

R E L E C T I O

CAP. ITA QVORVNDAM

DE IVDAEIS, IN QVA DE REBVS

AD SARRACENOS DEFERRI

prohibitis, & censuris ob id latis non segniter

disputatur composita, & pronunciata

in inelyta Conimbricensi aca-

demia anno M. D. L.

PER MARTINVM AB AZPILCVETA DOCTOREM

Nauarrum, tunc illius primariae functionis in sacrorum canonum facultate

gymnasiam; qui ante duodecim annos fuerat eiusdem fun-

ctionis in clarissima Salmanticensi.

NVNC AVTEM ROMAE RECOGNITA, EMENDATA,

& aucta per eundem ante viginti annos rude donatum siue iubilatum; & in

praesentia in Romana Curia S.D.N. Gregorij XIII. Sacraeque eius in foro con-

scientiae Pœnitentiariae obsequiis inferuentem.

AD ORNATISSIMVM MAGISTRVM SIMONEM RODERICVM

admodum Illustris Ordinis Societatis IESV in Portugalliae Regno transmari-

nisq. Regionibus citra Indiam praefectum, & ad primum, idemq. valde

Illustre eiusdem Societatis Conimbricense Collegium.

C O N T E N T O R V M E L E N C H V S

est proxima pagina.

C V M L I C E N T I A S V P E R I O R V M.

ROMAE, EX OFFICINA ACCOLTIANA.

M. D. LXXX

*Insignis forma, doctrina insignior vnus :
At superat summi cultus vtrumque Dei.*

ELENCHUS NOTABILIVM.

D E summa principaliter contentorum .	Not. I.
De cupiditate, sœuitia, & crudelitate.	Not. II.
De necessitate manifestandi se Christianum.	Not. III.
De verbo Sarracenus, vnde dicatur, & quos infideles includat.	Not. IIII.
De propria, & lata significatione verbi arma profundius, quam alibi .	Not. V.
Quod per delationem armorum hic vetitam non omnis eorum materia vetatur .	Not. VI.
Quod verbū, lignamen, barbarū est, & quæ includat.	Not. VII.
Qui sint deferētes, & subministrantes; & vt differūt.	Not. VIII.
Quod, & quare plus peccat Christianus iuuans Sarracenos, quam ipsi.	Not. IX.
Quod subministrans necessaria Sarracenis in bello incidit in pœnas huius cap. & quæ sint illa.	Not. X.
Quod galeas Sarracenicis, & naues piraticas gubernantes incidunt, &c.	Not. XI.
Continet insuper septē glossas grādes, vtiles, & nouas.	

ORNATISSIMO VIRO
MAGISTRO SIMONI
RODERICO

Admodum Illustris Ordinis Societatis IESV in Portugallia
Regno, transmarinisq. regionibus citra Indiam Regi,
& D.N.Ioanni III. subiectis Præposito, ac Prin-
cipis, & D. N. Lusitanæ Regis designato
confessario quam colendissimo; Co-
nimbricensiq. eiusdem Socie-
tatis primo, valdeq. illu-
stri Collegio

MARTINUS AB AZPILCUETA
DOCTOR NAVARRVS
S. IN CHRISTO P.

*ULTA me, viri multis nominibus suspi-
ciendi, impulerunt, immo vero compulerunt,
ut vobis, vestroq. admodum illustri nomini
hunc in caput Itæ quorundam de Iudæia
commentarium, humiliorem licet, quam qui
tanto, tantoq. de nomine dicto ordini dicendus esset, consecra-
rem. Primum quidem, quod vos fuistis in causa, ut eum com-*

(ij pone

poneremus, dum decisiones quæstionum in confessionibus sacris, quarum diligentissimi, strenuiq. suafores, auditoresq. estis, quotidie occurrentium scientes, Regem, & D.N. Ioannem III. omnium, quos terra colit, piissimum orastis, ve mihi eius in hac sua regia, eademq. florentissima Academia gymnastarum minimo iuberet, publicam super eo disputationem, quam repetitionem vocamus, habere. Deinde, quod in eis resoluuntur quæstiones illæ grandes, quas per litteras suas generis nobilitate, eruditione, ac religione insignes Ludovicus Gondisalvus a Norogna, & Ioannes Nonnius socij vestri in Africam, causa instruendi, consolandi, confirmandi, redimendiq. Christianos captiuos ad impiam Sarracenorum gentem missi, suis litteris ante duos annos mouerunt. Quæstiones item illæ, quas perdoctus Emanuel a Nobrega iam pridem a nobis laurea donatus religione, doctrina, & genere clarus, & Ioannes ab Azpilcueta meus ex fratre nepos carissimus ex Brasilia; quo eos ad negotia IESU CHRISTI agenda misistis, ante annum suis litteris interrogarunt. Postremo quod meum erga vos amorem, obseruantiam, & pietatem, vel hoc munusculo testatam esse omnibus eo magis percipio, quo pluribus olim videri posui frigidius istud vestrum viuendi institutum ab initio probare: tametsi præ multis ad id alliciebar: nempe quod inuentum erat hominis conterranei mei, Ignatij nimirum a Loyola Præpositi vestri Generalis, viri gentilium pietate, nobilitateq. ac multis alijs nominibus venerandi; quodq. vnus ex primis vndecim, qui Sacrosanctæ Sedi Apostolicæ vos deuouistis, nempe magister Franciscus ab Azpilcueta & Xabierre a Rege, ac D.N. vna tecum, Simon clarissime, Roma vocatus, & Societatis vestrae

stra Indica praefectura, vita sancta, sanctisq. signis, ut fertur
clarus, cognationis iure propinquo coniunctus est. Consensiebam
enim plurimorum de vestro isto instituto prauidicis; nempe tot,
& tantarum praecellentium religionum, earundemq. antiqua-
rum diuersitatem efficere, ut haec vestra noua parum futura
esset fructuosa. Adeo quod non deessent, qui putarent, eam num-
quam ullo tempore tantos, quantos iam tullit fructus, laturam:
tam fallitur in dubijs hominum solertia rebus. Quando vero vos
non solum expectationem nostram: sed etiam eorum, qui de vo-
bis conceperunt maximam, viceritis, dum supramodum cari-
tatem, pacem, misericordiam, patientiam, ceterasque alias
omnes maxime Christianas virtutes, & vobis quaritis, & alijs
omnibus quarendas persuadetis; dum amorem, & reuerentiam
erga omnia ecclesiae sacramenta, praesertim Eucharistia, & pœ-
nitentia, quæ hoc tempore, pro dolor, multi minuere conan-
tur, mire augetis. Dum denique modestia, demissionis animi,
amni genæq. pietatis, operibus, & exemplis vestrum nomen bre-
ui tempore Europæ, Aphricæ, Asiaq. ultra Gangem adeo
probaueritis gratum, illustreq. feceritis, ut passim cuiusq. or-
dinis illustrissimos adolescentes diuino quodam spiritu, & impul-
su vestra signa sequentes videamus. Quis vos pius non obser-
uet, non veneretur, colat, & diligat? Quis non vobis, nil nisi
CHRISTI obsequium requirentibus non obsequi percupiat?
Quis non vestrae phratriæ fieri phrator ardeat? Qui sollicitu-
dine incredibili curatis, ut omnes ex vno phreatre, siue puteo gra-
tia domini nostri IESU CHRISTI, cuius de solo soda-
litio gloriamini, combibamus. Ex tepido igitur, & segni fa-
ctus iampridem vestri feruens, & studiosus cultor, offero vobis
hec

hoc munusculum, mei erga vos amoris, obseruantia, pietatisque pignus immortale: simul oro vos omnes; praecipue vero te, quam colendissime Simon Roderice, ut non tam munus, quam animum, quo vobis offertur candore suscipiatis: & quae vestra in me fuerit caritas, IESU XE vestrum; immo omnium vnicum dominum & ducem, oretis, ne, dum in hoc occidente eot novos, & adeo strenuos milites sibi deligit; me suum vete-rem, & in eo peregrinum deserat, sinatq. fieri rancidum, & cariosum: sed potius sua clementia ita renouet, & roboret; ut qui vos omnes tanto aetatis interuallo antequam in terris, quiq. multis, quae mea magna gloria est, in Academijs praefector fui, vester sodalis vel minimus sim in calis. Amen.

POSTEA vero quam praefatam relectionem composui-
mus, & pronuntiauius, superioriq. epistola praeposita eam ty-
pis excudi fecimus; rogati secreto extra Lusitaniam nomine
cuiusdam praecellenti senatus, quid de praefata noua societate
sentiremus, & praesagiremus; respondimus, nostrum de illa bo-
num iudicium, & praesagium plurimum confirmasse, auxilium
seq. quiddam, quod per septennium, & amplius in collegio pri-
mo suae Societatis Conimbricensi contigisse obseruauimus: &
nobis pro quodam miraculo reputauimus. Nempe quod cum il-
lud Collegium esset omnium totius ordinis primum: & solum le-
gibus naturalibus diuinis, & communibus gubernaretur (non-
dum acceptis legibus, quibus libertas illa communis a religio-
sis arctatur). Cumq. in eo centum & plures collega regio, &
largo sumptu conuinerent: omnes quidem scholastici, & iuue-

nes,

nēs, ac eiusdem farinae, cuius erant, qui foris degebant. atque omnes tanta libertate vterentur, quanta qui foris extra collegia, & monasteria vivebant: adeo quod liceret eis etiam solis diu, noctuq. etiā non petita a Præfecto licentia, collegio, & ciuitate ad omnia pia opera, quæ spiritus eis dictabat exire ad visendos omnes vtriusque sexus sanos, & infirmos, bonos, & malos, bona persuasuri, mala dissuasuri. Cumq. fere vniuersa ciuitas, tota Ecclesia Cathedralis cum omnibus parochis, omnia monasteria, tam virorum, quam seminarum, & academia ipsa saltem tacite essent eis contraria. Cumque præfati omnes suapte natura essent acuti, curiosi, & suapte ingenio ad noscendas res novas, vitasq. alienas propensi, & ad solerte falseq. de more gentis, dicendum prompti. Cum, inquam, hæc omnia ita se haberent: numquam tamen toto illo tempore audiui aliquem, qui serio, vel ioco vlli eorum detraxeret, neque aliqua vitij macula illorum quempiam inspergeret, præterquam nimia carnis mortificationis & sensualitatis, nimis honorem suum, gentisq. suæ despiciendo, pannosis vestibus utendo, omniaq. ministeria sibi præcepta, quamlibet humilia, & sordida in utilitatem sui Collegij libenter intus, & foris priuatim, & publice subcundo. quodque nimis acriter, sed utiliter die noctuq. mundi vanitatem populo proponerent, clamantes, homines terram puluerem, & cinerem esse. quæ tamen detractio satis perpensa magnæ laudis eis erat. Neque profecto abs re, mea sententia, mihi pro quodam miraculo visum fuit. Tum quod vix a sæculo auditum est, aliquam fuisse congregationem tot iuuenum, tam libere de gentium inter tot clericos, monachos, scholasticos, & ciues ad mordendum propensos, & sibi exosos, cuius aliquis tanto tempore

tempore aliqua vice nota, non inspergeretur, immo cuius multi
 non infamarentur, caperentur, & priuatim, vel publice castiga-
 rentur. Tū quod August. c. quantumlibet. 47. dist. ad Vincen.
 Donatista significat, rara esse collegia hominū etiā parua, &
 seniorum, quā sui exant, collegariū, in quibus aliquis aliquo vitio
 non notetur in hac verba: Quantumlibet vigilet disciplina domus
 mea, homo tamen sum, & inter homines vivo: nec mihi arrogare
 audeo, ut domus mea melior sit, quam arca Noe, vbi tantum
 inter octo homines vnus reprobus inuentus est. Aut melior sit,
 quam domus Abrahā, cui dictum est: Eyce ancillam, & fi-
 lium eius. Aut melior sit, quam domus Isaac, cui de duobus
 geminis dictum est: Iacob dilexi: Esau autem odio habui. Tū
 quod ex quodam elogio Episcopi Osi, in c. Osius de elect. erudi-
 tissimus Nicolaus Archiepiscopus Panormitanus colligit, quod
 licet nullus de populo singulariter praesumi debeat in dubio ma-
 lus: iuste tamen quis potest credere in populo esse aliquos malos.
 Praefatum testimonium subijcere volumus, primum qui-
 dem in gloriam Dei, & Domini nostri IESU CHRISTI,
 de cuius nomine praedicta Societas dicitur; quiq. in ea multifa-
 riam multiq. modis ostendit esse verum id, quod quidam in
 gloss. cap. nisi cum pridem de renuntiat. verb. spiritus ei dixit,
 Tu spiras vbi vis; tu munera diuidis, ut vis.
 Scis, cui des quod vis, quantum vis, tempore, quouis.
 Deinde, ut omnia alia collegia eiusdem ordinis iam per totum
 orbem Christianum magna cum eius utilitate, atque mira cele-
 ritate propagata nouerint, quanto cum miraculo primum eo-
 rum omnium cœperit florere Conimbrica: quae Regum Portuga-
 lia antiquissima est regia, & nunc academia florentissima in-
 clyta.

clyta. Postremo, ut meminerint, quantum contendere debeant, ut qua illi primo adiecerunt multa, ut ille ait, formidata profunda incrementa Ioui: ita nomen, & famã in illo difficili ortu quæsita semper conseruent, in diesq. magis ac magis, quod faciunt, augeant, quo respondeant vltima primis.

CAP. ITA QVORVNDAM.
DE IVDÆIS, IN QVA DE
REBVS AD SARRACENOS DE-
ferri prohibitis, & censuris ob id latis
non segniter disputatur,

COMPOSITA PER MARTINUM AB
*Azpilcueta Doctorem Nauarrum, & per eundem
Conimbrica in frequentissimo audito-
rio pronunciata.*

HECVTVRS imperium Regis, & Domini No-
stri Ioannis III. qui in gratiam Illustris Collegij Soci-
tatis Iesu mihi suorum gymnastarū minimo imperavit,
vt pro relectione, quam de ipore Academiae habere de-
bebam in aliquod cap. tituli de rescri. quem toto hoc an-
no perlegi, conarer enucleare materiā cap. Ita quorūdā,
de Iudæis. Principio Rector integerrime, Patres grauif-
simi, viri cuiusq. ordinis ornatissimi, nostrum summum dominum, & du-
cem IESVM CHRISTVM θεοῦ υἱοῦ πατρὸς ex animo imploro, vt me
pro eius exercitu contra Satanæ copias muniendo dicturum sua, quæ im-
mensa est, benignitate respiciat, & confirmet, illius quæ cælorum est regi-
na præpotens, παρθέτου ἁγίας gloriosissimæ Mariæ, ac beatissimorum princi-
pum Apostolorum Petri, & Pauli, quibus hic dies sacer est, precibus ad id
flexus. Deinde vos omnes vehementer etiam atque etiam oro, ne de terra
deserta, inuia, & inaquosa vberiores, selectiores, dulcioresq. fructus, quam ea

A fere

CAP. ITA QUOR.

ferre potest, expectetis; neque enim possunt terræ omnes omnia ferre: Citaturus autem sedulo, vel breuitate insolita; sed grata, vobis placere: omnia, quæ dixerò, Ecclesiæ Romanæ, quæ suprema est, censuræ; & vestræ, quæ grauißima, & candida est, limæ submitto.

ORDINEM autem alium, quam solitum seruans, primum pronuntiato capituli contextu, summam in ea contentorum nouam noueq. collectam primo notabili excutiam: Deinde litteræ ordinem de more prælectionum secutus, alia noua notabilia noue resoluam. Postremo nouam, & necessariam septem glossæ huius canonis glossam adiungam in gratiam, & gloriam eorum, quorum opem semel imploratam iterum imploro. Amē.

THEMA SEV CASVS.

Alexander III. cum patribus in Concilium Lateranen. a se coactis ægre ferens, quod Christiani in Christianos Sarracenis opem ferrent, primo duplicem abusum proponit: deinde triplicem in abutentes pœnam subiicit, in hæc verba.

ITA quorundam animos occupauit seu cupiditas, ut qui gloriantur nomine Christiano Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferant galearum; & paves, aut etiam superiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Christianos arma eis, & necessaria subministrant. Sunt etiam, qui pro cupiditate sua in galeis, & piraticis Sarracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercent. Tales igitur ab ecclesiastica communione precisos, & excommunicationi subiectos, rerum suarum per principes catholicos, & consules ciuitatum priuatione multari: & capientium fieri seruos censemus. Precipimus etiam, ut per Ecclesias maritimarum urbium crebra, & solemniter in eos excommunicatio proferatur.

PRIMUM

PRIMUM NOTABILE DE SUM-
ma principaliter contentorum in hoc capitulo.

SUMMARIUM.

- 1 **A** R M A, & alia necessaria ad impugnandos Christianos subministrantes, & naues eorum piraticas gubernantes excommunicati sunt, & rebus suis priuandi, & capientium fiunt serui.
- 2 Summa huius capituli; quæ apta, & bona.
- 3 Impugnare non debet quis id, quo fruitur.
- 4 Summa huius capituli non probatur, nisi duobus ex octo pro ea adductis.
- 5 Bullæ Cenæ Domini quo ad hoc tenor.
- 6 Capitulum hoc prohibet aliquid; sed solum tacite.
- 7 Legi non solum Pontificiæ, Cæsareæ, atque Regiæ, sed etiam Naturali Diuina cōtraria esse hic vetita.
- 8 Bellum pro patria, & religionē iuris naturæ.
- 9 Lex Decalogi, lex naturæ.
- 10 Legem hanc quatenus Papa est, solus Papa; quatenus alterius Monarchæ, solus ille; quatenus Dei, nemo alius ab eo tollit.
- 11 Capitulum hoc pœnam adiicit.
- 12 Capitulum hoc respectu pœnæ, quam adiicit, est nouum.
- 13 Licentia Ducum an quando excuset, & nu. 14.
- 15 Exemptus per Papam etiam iniuste tutus.

PRIMUM ergo, iuxta ordinem prædictum noue colligo hanc summam sub hac littera principaliter contentorum; nempe: Subministrantes Sar-
 1 racenis arma, & alia necessaria ad impugnandos Christianos, & naues eorum piraticas gubernantes excommunicati sunt, & rebus suis priuandi, & capientium fiunt serui. Bonitas autem, & aptitudo huius summæ constat ex eo, quod sicut in arithmetiis, omnis summa maior collecta ex aliis minoribus probatur bona, & apta, si quatuor concurrant, scilicet quod colligatur ex illis, quod clare, quod breuiter, quod omnia & sola in eis contenta con-
 2 tineat: Ita in commentariis iurium omnis summa, siue summarium legis, vel capituli est aptum, & bonum, si ex eo colligitur, si clare, si breuiter, si omnia, & sola principaliter in eo contenta, contineat: at hæc summa huiusmodi est. Primo enim tota colligitur ex hoc cap. Nam quoad illam partem: Subministrantes arma, & alia necessaria ad impugnandos Christianos, colligitur ex illo versiculo: *Dum ad impugnandos Christianos arma, & necessaria subministrant.* Quoad illam vero, gubernantes naues piraticas Sarracenorum, colligitur ex versiculo: *Sunt etiam.* Quoad illam, excommunicati sunt, ex

CAP. ITA QUOR.

illis verbis: *excommunicationi subiectos esse censemus*. Quoad illam rebus suis priuandi, ex illis: *rerum suarum per principes catholicos, & Consules ciuitatum priuatione multari*. Quoad vltimam vero, scilicet capientium fiunt ferui, ex illis: *Et capientium fieri seruos*. Quod autem omnia, & sola, de quibus principaliter hoc c. loquitur, contineat, constat: quia nihil principaliter continetur in eo, quod non contineat summa; neque e contrario. Nam & deferentes arma, ferrum, & lignamina galearum in contextu expressi, de numero sunt ministrantium arma, vel necessaria ad impugnandos Christianos. Et per vericulum final. *Præcipimus, &c.* non mandatur ferri noua excommunicatio: sed hic lata innouari; vt postea dicemus. Quod autem hæc summa clare, & breuiter prædicta demonstret, palam est. Veritas autem huius summæ comprobatur, primo per hoc capitulum modo supradicto ponderatum. Secundo probatur ratione tacta in tex. quæ in hanc formam redigi potest. Nemo debet id, ex quo fructum consequitur impugnare. I 9. dist. c. 1. & 4. q. 3. §. si quis testibus. c. 1. §. cuius. 3. q. 8. l. sed etsi ideo. ff. sol matr. c. ex eo. cum gloss. de reg. iur. lib. 6. Facit. l. quoniam. C. de hæret. & l. in arena. C. de inoffi. testam. c. cum multa. 86. dist. At omnis Christianus, ex Christianismo, & Christianis indicibilem vilitatem recipit. c. 1. §. final. de summa Trinit. c. firmissime. c. omnis. c. sine pænitentia, de consecrat. dist. 4. Ergo non debet Christianos impugnare; neque per consecutionem Sarracenos eos impugnantes iuuare. Hæc tamen argumentatio non probat hanc summam irrefragabiliter: Quoniam licet concludat malum esse Christianum in Christianos Sarracenos iuuare, non tamen probat eum triplici pœna, de qua hic, puniendum esse. Tertio facit, quod lege Cæsarea prohibitum est, ne quis arma vlla hostibus vendat, sub pœna capitis, & rerum priuatione. l. 2. C. quæ res exportari non debeant. Immo, & ne vendat barbaris aliis cuiuscunque gentis. quod expresse sentit Azo in summa, & verba clara illius. l. 2. sonant: quamuis glossa, & Sali. incogitanter forte ibi, & aliquot alij alibi, ad hostes eam restringant. At constat omnes Sarracenos hostes esse Christianis, & imperio Romano. l. final. & ibi Bald. C. de capti. & Bartol. in l. hostes. col. 3. ff. eod. & Aretin. per illum tex. in auth. nauigia. C. de furt. Sed & hoc argumentum non probat summam prædictam, nisi quoad pœnam priuationis rerum tantum. Quarto facit. c. significauit, infra eod. quatenus habet, nulla alia de causa, quam redimendi Christianos captiuos, deferri posse ad Sarracenos ea, quæ hic prohibentur: immo, neque illa de causa tempore belli, secundum multos; de quo postea dicemus. Quinto, quod c. quod olim, infra eod. secundum communem intelligendi modum, probat etiã alias merces, quam hic prohibitas, non posse ad Sarracenos deferri tempore belli, etiã si pactæ sint in aliquod vsque tempus induciæ. d. c. significauit, sub finem, infra eod. Sed & hæc duo argumenta proxima non probant summam, nisi quoad excommunicationem ad summum. Sexto probatur, per c. ad liberandam.

randam. inf. eod in illis verbis : *Excommunicamus, & anathematizamus illos falsos, & impios Christianos, qui contra ipsum CHRISTVM, & populum Christianum Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum: Eos etiam, qui eis galcas vendunt, vel naues; quique in piraticis Sarracenorum nauibus curam gubernationis exercent: vel machinis, vel quibuslibet alijs ali-quod eisdem impendunt consilium, vel auxilium in dispendium terra sanctæ.* Per quæ verba vides probari summam quo ad pœnam excommunicationis: quo ad alias vero probatur per ea, quæ sequuntur. *Eosq; rerum suarum priuatione multari, & capientium fieri seruos censemus.* Septimo facit, quod Extrauag. Clem. 5. multa, de Iudæis, non solum horum: sed etiam omnium aliorum victualium, vt eius verbo vtar, delationem in Alexandriam, vel terras Aegypti prohibet sub prædictis tribus, & alijs nouis pœnis. Quod ipsum etiam quoad regnum Granatæ sub eisdem pœnis prohibet Ioan. XXI. in Extr. 1. de Iudæis. Sed quia harum Extrauagantium prior localis est; quippe quæ non prohibet, nisi delationem in terras Aegypti: posterior autem localis, & temporalis; quippe quæ tantum delationem in regnum Granatæ vsq; ad triennium prohibebat, licet plura, quam hic canon prohiberent: non tamen quoad tot tempora, terras, & gentes prohibent: & ideo non probant efficaciter nostram summam. Octauo facit processus bullæ, quam Cenę Domini appellat, relatus ad verbum a Diuo Anto. 3. part. ti. 24. c. 72. Cuius clausula huc pertinens relata ab Angel. & Caiet. vbi supra, illa est: *Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs CHRISTI nominis inimicis; quibus Christianos impugnant.* Quamuis secundum relationem Antonini non sit id verbum *Turcis*, nec verbum, & *alijs Christi nominis inimicis*; quæ per recetiores pontifices post Diuum Antoninum addita esse credi par est. Sed neque clausula hæc probat summam prædictam. Tum, quod solum punit deferentes: cum summa nostra puniat etiam subministrantes, & gubernates. Tum, quia non punit, nisi sententia excommunicationis, & summa continet etiam aliã duplicem pœnam. Quare restat, facere quidem omnia prædicta pro summa nostra: tamen illa solum probari, per hunc canonem, & c. ad liberandam. infra eodem. Nono fortius vrget clausula, quam suę Bullę Cenę domini sanctissimus D. N. Gregorius XIII. in hæc verba inseruit. *Excommunicamus omnes illos qui equos, arma, ferrum, filum ferri, Stannum, & chalybem, omniaque alia metallorum genera atque bellica instrumenta lignamina, cânabem, funes, tam ex ipso cânabe, quam ex quacunque alia materia, & ipsam materiã, aliaq; prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis; quibus Christianos impugnant. Nec non illos, qui per se vel alium seu alios de rebus Christianæ reip. Statum concernentibus in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas & Christianæ Religionis inimicos certiores faciunt, illisq; ad id consilium, auxilium vel fauorem quomodolibet præstant.*

CAP. III. A. Q. O. R.

Ac qui fœderis, nec non eius sacri belli contra ipsos Turcas inuiti profecutionem directe vel indirecte, secreta vel publice; impedire vel perturbare præsument. Non obstantibus quibuscunque priuilegijs; quibuscunque Principibus siue priuatis concessis.

HANC tamen summam multa videntur impugnare. Primū quidem totam ipsam quatenus præsupponit hic multa vetari: cum tamen per nullam eius partem Conciliū quidquam vetuerit: sed solum dixerit, reprehendēdos esse illos, qui de nomine Christiano gloriantes in eo relata faciūt. Alia vndecim, quibus singulas partes huius summarij singulatim impugnabam, huic primę adieci, cum hanc relectionem pronuntiarem, vt eo equior; collectior, ac vehementior esset oratio: eoque tenacius in attentione contineret auditorem longioris temporis calore estuantem, quominus ab vno scopo diuerteret: nunc autem arbitratus vtilius, & gratius fore lectori, si huius solius primę solutione notabile hoc clausero, aliāq̄ per alia notabilia, iuxta ordinem contextus distincte collecta, quibus partes nostri summarij clarescent, digessero, id facere constitui.

Ad hoc igitur primum oppositum, quod totam summam impetit, vt in eo contentorum prohibitionis auctor, origo, & genus appareant: dico primo, negari non posse, quod Conciliū prohibuerit in hoc. c. aliqua. Quoniam Clemens III. in c. quod olim. infra eod. singulariter, & expresse id in hæc verba testatur: *Licet hoc fuerit in Concilio Lateranensi districte inhibutum*, vbi glo. recepta in verb. *Lateranensi*. addit, in c. ita quorundam. supra eod. Secundo dico, nullam hic fuisse prohibitionem expressam: fuisse tamen tacitam resultantem ex eo, quod pœnæ grauissimę contra facientes contenta in eo fuerunt statutę: Cuius simile factum fuit in c. si quis suadente. 17. q. 4. l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. iudi. l. si quis in tantam. C. vnde vi. in l. qui quis. C. ad l. Iul. mai. & alijs capitibus & legibus, quę pœnam sine vlla expressa prohibitionē inducunt. Tertio dico ea, quę prohibentur per hoc. c. antea fuisse prohibita per leges Cęsareas; & generalius quidem. Quoniam vinum, oleum, & omnia alia lignamina, quę hic non prohibentur, vetantur, per l. 1. C. quę res expor. non deb. Immo & arida, secundum gloss. Albericum & Salicetum ibidem: id quod antea dixerat Azo. in summa: *prohibetur etiā cos, ferro vt acuatur subiycienda*. l. cotem. ff. de public. ars naues fabricandi. l. fin. C. de pœn. & omnia ad apparatus bellicum pertinentia. l. 2. C. quę res expor. non. per quam iubentur capite puniri, & bonis priuari, qui talia Barbaris deferunt: per quam Bald. & Salic. ibi dixerunt, proditorē esse, qui armis hostes, siue ad se defendendum, siue ad nos offendendum muniunt. Per quam etiam dicit ibidem Bal. filium cuiusdam domini Geri de Pafsis fuisse ob id Florentiæ damnatum. Hęc eadem grauitur, & prouide prohibita sunt etiam per leges regias huius florentissimi regni, tit. 81. lib. 5. ordi. Quarto dico,

9 **9** dico; hæc eadem non solum iure Pontificio, Cæsareo, & Regio videri prohibita: sed etiam diuino; saltem naturali, & saltem quoad aliquod tempus, & locum. Primo quidem, quia secundum aliquod tempus, & locum, illa iubet pugnare pro patria, pro religione, ac parentibus; & per consecutionem prohibet eos impugnare. l. veluti. iuncta glo. ff. de iusti. & iure, communiter recepta, & declarata ibi per omnes, præsertim per nostrum bene fortunato ingenio Fortunium. Adeo quidem, vt pro patria, & religione pugnandum sit, et contra patrem, iuxta tex. sing. in l. minime. ff. de relig. & sump. fu. Deinde quæ contra præceptum de non occidendo, & non furando facit, qui iniuste bellanti opitulatur, arg. c. noli. c. quid culpatur. c. militare. 23. q. 1. c. pœnale. 14. q. 5. quæ constat esse præcepta naturalia, secundum Thomam receptum. 1. 2. q. 100. art. 1. & qui Sarracenos contra Christianos iuuat, iniuste bellantibus opitulatur: quoniam Sarracenorum aduersus nos bellum, quod saltem in Africa, Syria, & tota Europa geritur, iniustum est, secundum omnes: ergo contra illa præcepta facit, qui eos id iuuat. Postremo, quod crimen hic veritum, est sacrilegium admissum contra principatū Christianum, opem ferendo inimicis CHRISTI, vt diligenter annotauit Tho. de Vio; quod nemo non videt esse contra primum primæ tabulæ præceptum, quod est naturale. l. veluti erga Deum religio. ff. de iusti. & iure. Dixi, saltem quoad aliquod tempus, & locum: quia eatenus tantum existimo hæc vetita esse lege diuina naturali: quatenus obuiant præcepto primo Decalogi, de colendo Deo, & CHRISTO IESU domino Deo nostro; vel præcepto quarto, de colendis parentibus; sub quod est etiam patriæ, & patris patriæ cultus; vel quinto, de non occidendo; vel septimo, de non furando; vel decimo, de non inordinate re alienam desiderando: quibus obuiant etiam hi, qui ea facientes adiuuant, arg. c. 1. ad Roma. c. notum. 2. q. 1. c. 1. de offic. deleg. & l. vtrum. ff. ad l. Pompe. de parr.

- 11 **11** Ex quibus infertur primo, eum, qui adiiicit pœnam prohibitis, videri quod illa prohibere: quando quidem Concilium hoc adiiiciens pœnam faciendi ea, quæ prius fuere prohibita, videtur prohibere, per primum dictū. Quod facit ad id, quod in c. tuam. de ordi. cogni. disputabam. scilicet reges seculares, vel non posse prohibitionibus super matrimoniis, & aliis spiritualibus ab Ecclesia factis pœnam addere, aut posse etiam illa prohibere. Quod an, &
- 12 **12** quatenus verum sit, ibi determinamus. Secundo infertur, Concilium hic nihil nouè saltim expressè prohibuisse: sed tantum antea prohibitis pœnam nouam adiecisse; & ita partim continere ius antiquum naturale vel positiuū diuinum & Cæsareum; partim nouum. Antiquum quidem, quoad prohibitionem: nouum vero, quoad pœnam saltem excommunicationis, & seruitutis. Tertio posse quidem Papam, Cæsarem, & alios Monarchas, & iura Monarcharum habentes, singulos quosque suos subditos in hoc peccantes, a pœnis suarum legum iuste, vel iniuste eximere, arg. c. proposuit, de concessi. præben.

CAP. ITA QUOR.

præben. l. Princeps. ff. de leg. A pœnis vero legum aliorum non posse, arg. l. final. ff. de iurisd. cmn. iud. & c. 2. de constit. lib. 6. & eorum, quæ late in repet. c. nouit. de iudi. in 3. notab. nu. 40. & corol. 17. ac aliis multis scripsimus. Et ita Papam subditos sibi, tanquam regi, posse ab omni pœna sæculari, & ecclesiastica liberare: subditos autem aliorum Monarcharum ab ecclesiastica posse; a seculari non posse: alios vero Monarchas posse liberare suos a seculari pœna; a positis vero in hoc. c. non posse. Quarto neque Papam, neque alios Monarchas singulos, nec omnes simul eximere posse quem a prohibitione hac, quatenus est diuina naturalis, saltem sine iusta causa, arg. c. sunt quidam, 25. q. 1. c. inferior. 2 l. dist. c. cum inferior. de maior. & obed. & eorum, quæ late traduntur in. c. quæ in ecclesiarum, de constit. Quinto hinc hauriendas esse decisiones illarum quæstionum confessariorum; nempe, an milites Africæ limites propugnantes, vel alii negociatores, siue mercatores, cum licetia suorum Ducum, & Præfectorum: immo & ipsius Regis huic capitulo contrauenientes, peccent leraliter: an sint in statu damnationis, si habent propositum iterum id faciendi? an absolui possint sine proposito firmo nunquam id iterandi: an censuras processus Cnæ Domini incurrant? Consequens .n. est prædictis id, quod ex facto respondi; nempe eos peccare, in statu damnationis esse, non posse absolui, censurasq. prædictas incurrere, nisi Rex, aut Dux eius ea de causa id permetteret, quæ sufficeret ad efficiendum actum licitum, attento iure naturæ. Sexto scopum, & finem, & intentionem huius prohibitionis esse, ne quis inimicos crucis CHRISTI: contra Christianum principatum iuuet: & ne quis faciat ea, quibus in his, quæ ad prælium, & pugnam pertinent, potentia Sarracenorum contra Christianos crescat.

15 Septimo non ligari hoc canone illos, qui a Sede Apost. facultatem habent deferendi Sarracenis hic prohibita, quæcunque sint illa, & quocunque tempore deferant, & quacunque de causa; & quamlibet infirma facultas ea illis fuerit facta, modo facultatis metas non excedant, arg. prædictorum: & ita Venetos, Genuenses, & alios, de quibus Diuus Antoninus & alij testantur habere a sede Apostolica facultatem deferendi merces aliquas in certas terras, & intra certum tempus, liberari ab his pœnis, si facultatis metas nõ excedunt: a peccato tamen minime, si absque rationabili causa fuerit eis ea facta, quoad tempus, & locum, secundum quæ præceptis decalogi est contraria.

SECUNDVM NOTABILE DE CVPIDITATE
 huius c. quod sit auaritia, & sæuitia peior, quam crudelitas; &
 quare errant, qui omnem cupiditatem damnant.

S V M M A R I V M.

1 **C**upiditas genus ad malam, & bonam, & cupiditas mala genus ad omnem inordinatam: & hic pro auaritia sumitur. nu. 2.

3 Auaritia

- 3 *Auaritia cur idolorum seruitus; cur caeca, cur hic saeva, nu. 4.*
- 5 *Crudelitas, & saeuitia duo vitia distincta, & vt differunt.*
- 6 *Auaritiam huius c. etiam esse saeuitiam.*
- 7 *Actum vnus vnus fieri alterius; sicut vnus virtutis fit alterius.*
- 8 *Circumstantiam hoc cap. verisim necesseario confixendam.*
- 9 *Cupiditas multiplex bona, qualis est etiam habendi tantum, quo statum mutet.*
- 10 *Magnanimitatis, & humilitatis munera.*
- 11 *Cupere quos honores licet religiosis.*

- 1 **S**ECUNDO principaliter colligo, quod licet verbum, cupiditas, generatim sumptum frequentius solam malam, & inordinatam, siue immoderatam significet, vt in c. bonorum. 47. dist. & in c. quia radix. de penit. dist. 2. interdum tamen solum moderatam, iuxta illud Apostoli ad Romanos 1. *Cupiditatem habens veniendi ad vos. & illud eiusdem ad Philip. 1. Testis est mihi Deus, quomodo cupiam vos esse in visceribus IESU CHRISTI.* c. cupientes: de electio. lib. 6. Clem. cupientes. de pennis. In hoc tamen c.
- 2 pro mala, & inordinata, siue immoderata capitur. Licet item cupiditas mala, & immoderata genus sit ad omne malum desiderium, & malum amorem gloriae, voluptatis, diuitiarum, & cuiuslibet alterius rei: hic tamen pro cupiditate immoderata bonorum pecuniariorum hoc est, pro auaritia sumitur:
- 3 sicut & in d. c. bonorum. Licet item cupiditas haec immoderata, & inordinata nonnunquam dicatur idolorum seruitus: c. auaritia. de praebend. non eo, quod sit idololatria: sed quod, sicut illa subiicit quem creaturae ad eam pro Deo colendam: ita haec subiicit creaturae ad eam concupiscendam: Nonnunquam cecitas. c. auaritia. de electio. lib. 6. eo quod iudicium obtenebrat. Hic tamen dicitur saeva, hoc est fera, & bestialis: & ita peior, quam crudelis, secundum mentem Thom. 2. 2. q. 159. art. 2. Nam crudelis, vt ille ibidem, & art. praecedenti ait, est qui excedit puniendo culpam ratione culpae: saeuus autem, qui sine culpae respectu ob vtilitatem, vel delectationem suam cruciat: & Christianus, qui Sarracenos iuuat contra suum caput, quod CHRISTVS est, & contra eiusdem membra, e quibus etiam ipse vnum est. 1. ad Corin. 12. & c. singula. 89. d. sine villo culpae respectu ob vtilitatem, vel delectationem suam tendit ad cruciandum: ideo merito saeuus, ferus, & bestialis est.
- 5 Ex quibus inferitur primo, actum auaritia, quae est vitium liberalitati oppositum, de quo in hoc text. etiam esse actum saeuitiae, quae est vitium peius crudelitate, clementiae oppositum, secundum Tho. in d. q. 159. art. 1. & 2. Secundo inferitur, actum, qui secundum suum obiectum pertinet ad vnum vitium; secundum finem pertinere posse ad aliud, vt ad vsum quotidianum confessionum applicando vtiliter diximus in c. 1. nu. 91. de penit. d. 5. Sicut & actus vnus virtutis potest fieri alterius, vt ad quaerendae virtutis modum

- compendiosum monstrauiimus in c. fratres, nu. 117. de penit. d. 5. Tertio ei, qui peccatum auaritiæ, de quo in hoc tex. peccauit, non sufficere, confiteri illud sine circumstantia, hoc c. prohibita. arg. eorum, quæ in d. c. 1. de penit. d. 5. late diximus. Quarto inferitur parum circumspecte agere concionatores, & monitores quosdam, qui omnem cupiditatem reprehendunt: tum per prædicta, tum quia omnia ordinata, & moderata, siue ea sit gloria, siue honoris, siue laudis, & famæ, est laudabilis, vt late monstrauiimus in repat. c. inter verba. 1. 1. q. 3. concl. 5. nu. 25. & breuius postea in c. cum minister. 23. q. 5. nu. 60. & 65. & in Manual. Confess. c. 23. nu. 9. Tum, quia magnanimitas, quæ nos ad honores magnos rationabiliter subeundos confirmat, & impellit, virtus egregia est, secundum Aristotelem. 4. Ethico. & Thom. 2. 2. q. 129. art. 1. & 2. Tum, quia virtus demissionis animi (quam humilitatem appellamus) solum nos retrahit, ne in magnos honores, præter rationem anhelemus & tendamus: non autem, vt nullatenus eos cupiamus, secundum Thom. 2. 2. q. 161. art. 1. ad. 3. Tum, quia naturaliter homines bona vilia cupiunt: & ideo moderatus amor pecuniæ non est peccatum, secundum Thom. 2. 2. q. 118. art. 1. Tum, quia liberalitas non retrahit nos a querendis, & seruandis his, quibus nos, & nostri egemus. c. est probanda. 86. dist. & Thom. 2. 2. q. 117. art. 1.
10. Immo licitum est desiderare, & cupere plura, quam tuum statum deceant, ad hoc, vt te, tuosq. a necessitate vtendi arte mechanica eripias, quo aliorum virtutum operibus incumbas, secundum Thom. de Vio in d. q. 118. artic. 1. Immo, & vt ad altiore statum, & aliorum gubernationem, ad quem natura te idoneum fecit, ascendas, vt idem ibidem singularissime probat. Tum quia licet sit consilium CHRISTI, distribuere omnia, quæ quis habet, pauperibus, Matth. 19. c. non dicatis. 1. 2. q. 1. non tamen est præceptum. Et ideo licet melius sit cæteris paribus rationabiliter omnia propter Deum contemnere, & relinquere: non est tamen peccatum aliqua moderate appetere, querere, ac retinere: immo meritum, si rationabiliter id fiat, vt vtrunq. probat Thom. 2. 2. q. 186. art. 3. Sicut & melius quidem est serpare virginitatem, quam accipere coniugem. c. integritas. 3. 2. q. 1. non tamen ideo peccatum est accipere coniugem: immo matrimonium vnum de septem sacramentis est, iuxta c. ad abolendam. de hæret. in princ. & glo. in c. veniēs. de transactio. & omnes. in rubr. de sponsal. & in 4. distin. 26. Cuius contrarium hæresim esse definiuit Concilium Tridentinum sess. 24. can. 1. quem transcripsimus in Manuali Confessar. c. 22. nu. 20. & 30. Tum denique, quod etiam religiosi, qui sæculo renuntiarunt, licite possunt appetere, & petere honores virtuti debitos: & honores ecclesiasticos, quales sunt, honor presbyterij, & honor magisterij, secundum vtrunque Thomam. in. 2. 2. q. 186. art. 7.

TERTIVM NOTABILE. QVOD LICET CHRISTIANO gloriari, nomine Christiano; immo & quod necesse sit nonnunquam: & quatenus, & quando coram Sarracenis, Lutheranis, & aliis infidelibus, id tacendo, vel se alium simulando in bullam Cenæ Domini incidat.

S V M M A R I V M.

1 **G**LORIARI se nomine Christiano licere:
2 Et quando, & quatenus sit necesse.

1 **T**ERTIO, principaliter colligo, ex verbo *gloriantur*, licere Christiano gloriari nomine Christiano: quinimmo, & id ei esse necesse significat Ecclesia Christiana, cum nonnullas Missas ita exorditur. *Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri IESV CHRISTI.* Quod desumptum videtur ex illo Pauli ad Galat. 6. *Mibi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri IESV CHRISTI.* An autem, & quatenus aliis nominibus id liceat: ad item, & quatenus oporteat Christianum coram Lutheranis, Sarracenis, Turcis, & aliis. CHRISTI nominis inimicis se profiteri Christianum, & nullatenus vi velo lineo, vel alio signo Sarraceno; an item, & quando, qui talia facit, incidat in censuras bullæ Cenæ domini, & id genus alia quotidiana, ad glo. 1. demitto, ne nimium a summarij nostri finibus diuertā.

QVARTVM NOTABILE DE VERBO, Sarracenus, quos comprehendat, vnde dicatur, & an hæreticos, & alios infideles contineat.

S V M M A R I V M.

1 **S**ARRACENORVM appellatione an omnes infideles contineantur, tres opiniones referuntur: & relinquuntur. nu. 2. quarta ponitur nu. 7. continentur fautores. nu. 8. Furca. n. 9. & Sarraceni solo CHRISTI odio puniantes. nu. 10. & apostata quidam. nu. 11. & quidam Christiani. nu. 12. *Nos autem Sarraceni iuste bellantes. nu. 13. nisi, &c. nec Christianis subiecti, nisi, &c. nu. 14. nec Sarraceni nos iuuantes. nu. 15. nec hi, quibuscum non est causa bellandi, nisi, &c. nu. 16. nec Indæ. nu. 17. nec hæretici. nu. 19. nec pagani. nu. 21. nisi, &c. nu. 22.*
2 Sarracenus, verb. originarie populos post Nabathæos Arabia significat.

CAP. ITA QUOR.

- 4 Sarracenorum defectionis ab imperio Romano occasio : & eorum prosper successus. nu. 5. & cades nobilissima. nu. 6.
- 18 Iudæis ubique seruis nusquam est sceptrum.
- 20 Hæresis infidelitatum pessima.
- 23 Lusitanus quis vendens Goa equos Sarracenis vitat has censuras : & vt Christianus, qui nuper cum Armenijs inuit regem Persarum contra Turcam. nu. 24. & Gallus, qui Aeneobarbo a se vocato fauit, si saltem, &c. nu. 25.
- 26 Bulla Cene, & hoc cap. vt conueniunt.
- 27 Francisco regi fauens, an violarit hæc capit.
- 28 Regem in dubio presumendum bene agere.
- 29 Bellare habitu quis dicatur, & quanta prudentia hic opus : & quid regibus consulendum.

1 **Q**UARTO principaliter noto verbum, *Sarracenis*, in initio textus positum : & verbum, *Sarracenorum*, postea repetitum ; ex quibus colligi videtur nostra summa quatenus innuit, hoc capitulo omnes illos comprehendendi, qui hic verita quibuscunque Sarracenis subministrant, & non alios, qui ea aliis infidelibus deferunt. Pro quo facit, quod c. significauit. & c. quod olim. & c. ad liberandam. infra eodem. Extrauag. item, copiosus. de Iudæis, Ioan. xxii. & Extrauag. Multa. Clemen. v. de Iudæis : quibus corroboratur, & extenditur hæc prohibitio, de solis, & omnibus ferentibus opem Sarracenis agunt. Circa quod tamen occurrit difficultas illa primo, quod eadem ratio videtur esse de omnibus alijs infidelibus : ergo & idem ius erit. cap. 2. de transl. prælat. l. illud. ff. ad LAquil. Deinde, quod clausula bullæ Cene Domini in 8. confirmatione summarij supra relata comprehendit omnes, qui opem ferunt Sarracenis, Turcis, & alijs CHRISTI nominis inimicis. Tertio quod peior est infidelitas Iudæorum, quam Sarracenorum ; & infidelitas hæreticorum peior vtraque, secundum Thomam 2. 2. q. 10. art. 6. Quarto quod verbum, *Sarracenis*, non capitur in hoc c. prout est nomen gentis : sed prout est nomen sectæ Mahometicæ : & ita videtur significare omnes malas, & reprobas sectas tenentes. Quinto quod multi Sarraceni sunt Christianorum amici, qui vt Christianos frequenter iuuant contra alios infideles, vel fideles iniuste eos inuadentes : ita iustum videtur, vt antidora fulcipientes iuuentur & ipsi ab eisdem Christianis contra infideles alios, vel etiam fideles iniuste illos inuadentes. arg. l. si non sortem. §. Libertus. ff. de condi. indeb. & c. cum in officijs. de testam.

2 **I**N solutione huius difficultatis, (quæ mihi magna est) quæque inquirat, qui veniant in hac materia appellatione *Sarracenorum*, tres opiniones inuenio. Prima Syluestri Prieratis viri profecto iudicio ad resolendum dexterrimo in verbo, Excommunicatio 7. casu 21. sentientis hoc verbo *Sarracenis*, comprehendendi omnes Sarracenos, quibuscû rex aliquis Christianus, vel aliqua

aliqua provincia Christiana bellum gerit; Sarracenos item eos, qui tunc fuere. Secunda est Anto. Petr. & Ioann. ab Anna. in notabilibus. c. ad liberandam. & Caiet. ubi supra verb. Excommunicatio. cap. 30. pag. 2. & 3. quæ videtur communis, scilicet quod verb. *Sarracenis*, omnes infideles videntur includi. Pro quibus facti id, quod contra prædictum notab. citabamus. Tertiam videtur sentire, ordinatio regia titu 8 l. 5. ordin. quæ innuere videtur, solos Mauros comprehendi: Quia ponit verbum, *mauros*, & mox subdit verbū, *ditos in sie ys*: sed nulla istarum definitionum videtur satis exacta. Primo enim contra Syluestri definitionem facit, quod vetita in hoc. c. etiam tempore pacis non possunt deferri Sarracenis, secundum resolutionē suam ibidem, & communem Doctorum in c. significauit. & in c. quod olim. infra eod. ergo etiam Sarraceni, quibuscum non est Christianis vllum bellum, comprehenduntur. Deinde contra id, quod significat ordinatio regia facit, quod verbū, Sarracenis, siue sit nomen gentis, siue nomen sectæ, multos alios, quā Mauros, hoc est, ex Mauritania priundos includit. Tertio contra sententiam magis communem facit, quod eam consequeretur, omnes Christianos, qui ab hinc circiter quindecim annis vetita in hoc. c. in Angliam, & in aliquot provincias Germaniæ superioris detulerunt, in hunc canonem incidisse. Quia ab eo tempore rex Angliæ, & aliquot principes Germaniæ declarati fuerunt hæretici a Paulo III. Consequeretur item, quod Armenij, qui biennio lapsoregi Persarum contra principem Turcarum hostem Christianorum se iussimum, opem tulerunt, in hanc eandem excommunicationem inciderunt. Galli item, qui ab hinc sex annos Aeneobarbo, siue Barbarroxe duci Turcarū Principis in auxilium suum venienti opem tulerunt, Cæsar item, qui regem Tuncu Sarracenum, contra tyrannum itidem Sarracenum armis restituit. Immo & Rex, & dominus noster Lusitanorū, qui Regi Fecenti contra alios Reges Sarracenorum fauisse dicitur: & etiam nunc apud Indos alijs Sarracenis contra alios Sarracenos fauere auditur. Quarto ergo loco, vt aliter eam resoluam, admonéo primo, originario verbi, *Sarraceni*, significatu, significari populos Arabiæ post Nabathæos, Plinio autore libro 6. c. 28. dictos a Sarraca, eiusdem Arabiæ vrbe: non a Sara vxore Abrahami, quo se iactant: vel illo arg. quod a Sara Sarani dici debuissent, & non Sarraceni, sicut ciues Sarræ Sydoniæ vrbis, Sarrani sunt dicti. Eam tamen Mahometus ansam amplectas vanissime genti persuasit, eos solos omnium mortalium legitimos esse diuinæ professionis successores. Admonéo quoque secundo, causam, & originem defectionis huius gentis a Romano imperio, ecclesiæ, Romana hæc, quæ loquitur, fuisse: *Ex ea Sarracenorum gente, deleta militum manus Heracleo Imperatori Christiano militabat, quando ille regem Persarum Cosdroam paganum vicit, & cepit: cumq; stipendium peteret, is, ad quem ea res pertinebat, subiratus respondit: Vix est, vnde Greco, & Romano militi soluat, & hac canum turbatam impudenter efflagitat stipendium? Ad quam vocē ira successit*

- 5 succensit ab Heracelio, & Romano imperia defecerunt. & in Syria aucti Damascum occuparunt: & inde aucto ex his, qui domi remanserant, exercitu Aegyptum ingressi: facile ea terra potiti sunt, vicinorum Arabū cōmeatu, & auxilijs adiuti. Qui deinde Mahometi sigmentis imbuti Persas bello petitos vicerunt. Deinde Antiochia nobilissima vrbe capta, Hierosolymis potiti, diuexata Rhodō, & Sicilia, totam Africam, & Liviā ad Oceanum vsque suis opibus, & perfidia adiecerunt. Quin & Hispanias omnes, præter Cantabros, & Astures occuparunt. Immo & Gallias aggressi, Burdegalaq̄, Pictavisq̄ direptis, vsq; ad Ligerim fluvium occuparunt, reliqua omnia occupaturi, ni Carolus Martellus magna virtute occurrisset; & quadringenta millia militum ex eis obruncasset, Paulo Aemilio eruditissimo, fidelique auctore. Admoneo tertio, his successibus factum esse, vt hoc nomen, Sarraceni, quod a principio nomen fuit gentis, nunc sit: immo & tempore huius c. iam cœperit esse nomen secte Mahometicę deditorum.
- 7 His igitur præmonitis difficultatem prædictam resoluturus dico, illo verbo, Sarracenis, in hoc c. posito comprehendere Mahometicę perfidie sectatores omnes, & solos, qui Christianę Ecclesię res occupant, vel impugnant actu, vel habitu: & fautores eorum, quatenus tales sunt. Dixi, Mahometicę perfidie sectatores: quoniam verbum hoc, Sarracenis, in hoc c. positum, vt præmonui, licet a sua origine nomen gentis fuisset: antequam tanten hoc c. & c. ad liberandam. inf. eod. constituerentur, iam cœpit esse nomen secte: & ad hunc vsque diem tale perseverat. Dixi, omnes, ad includendum non solum eos, qui Syriam, in qua terra sancta, vestigijs summi ducis nostri IESU CHRISTI ornata, sita est, incolunt: sed etiam Aegyptum, Liviā, Mauritaniam, & residuum maris nostri tractum, vsque ad Oceanum in Africa occupant. Assyriam item, Arabiam, & Mesopotamiam in Asia: Græciam quoque, & alia (proh dolor) multa, quę Christianorum fuerant, in Europa tenent. Dixi autem, solos, ad excludendos alios infideles, quorum specialio rem mentionem paulo post faciemus. Dixi, qui Christianę Ecclesię res occupant, & c. ad excludendum eos, qui id non agunt. Dixi, habitu, ad comprehendendum eos, qui res Christianas actu quidem non impugnant: tamen impugnant, si possent, odio Christianismi. Dixi, fautores eorum, ad comprehendendum omnes, qui prædictis Sarracenis fauunt, & opiculantur: quod nemo alius (quod sciam,) tetigit. Nam Syluester, qui solus videri potest id tetigisse, non ait illud de fautoribus simpliciter, sed de Sarracenis Sarracenorū bellantium fautoribus. verum autem videtur: quia satis opis fert Sarracenis contra Christianos, qui fert opem eis, qui Sarracenis contra Christianos bellantibus opiculatur. arg. l. is qui opem. de l. in furto. & op. fidei. fur. & v. interdum. Instit. de obligat. quę ex delict. nasc. Addidi, quatenus sunt tales, ad excludendum eos, qui iuuant Sarracenos prædictos alio iusto respectu.

- 9 Ex qua resolutione inferitur primo, comprehendi Turcas. Tum, quia & si, vt aiunt, aliquid inter eos, & alios Sarracenos distat, tamen omnes sunt Mahometicæ perfidiæ sectatores, & generali nomine dicuntur Sarraceni: licet hi sint Sarraceni Turcæ, & alij Sarraceni Arabes, & alij Sarraceni Mariti, Aegyptij, Africani, Persæ, & alij, alio nomine speciali appellantur. Sicut & omnes in CHRISTVM credentes generali voce Christiani dicuntur, iuxta text. & gl. sing. c. 2. 22. d. & licet alij sint Christiani Romani, alij Græci, alij Hispani, alij Galli, & alij alio nomine speciali dicti. Tum, quia ipsi Turcæ occupant nunc Syriam, vbi terra sancta est, facit e. ad liberandam terram sanctam, infra eo. ibi: *In dispendium terra sancta*. Secundo inferitur comprehendendi omnes Sarracenos principales, & fautores eorum, quibuscum est bellum Christianis ob Christianismum: licet nulla, quæ fuerint Ecclesiæ Christianæ, occupent: quales videntur aliquot in Indijs, & in insulis Indici, & Persici maris: quia constat eos esse Sarracenos, & impugnare Christianismum: quæ res maxime Christianæ ecclesiæ peculiaris est, & qua maxime ab alijs omnibus distat. c. ad mensam. & c. audi denique. I. 1. q. 3. Non obstat, quod. c. ad liberandam. inf. eod. ob occupantes terram sanctam, vel occupare volentes principaliter constitutum videtur, vt ex illis eius verbis: *In dispendium terra sancta*; & ex concilio generali, vnde desumptum est, factis colligitur. Tum, quia principium illius. c. simpliciter excommunicat omnes deferentes arma Sarracenis, contra CHRISTVM, & populum Christianum: & tales sunt Sarraceni, qui odio Christianismi cum Christianis pugnant, etiamsi nihil aliarum rerum eorum detineant, detinereue velint. Tum, quia illa verba huius. c. *ad impugnandos Christianos*, omnes eos impugnantes comprehendunt. Tum, quia verba processus Cæsar. domini relata in. 8. confirmatione notab. I. omnes nominis Christiani inimicos includunt. At constat, Sarracenos impugnantes Christianos ob Christianismum esse
- 11 tantum nominis inimicos. Tertio inferitur, comprehendi etiam apostatas perfidos, qui Glaucum Homericum insigniter stupidum imitati, Christianismum pro Sarracismo, hoc est, χρύσσα χαλκείων, aurea pro æreis commutarunt. Hi enim licet baptismo renati fuerint, & in Hispania, Gallia, vel alia Christianorum terra; & non in Arabia orti: Sarraceni tamen sunt, prout nomen, Sarracenus, nomen est sectæ, non gentis, vt prædictum est. Quarto infer-
- 12 tur, comprehendi etiam Christianos in terris Sarracenorum, de licentia suorum Regum negotiantes. Tum, quia satis videtur deferre Sarracenis quoad mentem huius. c. & sui similibus, qui defert subiectis eorum, e quorum manibus, cum volent, ea Sarraceni habere possunt. Tum, quia per hoc potentia regum Sarracenorum crescit: eo enim quis maior, & potentior est, quo maioribus, & potentioribus præest. Authen. de defenso. ciuit. §. Nos igitur collat. 3. Tum, quia satis tradit Sarracenis, qui tradit Christianis negotiatoribus, mox ea illis vendituris, & tradituris, arg. l. qui sic soluit. ff. de solut.

Quod

CAP. ITA QUOR.

Quod tamen, mea sententia, non procedit in Christianis ibi habitantibus, & volentibus tenere arma abscondita; quo ea in Sarracenorum perniciem, cum opportunum fuerit, exerant, & stringant. In his enim, & verba, & ratio huius, cessant. Quinto inferitur solutio illius q. quam ex facto interrogabar: An in huius canonis, & processus Cenę Domini censuras inciderit, qui prohibita vendidit non Sarracenis: sed Iudeis, & Christianis apostatis Sarracenorum terras habitantibus, & Christianis ibi negotiantibus? Respondendum enim videtur, per prædicta, incidisse. Sexto inferitur etiam solutio illius q. quam ex facto interrogabar: An qui Christianis Constantino polim, & alias Gręcię vrbes, oppida, & rura inhabitantibus vendiderunt arma, quo ea occulta in perniciem Sarracenorum haberent, inciderint in hanc excommunicationem? Respondendum enim videtur per prædicta, nõ

13 incidisse. Septimo inferitur, non comprehendere Sarracenos, quibus bellum iustum est contra Christianos: & neque occupant, neque occupare curant res Ecclesię Christianę; neque pugnant odio religionis; sed ob aliã causam. Quales forte sunt aliquot nunc apud Indos, qui pugnant aduersus Christianos, non ob religionem: sed ob terras, quas ipsi putant male a nostris occupatas. Qui si bellum iustum aduersus nos facerent, & religionis causam non immiscerent, non putarem profecto comprehendere, quia huius canonis mens est eneruare potentiam Sarracenorum iniuste contra nos pugnantium, vt ex omnium scriptis satis colligitur. Si autem iniustum bellum facerent, putare ipsos includi: quoniam bello iniuste suscepto, quo aliqua ex parte illud iustificetur, religionis causam miscere solent, & incipere odio nostrę religionis, &

14 amore suę perfidię pugnare. Octauo inferitur, non comprehendere Sarracenos in terra Christianorum sub potestate Regum eorum degentes, etiam si sint prohibiti habere eiusmodi arma, & alia ad apparatus bellicum pertinentia. Tu; quia in eis cessat ratio principalis huius prohibitionis: ergo & ipsa prohibitio la digere. §. *quanuis. ff. de iure patro. c. suggestum*, & *c. meminimus. de appellat. cum annotatis in illis per Panor. & Deci.* Tum & neruosius, quia si licet Mahometicę perfidię sectatores sint: non tamen occupant res Christianas, neque impugnant eas actu, vel habitu; quod requiritur, vt hic includantur, per resolutionem præmissam. Excipio tamen eos, qui probabiliter præfamerentur hic verita emere, quęrere, vel accipere ad deferendum aliis Sarracenis, extra Christianorum imperia degentibus: vel ad seruandum abscondita, in Christianorum perniciem proferenda, cum exercitus Sarracenicus nos inuaderet: eiusmodi enim saltem habitu res Christianas impugnat.

15 Nono inferitur, non comprehendere Sarracenos, qui impugnant alios Sarracenos contra Christianos pugnantes, vel nos contra illos defendunt, adiuvant: immo neque Sarracenos, qui casibus licitis, iuxta Oldrad. consil. 71. Nunquid. & resolutionem communem in c. ad liberandam. infra eod. a Christianis rogati iuste illos defenderent, vel tuarent contra alios Christianos suas

terras

- terras inuadentes, vel iniuste illas occupantes. Tum, quia *caussa finalis* huius, cessat, saltem quoad ea, quæ post bellum illud expletum contra nos vsui esse non possent. Tum & neruosius, quia eiusmodi Sarraceni, licet alio respectu sint inimici Christianorum, & res ecclesiæ occupent, vel impugnent: hoc tamen, quo Christianos contra alios infideles iuuant, vel infideles contra Christianos iniuste bellantes impugnant, non sunt tales. Quauis semper, quoad eius fieri potest, curare debet Princeps vsurus Sarracenorum auxilio, ne illis ea tradat, quæ illo bello expleto contra Christianos vsui esse possint, qualia
- 16 sunt arma. Decimo infertur, non comprehendi etiam Sarracenos, quibuscum est pax Christianis, quiq; non fauent aliis cum Christianis belligerantibus: & inter quos, & Christianos nulla est iusta *caussa belladi*; quales sunt multi, vt audio nunc circum terras Indiæ Lusitano imperio parentes: inter quos, & Christianos nunquam ob religionem, neque ob aliam causam fuit bellum. Hi etenim, licet Mahometicæ perfidiæ sectatores sint: res tamē Christianas neque occupant, neque actu, vel habitu impugnant. Excipio tamen, illos qui sciuntur, probabiliterve creduntur, ea esse mente, vt primo quoque tempore, data eis ad id *potentia*, & *opportunitate*, suis sedibus expellat Christianos, eo præsertim, quod Christiani sint. Quoniam huiusmodi Sarraceni, etsi actu non impugnant res Christianas: habitu tamen id faciunt; & per consecutionem sunt Sarraceni, de quibus hoc. c. loquitur, per resolutionem
- 17 præmissam. Vndecimo infertur, non comprehendi Iudæos, quatenus Iudæi sunt; quia non sunt Mahometicæ perfidiæ sectatores; & ita neque Sarraceni. Dixi, quatenus Iudæi sunt; quia quatenus subiecti Sarracenis, comprehendi possent: puta, si habitarent terras subiectas Sarracenis hic comprehensis: Quos tamen arbitror comprehendi per processum Cenæ Domini, Quoniam etsi non sunt Sarraceni, neque Turcæ: sunt tamen inimici nominis Christi; & adeo quidem, vt si pro voluntate nocendi nobis esset eis *potentia*, multo grauius, quam illi nomen illud, quod super omne nomen est,
- 18 infestarent. In quo tamen eius infinita bonitas quam optime nobis consulit; dum eis se, lucemq; suam apertam reuertentibus ademit *potentiam*, *virtutem*, & *animum*; perpetuæque seruituti, ac ignominia apud omnes gētes eos addixit. Iuxta enim prædictionem Iacob. Genes. c. fin. a Deo ablatum est eis sceptrum, & regia potestas, post veri Messiaē CHRISTI sacrosanctissimum aduentum, vt nusquam postea apud eos sit, vel fuerit. Nam vllam eorum gentem esse clausam inter montes Gog, & Magog, quæ tempore Antichristi ei sit adhæsura, vanissimum esse constat, etiam attestatione Iudæorū, qui id maxime explorauerunt. Neque enim illud significauit Ioann. Apoc. kyp. 20. & liber illud continens apocryphus est: & ab Hierony. & ab omnibus aliis reiectus.
- 19 Duodecimo infertur, non comprehendi per c. hoc, neque alia iura communia, hæreticos Sarracenis non subditos, quia non sunt Sarraceni; immo neque per processum bullæ prædictæ: quia non sunt Turcæ,
- C neque

CAP. ITA QUOR.

neque nominis Christiani inimici: Quoniam, etsi Romanæ Ecclesiæ nõ obsequantur: venerantur tamen nomen CHRISTI; neque est omnino par ratio de illis, ac de Sarracenis: quoniam, etsi peior est eorum infidelitas, quam Sarracenorum, & plus peccent, quam Sarraceni, iuxta doctrinam prædictam, & receptam Thom. 2. 2. q. 10. art. 6. non tamen sunt inimici nominis CHRISTI, sicut & illi: & ita neque sub verbis horum capitulorũ, neque prædicti processus comprehenduntur. Hæc autem dixerim de hæreticis: nam de apostatis dictum est in corollario 3. Decimotertio infertur, nõ comprehendi Paganos: tum, quia non sunt Mahometicæ sectæ; neque per consecutionem Sarraceni: & ita verba horum capitulorum eis non conueniunt: & quibus verba legis non conueniunt, ipsa lex eos non comprehendit. l. 4. §. toties. vbi Bartol. & Paul. ff. de damno infect. & c. indemnitatibus. §. supradicta. quod in hoc est juris optimum, de electio. lib. 6. tum, quia non inuenitur in eis eadem ratio, quæ in Sarracenis prædictis, vt palam est: tum, quia cum ipsi credant pluralitatem Deorum, credere quoque possunt nostrã sanctam legem, & alias multas esse sanctas: quod multi faciunt, licet suam quoque credant bonam. Intellego autem hanc illationem de illis paganis, quibuscum nec est, neque fuit vllum bellum Christianis; quique nos odio non habent, eo quod simus Christiani; quinimmo humane nos suscipiunt, & nobiscum contrahunt. Illi enim, qui Christianos odio haberent, eo quod sint Christiani, licet non comprehendantur sub hoc. c. neque sub. c. ad liberandam. & a c. quod olim, & c. significauit, infra eod. & minus sub extrauag. copiosus, de Iudæis. Ioan. xxi. & sub extrauag. multa. Clem. v. eod. titu. inter

22 communes: comprehenduntur tamen, mea sententia, sub prædicta clausula Cenæ domini: quæ non solum Sarracenos, Turcas: sed etiam oēs Christiani nominis inimicos comprehendit: at constat tales Paganos Christiani

23 nominis esse inimicos. Decimoquarto infertur solutio quæstionis illius, quæ etiam ex facto interrogabar, An Christiani Goam, vel alias Indiæ ciuitates inhabitantes, & de terris quorundam Sarracenorum equos indomitos, aut inualidos, aut macros agentes; eosque post ea iam disciplinatos, aut pingues, aut robustos effectos aliis Sarracenis vendunt, in prædictas censuras incidat? Respondendum enim videtur, per prædicta, incidere, nisi illi Sarraceni nulum cum Christianis bellum, neque iustam causam bellandi, etiam secundũ opinionem eorum haberent, neque habuissent, neque odio haberent Christianos: eo quod sint Christiani, neque fauerent aliis cum Christianis belligerantibus, neque eo animo esse crederentur, vt quam primum eorum ad id potentia sufficeret, Christianos de suis sedibus expellant. Non tamen eos, mea sententia; excusat, quod equos, quos aliis Sarracenis vendunt, ab aliis emunt: tum, quia vendunt eos preciosiores: tum, quia prius eos in terras Christianorum agunt, & eorum potestati subiiciunt, & contextus huius c. nõ patitur, vt res prohibita, etiam si de terris Sarracenicis ad Christianas sit de-

lata,

- lata, ad eas iterum reportetur. Decimoquinto inferitur solutio illius quæstionis ex facto propositæ: An Christianus Hispanus, qui cum aliis Christianis Armeniis Regi Persarum, cum Turcarum principe Christianorum hoste seuissimo proximis annis pugnanti, opem tulit, in has censuras inciderint? Respondendum enim videtur, non incidisse illum, neque alios Armenios. Decimosexto inferitur, etiam solutio illius, quæ in facto est: An qui Anglo
- 24 iam pridem ab Ecclesia non sine Catholicorum grandi dolore, & iactura, declarato hæretico Galliam Catholicam affligenti, vel etiam intra regnū suum sese continenti, hæc prohibita vendiderint, & vendunt, in has censuras inciderint? Respondendum enim videtur, non incidisse: Quod ipsum arbitror dicendum esse de his, qui Lutheranis, & aliis nobilissimæ, sed miserandæ Germaniæ hæreticis talia detulerunt. Decimosепtimo solutio item illius, quæ
- 25 ex facto proponitur: An qui Aeneobarbo, siue Barbarroxe classis Turcicæ duci a Gallo in sui defensionem vocato, & intra portum Tholonensem agenti, aliqua de prohibitis hic dederit, feceritve, in has censuras inciderit? Respondendum enim est, non incidisse, si saltem in casu, qui bona fide videbatur ei permissus, fuisset vocatus: & si non tradidit ei arma, triremes, aut alia, quæ expleto illo bello essent contra Christianos vsui futura. An autem ille casus fuerit de permissis, viderint illi, qui in eo consuluerunt: tamen si arbitrer credere posse confessarium, cui non constaret contrarium, eum fuisse de permissis, vel qui bona fide putaretur permissus, quoad effectum absolueudi peccatentem, cui de hac re esset scrupulus, ob tantū regni tantam auctoritatem,
- 26 pietatem, & eruditionem. Decimo octavo inferitur, conuenire, ac differre plurimum bullam Censuræ Domini, & hoc. c. & c. ad liberandam. infra eod. Conuenire quidem, quia vtraque comprehendit Sarracenos, & Turcas: differre autem, quia hæc non comprehendunt ullos Iudeos, vel Paganos; illa vero sic eos, qui sunt Christiani nominis inimici: Et ita bullam Censuræ Domini hac parte latiore esse horum c. dispositione: sicut e contrario alia ex parte latior est
- 27 hæc, quam illa, vt in notab. 8. infra latius dicemus. Decimonono inferitur, satis recte me respondisse illi grandi quæstioni, quam me Roncamuallem nostram Virgini matri sacram visentem, interrogauit magnas quidam Hispanus, cum rex Galliarum Franciscus ante paucos annos quatuor exercitiibus quatuor partes imperij Cæsaris, nempe Rufilionem, Nauarram, Barbantiam, & Lucenburgum infestaret; cumque scriptis aliquot doctorum virorum bellū illud Galloturcicum diceretur. Quæstio enim erat: an in Regē Gallie, eiusque regnum eadem libertate, ac ferocia Cæsariani pugnare possent, ac in Turcas, & eorum terras; an item his capitulis esset locus contra vendentes eo tempore arma, & alia hic verita Gallo: eo quod ille esset Turcis fœdere coniunctus, videreturque multis illo in Cæsarem maximo apparatu bellico Turcicis rebus plurimum fauere: quippe quo a persequendis Turcis Cæsarem diuerteret, & opes extenuaret. Respondi enim ipse, ex facto ius oriri. l. si ex plagis. §. in

CAP. ITA QUOR.

cliuo. ff. ad. l. Aquiliam . & ex tenore fœderis a Gallo cum Turca icti pendere solutionem . Nam si fœdus contineret, vt Gallus Turcæ faueret, etiam eo respectu, quo Turca Christiani nominis est inimicus, vel in perniciem iniustâ alicuius principis Christiani, præsertim quatenus Christianus esset: vel cõtra dispositionem, & prohibitionẽ huius cap. & ei concordantium, idem de eo, quod de ipso Turca iudicium esse, per prædicta. Si autem fœdus tantum haberet, vt neuter eorũ alterum bello infestaret, causã religionis, quatenus erat necessarium, excepta, vel quod Turca defenderet Gallum iniuste inuasum a Christianis: & vicissim Gallus Turcam iniuste inuasum a Sarracenis, longe aliud esse dicendum de eo, quam de Turca; licet iniuste alia de causa bellarit.

- 28 In dubio autem, donec aliud constaret, non esse credendum, tanti regni tantum Regem tam fœdum fœdus cum Turca iniisse, vt se, suosq. omnes in tam fœdam ignominiam, tamq. fœdas censuras coniceret. arg. c. i. de reg. iur. & l. merito. ff. pro soc. & c. i. 40. d. etiam si talia indicia haberentur, quę sufficerent ad iuste credendum, eum mouisse bellum iniustum, orbique Christiano dānosum, & odiosum. Nec displicuit illi magnati equissimo nostra hæc æqua responsio: neque vlli debet ea displicere, ne cogatur cõfiteri, Lusitanos, Italos, Heluetios, Germanos, & alios omnes, qui ei fauissent, vel aliqua hic vetita subministrassent, in has censuras incurrisse: quod ipse certe nec de Castellanis confiteri auderem. Vigesimo infertur, eum dicendum habitu impugnare Christianos, qui eo animo est, vt primo quoque tempore naçta potentia, & opportunitate impugnandi eos, id faciat, absque alia iusta causa, quã quia sunt alterius religionis: ideoque magna reipublicę prudentia, pariq. animi virtute, ergaq. Deum religione opus esse illi, qui arbitraturus est, an ille, aut ille Sarracenorum, aut Paganorum Rex, qui nulla Ecclesię Christianę bona occupat, neque actu impugnat, dicendus sit tamen impugnare habitu. Nam neque quilibet timor vanus ad id iudicandum sufficere debet: neque certitudo belli mouendi est necessaria. Pauciora item signa sufficere arbitror ad iudicandum animum bellandi habitualem esse regi Sarracenorum, etiam si nũquam cum Christianis bellum gesserit: quam ad iudicandum eiusmodi animum inesse regi Paganorum, cum quo Christianis nunquam fuit bellum: quales multos esse audio, apud Brassilenses: Eo quod Sarracenorũ bona pars tota est in impugnando Christianismo: & facilius iuste timeri potest bellum ab homine sectę tam infensę Christianismo, quam a Pagano longe ad amicitiam Christianorum aptiore, vt palam est. In dubio autem arbitrandum esse iudicarem, potius inesse animum habitualem pugnandi, quam contrarium. Quin & si a consiliis regum Christianorum essem, obnixè eos etiam atque etiam orarem, ne permitterent suis, vt vlla arma, aut villos equos, aut vlla nauigia infidelibus vllis extra dominia Christianorum degentibus subministrarent; immo nec artem ea fingendi docerent. Quoniam omnes timeri possunt, ne adepta in id potentia, & opportunitate eis impugnent Christia-

nos,

nōs, volentes eos pedetentim fidei Christianæ; immo & suo imperio subicerē. Et quantum hoc magis expedire, magisque e re Christiana esse putem: non tamen arbitror esse necessarium, nisi id, quod superius dixi, secundum iuris rigorem, neque secundum iuris necessariam æquitatem.

QVINTVM NOTABILE, QVID APPELLATIONE armorum hic, & alibi contineatur, cum nouis, & iuri consonantibus corollariis.

S Y M M A R I V M.

- 1 **A** R M A etiam proprie omnium artium instrumenta: hic autem pro solis bellicis accipitur. nu. 2. quorum varia species, & inuectores. nu. 3.
- 4 Arma bellica esse arma defendendi, etiam proprie, contra Angel. & Iaso. & etiam fustes, & lapides contra eosdem, & alios. nu. 5. non autem cultellum paruum, nu. 6.
- 7 Arma non esse aliquando lapides, intentionis defectu & non significationis, cum intellectu nouo glo. Clem. 1. de statu monacho. n. 9.
- 8 Beneficium cur non semper curata includit.
- 10 Arma bellica noue definita: qualia nulli homini a natura data, nu. 11. & noue diuiduntur, nu. 13.
- 12 Intellectus nouus. l. Armorum. de verb. signi.
- 14 Arma non esse omnia nocentia nec semper in id fabricata. nu. 15. esse præsumpta, & non præsumpta. nu. 16.
- 17 Arma cur in alijs statutis aliud significant, & latius. nu. 21. cur hic interdum lapides, & interdum non. nu. 19. & idem de lignis. nu. 20.
- 18 Intellectus. l. 1. & ibi Bart. ff. ad. l. Iuli. de vi publi. & §. fin. Authen. de armis.
- 22 Arma non esse arcem, neque trirēmē, neque equum: & ideo rusticum posse nauis trire, & agere equum, licet arma deferre nequeat. nu. 24.
- 25 Et quæ sunt quoad c. resolutiue: & cultellum non esse, nisi intentio, &c.
- 23 Possilimio in armis locum non esse.
- 26 Armorum materias, prout huiusmodi, non esse arma neque equos, & mulos: & ideo, &c. nu. 27. neque securēs, rastra, &c. & ideo, &c. nu. 28.

QVINTO principaliter colligo ex verbo, arma, partem illam summarij nostri, quæ habet, vetitum esse Christianis, ne qua Sarracenis arma subministrēt. Circa quod occurrit illa difficultas, quod hoc consequeretur, nulla vllarum artium instrumenta posse a Christianis eis deferri: quia omnia illa appellatione armorum continentur. argu. princ. & c. non pila. & c. conuenior. 23. q. 8. & glo. l. Nepos Proculo. ff. de verbo. signifi. Neque lapides, aut fustes. Quoniam eorum appellatione continentur. l. Armorum. ff. de verb.

CAP. ITA QUOR.

verb. signific. l. 3. in princ. versicul. armis. ff. de vi, & vi armat. §. sed ex constitutionibus. Instit. de interd. & §. item lex Julia. Instit. de publi. iudi.

Quod tamen esse falsum vsus contrarius dicitur significare.

- Ad soluendam hanc difficultatem, quæ plus quam mediocris est, quæque summam prædictam quoad verbum, arma, impetit & inquirat, quid eo nomine contineatur: dico primum, armorum appellatione large, sed proprie sumpta, contineri omnia omnium artium instrumenta: ut agriculturæ, iuxta illud Maronis. 1. Georgicorum: *Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma.* Et artis pistoriæ, iuxta illud eiusdem. 1. Aeneidos: *Tum Cererem corruptam vndis, cerealiaque arma Expediunt.* idest, instrumenta, quibus ad pistoriū opus utimur, ut pilis, mola, vanno, cribro. Et artis nauticæ instrumenta, iuxta illud eiusdem. 5. Aeneid. *Colligere arma iubet, validisque incumbere remis.* Et artis studendi, iuxta illud Plinij: *Cuius arma erant, non vcnabulum, & lancea: sed stylus, & pugillares.* Et lacrymæ, & orationes arma dicuntur clericorum in princip. & in c. conuenior. 23. q. 8. & instrumenta nauium, in l. 1. §. magistrum. ff. de exercitor. dicuntur armamenta, & armatur naui, cum instruitur, ead. l. 1. §. non autem. In hac autem materia, & similibus non ita late accipitur verbum Arma: sed tantum pro instrumentis artis militaris: & ita pro armis bellicis, iuxta illud. 2. Reg. 1. *Quomodo perierunt arma bellica?* Quæ varia sunt: quorum inuentores scribit Plin. lib. 7. c. 56. natural. histor. & species plurimas Iustinian. in. §. fin. Authen. de armis, colla. 6. Gellius lib. 10. noctium attic. c. 20. & Veget. lib. 4. de re milit. Secundo dico, quod appellatione armorum, etiam ad bellica restricta continentur arma defensionis causa parata, etiam proprie, ut Alber. ait in l. armorum. ff. de verb. signifi. quæ id irrefragabiliter probat in hæc verba: *Armorum appellatione non vtrique tantum scuta, & gladios, & galeas significat: sed etiam fustes, & lapides.* Cui similis est in §. sed ex constitutionibus. Instit. de inter. & l. 3. §. armis. ff. de vi & vi armat. Probat, inquam, irrefragabiliter: quia iuris consultus agens de propria verborum significatione ait, armorum appellatione significari scutum, & galeam; quæ constat esse defensionis causa parata. Non obstat, quod contrarium tenuit Angel. in §. ex maleficijs, nu. 12. & 13. Instit. de actio. & eū sequatur Iason ibidem nu. 83. & sequenti. arg. eius, quod ait Bart. in l. 1. ff. ad l. Iul. de vi publ. scilicet quod ex illa prohibes haberi arma, non prohibet arma defensionis causa parata. Non inquam id obstat: quia ratio, quare appellatione armorum non veniunt ibi defensoria, non est, quia non sunt proprie arma, sed quia defuit intentio animi legislatoris ad comprehendendum ea. Quod conijcitur ex materia legis, quæ agit de vi publica, quæ non infertur armis defensionis: sed offensiuus, ut palam est. Itaque in hoc c. etiam defensionis tantum causa parata prohibentur: quoniam verba, & ratio eius habent in eis locum; ut etiam probat. l. 2. C. quæ res expor. non deb. Tertio dico, appellatione sic stricta armorum bellicorum

compre-

- comprehendi etiam proprie lapides, & fustes, vt Felin. ait hic, & Alciat. in d. l. armorum. quę id irrefragabiliter probat, quatenus agens de propria verborum significatione habet, armorum appellatione significari fustes, & lapides, quod ipsum habent etiam alię leges ei similes supra citatę. Non autem probat ponderatio verbi, *continetur*, a Felin. indiligenter facta; quia tale verbum in illa lege non est: contrarium tamen tenent etiam in hoc Angel. & Iafon, vbi supra, & Rom. in. l. i. §. occisorum. ff. ad Sylen. & Corneus consil. 199. nu. 4. Et Angel. quidem, & Iafon mouentur, per glos. sing. Clem. 1. §. quia vero. verb. arma, de stat. monach. quatenus habet, quod Clem. illa excommunicans monachos intra monasterij septa arma tenentes, non includit eos, qui lapides, & fustes tenent. Ludouicus autem mouetur per §. final. Auth. de armis. collat. 6. quatenus prohibens priuatis, ne fabricentur arma, non prohibet fabricari cultellos minores, quorum vsus non est
- 6 in prælijs. Vbi glos. sing. annotauit, cultellos ad parandas pennas non esse arma. Cuius ratio illa videtur, quod in alium vsum; quam bellicum principaliter sunt ficti, & effecti: at lapides, & fustes non sunt principaliter in bellicum vsum ficta, vel effecta, vt palam est: ergo neque hæc erunt magis arma, quam prædicti cultelli. Tertio facit. l. omne. §. si quis commilitonē. ff. de re milit. quę habet, eum qui lapide commilitonem vulnerauit, a militia reijciendum; qui vero gladio, capite puniendum.
- 7 Hęc tamen non obstant. Non primum. Quia glo. illa dicens, lapides, & fustes ibi non contineri appellatione armorum, nõ se fundat in defectu significationis proprię verbi: sed in defectu intentionis mentis constituentis. Postea enim quam affirmauit, appellatione armorum, lapides, & fustes contineri, subdit: *Non puto tamen auctorem sic latissime intellexisse*: per quod palā
- 8 sentit, non significationem verbi; sed intentionem auctoris defuisse. Sicut in simili appellatione beneficij proprię omnia beneficia, etiam dignitates, & quibus cura animarum inest, continentur, exceptis gratiis, & expectatiuis; in quibus non desinunt contineri ex defectu significationis: sed intentionis animi scribentis, volentis sola simplicia comprehendere. c. cum in illis. in princ. de præb. lib. 6. vt latius diximus in d. c. final. & in rub. de præben. & post. Deci. anno superiore in. c. postulasti. de rescrip. Intentionis autem defectum colligere potuit illa glo. vel ex vsu loquendi vulgariore, quo videtur vsus ibi Papa: vel ex conditione personarum, de quibus agitur; nempe monachorum, quibus, quę arma vulgus appellat, grandi dedecori sunt in cella: cum tamen nec paruo sint lapides, & baculus aliquis in aliud aliquod opus vtilis. Ad secundum respondebit illatio. 7. Ad tertium dico, non probare lapides non esse arma: sed non esse gladium, quod nemo negat. Quarto dico, arma bellica nusquam, quod sciam, esse satis recte definita: posse autem, mea sententia,
- 10 recte definiri esse arma ficta principaliter ad præliandum eis, quatenus talia sunt, vel in id ante conflictum assumpta. Dixi, arma, pro genere: quoniā omnia

CAP. ITA QUOR.

omnia arma bellica sunt arma; non contra, omnia arma sunt bellica. Quia omnium artium instrumenta dicuntur arma, per prædicta; cum tamen sola militaris artis dicantur arma bellica. Dixi, ficta principaliter ad præliandum, ad excludendum ligones, rastra, secures, & id genus alia in alios usus, quam prælij principaliter parata. Dixi, eis, ad excludendum loca, unde præliamur: de quibus in coroll. 11. Dixi, quatenus talia sunt: quia nonnunquam alio respectu considerata non sunt arma bellica, vt corollarium. 5. demonstrat: Dixi, vel in id assumpta, ad includendum ligones, rastra, secures, lapides, scipiones, martellos, & alia ad præliandum assumpta: licet simpliciter in alios usus fuerint comparata. Ea enim, & si absolute sine intentione ea defumentis consideratione non sunt arma bellica; sunt tamen ea perpenſa. Addidi; ante conflictum: quia si rixa subito coorta, alterum percussit vel duro frusto panis, vel cœnophoro, vrceolove; quem ad alium usum in manibus habebat, non dicitur armis percussisse, secundum Angel. receptum in l. si pignore. §. furem. ff. de fur. & in l. armatos. ff. ad l. Iul. de vi pub. Ex quibus inferitur primo, arma bellica nulla videri esse data homini a sola natura celorum rege. Quoniam nihil a natura, quæ Deus est etiam celos gubernans, & omnia naturans, vt vtar verbis glo. l. respiciendum. ff. de rebus cred. videtur ei datum, quo principaliter alium offendat, seu seipsum defendat. Quod utinam terrarum reges, saltem Christiani, satis animaduertent, quo a bellis horrendis abstinentes pacem placidam semper amplecterentur. Quod pulchre

11 in parcemia: *Dulce bellum inexpertis, tractatur*. Secundo inferitur, legem illam armorum, de verb. sig. & omnes similes habentes, lapides esse arma: nonne, ac singulariter intelligendas esse, de lapidibus ad prælium arte paratis: quales sunt pile lapideæ aptæ vt a bombardis emittantur, vel de lapidibus ad nocendum assumptis. Tertio inferitur, arma bellica proprie dicta, diuidi primo in offensionis causa parata: & in defensionis causa comparata. Secundo in arma, quæ sunt bellica intentione animi fabricantis tantum. Quæ definiri possunt esse arma bellica in prælium principaliter facta: & in arma, quæ sunt bellica, intentione animi ea assumentis tantum: quæ definiri possunt, esse arma bellica in prælium assumpta: licet in alium usum principaliter facta: & in arma, quæ sunt bellica, tam intentione animi fabricantis; quam assumentis: quæ definiri possunt, esse arma bellica in prælium principaliter facta, & assumpta.

14 pra. Quarto inferitur ratio reprobandi eos, qui satis oscitanter dixerunt, omnia, & sola, quæ nocere possunt, posse proprie appellari arma; reprobatur enim hoc per prædicta. Primo quidem, quia frustum durum panis, cœnophorum, & alia multa, antequam ad nocendum assumantur, sunt de numero eorum, quæ nocere possunt: & tamen non sunt arma, secundum Angel. receptum in d. l. si pignore. §. furem. ff. de furt. & l. i. §. armatos. ff. ad l. Iul. de vi pub. Secundo reprobatur, eo quod arma defensoria, quæ neque intentione fabricantis, neque intentione assumentis nocere possunt, sunt arma bellica.

Quinto

- 15 Quinto inferitur, fieri posse, ut quemadmodum ea, quæ intentione fabricatis non sunt arma bellica, intentione assumptis fiunt arma bellica: ita et ea, quæ sunt arma bellica intentione fabricantis quævis; fiant non bellica intentione assumptis ea; adeo quidem, ut desinat comprehendendi sub statuto prohibente illa deferri. Verbi gratia; lanceæ, vel enses ligati in fasciculo, quæ mulio suis mulis, aut calo humeris ex alio opido in aliud portat, vel baiulat, non dicentur arma, quoad illud statutum. Nec pugio parvus acutus amici, quo monachus intra cellam suam deficiente alio cultello, pennam ad scribendum aptat, quoad prædictam Clem. Neque ensis, quo quispiam deficientibus aliis gladiolis, ad panem, & carnes secandas utitur. Neque pugio, siue parvus puer, qui de alia in aliam domum arma mutat, dicitur ea deferre, quoad illud statutum. Quorum ea una ratio est, quod his casibus illa arma non considerantur ut arma; sed ut quedam res aliæ.
- 16 Sexto inferitur, probari posse, esse arma bellica, quæ non præsumuntur talia: & non esse arma bellica, quæ præsumuntur talia; & ita nonnunquam dicitur, aliqua esse arma, incumbere probationem; & nonnunquam negati si enim constet, me detulisse enses, & contendam, illos non fuisse tunc mihi arma, oportet, me id probare. Et si constet me detulisse lapides; & contendam, eos non fuisse tunc mihi arma, aduersario incumbit probatio, quod fuerunt. Quæ enim principaliter in prælium parata sunt, præsumuntur deferenti fuisse arma, nisi contrarium probet. Et e contrario ea, quæ principaliter non sunt ad præliandum facta, non præsumuntur arma fuisse deferenti, nisi probentur talia.
- 17 Septimo inferitur, quod verbum, arma, prolatum in materia, in qua solum agitur de offendendo sola offensoria; & non defensoria comprehendit. Qui
- 18 est germanus intellectus doctrinæ Bartol. in l. i. ff. ad l. Iul. de vi pub. Prolatum item in materia, in qua solum agitur de armis bellicis ex intentione fabricantis, sola facta principaliter ad prælium dici arma, & non alia. Qui est germanus intellectus. §. final. Authen. de armis. col. 6. prolatum autem in materia utriusque congrua, qualis est nostra, utraque comprehendit. Octavo
- 19 inferitur, in huius c. & bullæ Cenæ Domini censuras incurrere eos, qui lapides, & alia, quæ nocere, vel defendere possunt; licet non sint principaliter in hoc parata, Sarracenis subministrant, ut illis in præliis ad offensionem, vel defensionem contra Christianos utantur: non autem illos, qui in alios usus bona fide deferunt; etiam si forte Sarraceni casu aliquo eis in prælio contra mentem deferentium utantur, ut latius ex IO. notab. colligas. Nono infer-
- 20 tur, multa esse, quorum ad Sarracenos delatio malo animo facta hoc c. includerentur; eadem sine tali animo effecta non includantur. Inferitur & ratio defendendi Prieratem dicentem, quod delatio lapidum ad ædificandum, & lignorum ad ignem fouendum non est hic prohibita. Decimo inferitur
- 21 ratio, quare verbum, arma, in alio statuto continet solum offensoria; in alio vero etiam defensoria: & in alio sola in prælium fabricata; in alio vero etiam in prælium assumpta. Est enim ratio diuersitatis, varietas finis disponentis:

CAP. ITA QUOR.

finis enim statuentis, ne arma extra regnum, vel ciuitatem deferantur, est, ne
 ciuitati, vel regno desint arma; quibus hostes a finibus suis prælio arceant:
 vel ne hostibus detur copia eorum; quibus ciuitatem, vel regnum impetant.
 Et quia in hunc finem, tam arma causâ defensionis, quam offensionis para-
 ta sunt necessaria, ideo vtraque tali statuto videbuntur contineri, iuxta l. 2. C.
 quæ res expor. non de. & iuxta hoc c. & c. ad liberandam. infra eod. Finis au-
 tem statuentis, ne quis arma, quibus vim faciat domi habeat, est, ne vis publi-
 ca vlli fiat. Et quia ea vis armis offensionis causâ paratis fit principaliter, ideo
 tale statutum alia non continebit, iuxta doctrinam Bart. in d. l. 1. ff. ad l. Iul. de
 vi publ. Finis statuentis, ne quis arma sine eius permisso fabricetur, est, ne ar-
 ma, quæ sunt bellica intentione fabricantis, penes priuatos sint auctoritate
 priuata: ideo sub eo continebuntur omnia arma, quæ sua fabricationis for-
 ma in prælium destinata, tam defensoria, quam offensoria: non autem cultel-
 lus ad aptandas pennas, vel ad panem, vel carnes scindendas. Non item vlla
 alia, quæ sola intentione assumptis sunt arma bellica, iuxta. §. final. Auth. de
 armis collat. 6. cum sua glo. sing. Ex qua consideratione multæ quæstiones
 quotidianæ solui possunt; & multa multorum dicta probari, reprobari, &
 22 conciliari; quod breuitatis gratia non prosequor. Vndecimo inferri, arcem,
 ex qua nos, & illam propugnamus; triremes, e quibus pugnamus; & equos,
 cum quibus præliamur, non esse arma bellica. Quoniam licet in præliū prin-
 cipaliter aut sint facta, aut assumpta; & id genus omnia, per resolutionē præ-
 dictam dicantur arma: non tamen sunt assumpta ad præliandum eis; sed
 ad præliandum ex eis, vel cum eis. Non enim præliamur arce, neq; nauibus,
 neque equis: sed ex eis, vel cum eis; hoc est, adiuti eis: & ita per illam parti-
 culam, eis, adiectam definitioni excluduntur a numero armorum. Facit pro-
 corollario hoc c. ad liberandam. infra eod. quatenus post excommunicatio-
 nem deferentium arma Sarracenis, excommunicando vendentes naues eis-
 dem, non obscure significat, nauem non contineri appellatione armorum. Fa-
 cit etiam processus Cenzæ Domini, quatenus excommunicationi deferentium
 arma adit excommunicationem deferentium equos. Quod antea fecit Ex-
 trauiag. multa de Iudæ. Facit quarto lex illa sing. 2. ff. de capt. & postlimi. quæ
 23 habet, nauem longam, & onerariam in bello amissam, si recuperetur, ad pri-
 stinum dominium postliminio reditum iri. equum item; arma vero non itē,
 igitur neque nauis, neque equus, vnde, vel cum quibus pugnamus sunt ar-
 ma. Facit item, quod licet iure communi Romano nemo priuatus possit fa-
 cere arma, vel vendere Auth. de armis. collat. 6. & tradit Bart. in l. 1. ad l. Iul.
 24 de vi publ. & glo. in rub. de fabri. lib. 1. I. C. vt armorū vs. lib. 1. I. nullo tamen iure
 prohibetur priuatus nutrire, vendere, vel agere equum. Duodecimo inferitur
 25 resolutio totius huius difficultatis. s. per verbum, *arma*, in huius c. contextu
 positum prohiberi sola, & omnia arma bellica, tam defensionis, quam offen-
 sionis

fionis causa parata; quæ sua fabricatio, vel intentio animi deferentis, actu, vel virtute in prælium destinatur. quo tota hæc difficultas resolvitur. Decimotertio inferitur, non incidere in has censuras, propter delationem armorum eos, qui deferrent Sarracenis scalpella, siue cultellos paruos ad aptandas pennas, neque alios cultros fictos ad scindendum panem, quorum in prælio non est usus; quoniam non sunt arma, per prædicta. Qui tamen talia deferrent dolo malo, vel sine dolo malo, lata tamen culpa per incogitantiam, tantâ gladiolorum copiam deferendo, ut vir quilibet prudens vereri posset; quod eos in talia arma conflarent ad impugnandum Christianos, in hunc canonem incidere: non quia arma deferrent; sed quia vilia ad bellum contra Christianos, malo animo vero, vel virtuali subministrarent, iuxta resolutionem, & definitionem necessariorum ad impugnandos Christianos positam in 4. dicto notab. 10. Decimoquarto inferitur, deferentes ferrum, vel aliam quamcumque armorum materiam, prout armorum est materia, non incidere in has censuras eo quod videantur deferre arma; quia non deferunt arma.

Quoniam materia armorum, quatenus est eorum materia, non est arma. Dixi, quatenus est materia; quia si quis ferrum afferat, vel tradat, quo ipsomet ferro infecto pugnetur, de numero eorum erit, iuxta dicta supra in 4. dicto. Dixi, etiam eos non incidere, eo quod deferant arma: quoniam qui deferunt ferrum, incident; eo quod deferunt ferrum, quod expresse hic vetatur, & in notab. sequenti dicetur. Eos autem, qui deferunt materiam aliam armorum, tunc demum incident, si ea mala mente actuali, vel virtuali, ut ex eis arma contra Christianos faciant, deferunt, & alias non, iuxta dicenda in 4. dicto not. 10.

27 Decimoquinto inferitur, eos, qui deferunt equos, vel mulos grandes, quibus Sarraceni egent ad portandum in bello commeatum, non incidere in has censuras; eo quod deferant arma, ut quidam contendebat; quia non sunt arma, per prædicta: sed eos, qui deferunt equos, incidere in censuras bullæ Censuræ Domini; quia ibi specialiter excommunicatur. Eos autem, qui mulos, in utilitas: nisi mala mente actuali, vel virtuali deferant ad bellum contra Christianos, per dicenda in d. notab. 10. & quæ super clausula Censuræ domini extra re-

28 petitionem dicam. Decimosexto, eos item, qui secures, rastra, ligones, perticas, & id genus alia rustica, vel aliarum mechanicarum artium instrumenta etiam ex ferro confecta deferunt ad Sarracenos, non incidere in has censuras; eo quod arma deferant; quia hæc nullo modo sunt arma, neque intentione fabricantis, neque intentione assumentis: nisi ea mente deferantur, ut eis Christianos impugnent, vel se defendant ab eis: quoniam tunc essent arma intentione subministrantis, vel assumentis. An autem alio nomine, quia quia deferant arma, incident in has censuras? Respondeo incidere, si ea mala mente actuali, vel virtuali subministrant Sarracenis ad impugnandos Christianos, vel se defendendum ab eis, faciendo fossam, vallum, murum, vel alia in prælium, vel bellum opportuna. Quia subministrant necessaria, vel vilia ad im-

CAP. ITA QUOR.

pugnandos Christianos, eo animo malo actuali, vel virtuali, vt eos impugnēt,
iuxta resolutionem ponendam in. 4. dicto, notab. 10.

**SEXTVM NOTABILE, QVOD DELATIO
ferri ad Sarracenos prohibita est: sed non ob hoc alia
armorum materia, licet ob aliud sic, &c.**

S V M M A R I V M.

- 1 **F**ERRI delatio ad Sarracenos prohibita tam infecti, quam facti. nu. 2. Et quid infectum, contra Syluest. nu. 3. Sed ob hoc alia armorum materia. non, nu. 5. nec clauiculi, gladioli, &c. nu. 12. nisi, &c. nu. 13.
- 4 **A**urum, vel argentum infectum, vel factum quid. Et neutrum hic specialiter prohiberi, nu. 9. nec materiam ferri, nu. 10. Sed generaliter sic, si mala mente, &c. nu. 11.
- 6 **L**ex pœnalis de vno frequenti ad aliud rarum extenditur, cū est eadem ratio: alias non, nu. 7.
- 8 **F**erri delatio peior, quam alterius materiae.

1 **S**EXTO principaliter noto verbum, ferrum, ad hoc quod delatio ad Sarracenos est hic vetita. Id ipsum probatur in c. ad liberandā. infra eod. & in d. extr. multa. & in clausula processus Cenæ Domini, vbi idem verbū
2 constanter repetitur. Ferrum intelligo factum, vel infectum, per .l. 2. C. quæ res expot. non deb. quod etiam Angel. a Clauasio vbi supra dixit. Per ferrum
3 autem infectum non recte intellexit Syluest. venam ferri, siue terram, ex qua ferrum conflatur. Quoniam sicut per argentum infectum, & per aurum
4 infectum intelligimus argentum, vel aurum, ex quo nihil est formatum. l. cum aurum l. & si non sint. §. argento factō. & §. infecti. & l. Quintus Mutius. ff. de aur. & argent. & adeo quidem, vt vas argenteum fractum non dicatur argentum factum. d. l. Quintus. §. cum aurum. Ita & per ferrum infectū Imperator in d. l. 2. intellexit ferrum, ex quo nihil aliud formatum esset. Quod, meo iudicio, recte intellexit Angel. dum in hæc verba scripsit: *Per ferrum factum intelligi ferrum tantum, per quod possent pugnare, vel se munire: quia brochetæ, & similia, non credo, sunt sub ipso comprehensa.* Caienus autem vir eruditione, & acrimonia ingenij spectabilis, cui hæctenus assensu, videtur nunc mihi perpendenti penitius eius dicta secum pugnare. Quia primo sentit verbo, ferrum, posito in d. processu, præcipuam materiam armorum comprehendi, significans aliam materiam armorum non contineri: & qua ratione ibi non contineretur, eadem quoque hic non contineretur. Deinde ait, per verbum, prohibita, positum in d. clausula comprehendi omnem materiam primariam, & secundariam armorum. Quod nequit

nequit esse verum, nisi ea hic, & in d. c. ad liberandam. esset prohibita. Quia verbum, prohibita, illius clausulæ solum intelligitur de prohibitis in his capitulis simpliciter; id est, quoad omne tempus, & locum prohibitis: ergo secundum illa secundaria materia hic prohibetur, & non nisi per verbum, ferrum: ergo contraria sentit ibi vir doctissimus, scilicet per verbum, ferrum, intelligi omnem materiam omnium armorum; & tantum primariam, & præcipuam eorum, quæ sunt contraria.

- 5 Quare cum mente Angel. concordans, & paulo clarius loquens dico, per ferrum intelligi omne ferrum, tam factum, quam infectum; & solum illud. Per factum intelligendo ferrum, ex quo aliquid fabricatum est: per infectum vero ferrum ipsum in massa, vel lamina extensum; vel conglobatum, & non vena ferri, neque alia materia armorum. Primo quidem, quia vna sola armorum materia, scilicet ferrum hic prohibetur. Secundo quod hæc constitutio est pœnalis, & pœnalissima; & ideo restringenda. l. interpretatione. ff. de pœn. c. pœnæ. de pœnit. dist. 1. Nec iuvat respondere id, quod ipse alias respondebam; scilicet quod hic exprimitur ferrum, tanquam frequentissima armorum materia: & quod constitutio pœnalis loquens de vno, eo quod id frequentius contingit, non excludit aliud, in quo est eadem ratio: sed rarius accidit, iuxta glo. singul. & receptam Clem. 1. verb. Præsidentes. de rescript.
- 7 Non, inquam, iuvat hæc responsio: quoniam non est eadem ratio deferro, & alia armorum materia; siue quod hæc sit eorum præcipua; siue quod nequeant tam dura arma fieri ex alia; siue quod alia armorum materia magis abundabant Sarraceni tempore huius Concilij saltem; quam hac, quæ eorum præcipua est. Tertio moueor, quod hic, & in d. c. ad liberandam. & in d. Extrauag. & in d. processu continenter exprimitur, ferrum. Et quæuis iam inde a Martino quinto quotannis fulminetur ter; secundum gloss. Clem. 1. de iud. vel saltem semel, nostra ætate, secundum Card. & Anan. in c. quod olim. infra eod. nunquam tamen vllus Roma. Pontif. adiecit ei, vel aliam materiam. Facit etiam quod Santifs. D. N. Gregor. xij. in præfata clausula adiecit verba illa Itamnum chalybem, omniaque metallorum genera, quod non fuisset necesse, si per ferrum intelligeretur omnis materia armorum.
- 8 Quarto facit, quod licet peccatum sit subministrare Sarracenis aliam materiam armorum: non tamen est tam grande, ac ministrare ferrum, vt palam est. Postremo, quod omnia iura exprimunt, ferrum, non obstante, quod exprimant arma, & e contrario, satis clare per id significando, quod appellatione armorum non venisset ferrum, neque appellatione ferri arma, ex alia saltem materia; quam ex ferro facta: at certe tanta, & maior ratio suaderet, vt appellatione armorum veniret in tali materia ferrum, & alia materia armorum; quam quod appellatione ferri veniret alia materia ab eo diuersa, vel terra vnde ferrum conflat: ergo nihil tale veniet. Facit, quod appellatione lignaminum galearum, vt in notab. seq. dicemus, non comprehenditur

CAP. ITA QUOR.

- prehenditur omnis galearum materia; sed solum lignea. Concludo igitur, appellatione, ferri, comprehendendi hic, & in processu Cenæ Domini, & alijs iuribus præcitatæ, omne, & solum ferrum factum, vel infectum, quatenus est mediate, vel immediate vtile bello, declarando verbum, infectum, vt supra: & consequenter clausulam Santiss. D. N. fuisse necessariam, & circumscriptam, dum extendit prohibitionem ferri ad prohibitionem stamni chalybis & omnium aliorum metallorum. Ex quo inferitur primo, non com-
- 9 prehendi hic argentum, neque aurum, neque cuprum, neque, auricalchū, neque stagnum, neque plumbum, neque vllum aliud metallum; neque fraxini, neque coryli, neque aliæ arbores hastis, & clypeis ligneis fingendis aptæ. non item vena ferri, seu terra, quæ in ferrum conflatur. Quoniam
- 10 nihil horum est ferrum factum, vel infectum. Secundo inferitur, eos, qui hæc, & id genus alia mediate, vel immediate bello vtilia Sarracenis deferunt; non incidere in censuras bullæ Cenæ Domini, propter prohibitionem ferri
- 11 in eo factam; immo neque propter verbum, prohibita, nisi cum ea mente formali, vel virtuali deferunt, vt eis in bello contra Christianos vtantur: tunc autem sic, iuxta dicenda in. 4. dicto, notab. 10 & coroll. 10. eiusdem. Tertio
- 12 inferitur, neque etiam eos, qui deferunt Sarracenis clauiculos, quos, vt opinor, Angel. appellat, brochetos, & scalpella, seu gladiolos ad pennas aptandas, & cultellos, & diuersi generis sibus ferreas, & id genus alia, non incidere in prædictas censuras. Quoniam etsi sunt ferrum factum; non tamē sunt ferrum mediate, vel immediate vtile bello: quippe etsi suapte natura mediate vtilia sint bello; non tamen sunt secundum prudentis viri iudicium. Quia
- 13 non est credendum, Sarracenos eis esse in bello vsuros: nisi tantam multitudinem eorum quis deferret, vt vir prudens merito vereri posset, ne eis in vera arma conflatis in bello vterentur. Tunc enim ob intentionem malā virtutalem inciderent, licet formalis abesset, iuxta dicenda in prædicto nota. 10. 4. dicto, & coroll. 10.

SEPTIMUM NOTABILE, QVOD
verba illa, lignamina galearum, barbara sint, & quid
contineant, cum multis noue declaratis.

S V M M A R I V M.

- 1 **B**ARBARIS verbis sæpe Romanum Pontifi. vii, & ius Pontificium magna ex parte Gothicum, nu. 7. & cur. nu. 5. præsertim hic, nu. 9. non tamen abuti sacra scriptura, nu. 11.
- 2 Lignamen, pro ligno, barbarum: & pro lignamina, male noue repositum, ligamina, nu. 3. & impudenter, nu. 4.

- 4 Latine callens non putet omnia latine scripta callere .
- 12 Lignaminum latior prohibitio in bulla Censæ, quam hic : & circa sub eis contenta doctores longe varios esse; licet parum attento idem sentiant, nu. 13. et resolutio per plura dicta, nu. 14.
- 5 Galæa, pro specie navis barbarum : & fuisse triremes, quinqueremes : immo duodecim & quindecim, & ordinum 12. 20. 30. & 50. nu. 6. & galeas ad bellum aptiores, ubi, & quare, nu. 15.
- 10 And. Alciatus miraculum nostræ ætatis litterarium magnæ cum iactura litterarum mortuus.
- 16 Galcarum materiam omnem neque hic, neque in processu Censæ Domini prohiberi : & ita nec Stupam, picem, &c. nu. 17. nisi, &c. nu. 18. galeas autem sic, hic, & ibi, nu. 20. & naues in processu, & in c. ad liberandam, infra eo. n. 22. & ligna fraxinea, & corylea, & similia; & alia trunca, ubi, & ad quem locum, & per quæ iura prohibita, nu. 19.
- 19 Intellectus declarationis Grego. ix. novus.
- 21 Materia vetita, vetatur factum ex ea, non contra.
- 23 Ligna fraxinea, & corylea oblonga, & similia, & alia trunca, ubi, & ad quem locum, & per quæ iura prohibita.

- 1 **S**EPTIMO principaliter noto verba illa, lignamina galearum, ex quibus duo colligo : alterum quidem extra materiam principalem cap. alterum vero intra eam. Id, quod extra eam colligo, est, Romanos Pontifices frequenter dictiones barbaras, & ex vulgari sermone desumptas sermoni suo Latino miscere solere. Hæc enim duo verba; lignamina galearum, barbara sunt : quamvis enim verbum, lignum, plane Latinum sit; vnde sit, ligneus, & ligneolus, pro eo, quod ex ligno est; & lignarius, pro eo, quod ad lignum pertinet; & lignile, pro loco, ubi ligna seruantur ad comburendum; & lignosus, pro eo, quod duritiem ligni refert; & lignari, pro ire ad secanda, vel deportanda ligna; vnde lignatio, & lignator : lignamen tamen nusquam videtur esse apud emendate loquentes. Apud tamen Alex. hic, & Innoc. in c. ad liberandam, infra, eod. & Clem. 5. in Extrauag. Multa. de iudæ. & in processu anno diei Censæ Domini; & in commentariis omnium recentiorum passim vsurpatur pro materia lignea galeis fabricandis idonea. Quamvis quidam libri noue excuspi pro, lignamina, habeant, ligamina; quos qui emendauit, latinitati quidem verborum consuluit, cum ligamen pro ligamento, vel ligatura, apud Columellam sit; menti tamen Concilij non satisfecit. Quoniam ea non fuit, exprimere ea, quibus ligantur galeæ : sed materiam, ex qua fiunt, ligna, scilicet quæ voce barbara dixit lignamina, vt etiam satis constat ex Platina in fine vitæ Alexan. III. qui præfuit Concilio, in quo hæc statuta fuere. Facit, quod eodem verbo vsus fuit Clem. 5. in Extrauag. 1. de iudi. Eodem item
- 4 vtuntur omnes Roma. Pontif. in bulla Censæ Domini. Quæ arguunt impudentiæ

CAP. ITA QUOR.

dentia fuisse, mutare illud; & temeritatis vbique iam hodie grassantis eorū, qui adamussim putant, se omnes facultates callere, simul ac verborum, quibus scriptæ sunt, significationem callent: & satius putant rem sermōni, quam sermonem rei cedere, contra. c. intelligentia. quod parum ipsi venerantur, de verbo. signi. Licet item verb. galæa, penult. breui plane latinum sit, cum pro capitis munimento accipitur, in xta illud Plinij lib. 7. c. 56. *Galeam, gladium, & hastam Lacedemonij inuenere*: vnde galeare, pro galeam induere: & galeatus, pro galea indutus: verbum, tamen, galæa, pro eo genere nauis, quod remis agitur, quales sunt biremes, triremes, quadriremes, & quinque-remes, siue duodecim ordinum, quales habuit Alexander magnus: vel quindecim, quales Ptolomæus Sot. vel triginta, quales Demetrius Antigoni: vel quadraginta, quales Ptolomæus Philadelph. vel quinquaginta ordinum, quales Ptolomæus Philopator, auctore Plin. lib. 7. c. 56. Nullibi, inquam, verbum galea, pro his apud emendate loquentes inuenitur. Quamuis glo. sing. in c. ad apostolicæ. de re iudi lib. 6. in verb. in galeis. posteritati scripserit illum versicul. *Armo caput galæa, pelagus percurro galea*: quo docuit eam differentiam inter id, quod illa vox significat penult. breui, & inter id, quod penult. longa.

Est igitur satis, immo plus satis certum, Romanos Pōt. suas cōstitutiones Latine compositas dictionibus barbaris, & Gothicis resperis. Et adeo quidem, vt non erubuerit Laurentius Vallā dicere in proemio lib. 3. Elegāt. ius Pōtifium, siue Canonicum ex maxima parte Gothicum esse. Quod tamē verum non est. Causa vero, quare aliqua ex parte tale sit, illa videtur esse, qđ postquam Gothi, & Vandali semel, iterumque Italiam inuadentes Romam cœperunt; vt imperium eorum, ita linguam quoque victi acceperunt: & quod sanctissimi patres orationis perspicuitati, quæ maxima debet inesse legi. c. erit autem lex. 4. dist. magis, quam ornatui, & puritati tribuere vouerūt.

Adde, quod in proposito nostro peculiaris interuenit ratio vtendi illa voce barbara, galearum: quia vix inuenias aliam solam Latinam, quæ sola, & omnia, quæ illa, significet: et si sciam esse vocem, nauis longæ, & vocem, triremis; & id genus alias. Quod est in causa, vt ipse quoque eo vtī decreuerim; præfertim quod loquendum sit, vt plures, & sentiendum, vt pauci, secundū Aristotelem. 1. Topi. c. 2. Sic & Iurisconsulti, quos tantopere laudat ibidem ipse Laurentius, multa vulgari loquendi consuetudini tribuerunt. Nam & exorcizare, pro cantaminibus mederi in l. 1. ff. de variis, & extraor. cogn. & liberum, pro filium numero singulari, in l. ius cognationis. ff. de pact. dixerunt: & denaria, neutro genere, & alia plurima, quæ in sine lib. 4. de verb. sign. admonuit Andreas Alcia. qui non sine magna omnium studiosorum, & peritorū lacrymis defleatur, & piis precibus adiuuetur. Quippe quem Deus Opt. Max. pro miraculo eo nomine nostro sæculo dedit, quod tam absolutā Græci, Latiniq.

Latiniq. sermonis cognitionem cum tam absoluta iuris vtriusque prudentia, & totius historię lectione, & memoria coniunxerit, vt etiam omnium harum facultatum summates multa summa ab eo noue admonitos, doctosque esse fateantur. Vtinam eius consuetudine, & colloquio ita fruar in cælis, ac eius iudicium, eruditionem, & stylum suspicio, & veneror in terris. Amen.

- 11 Addo tamen primo, quod, licet vtcunque ferri possint, qui bona fide, etiam plus satis dictioni Roman. Pont. detrahunt, quo meliora lectoribus persuadeant: illi tamen, qui hoc faciunt, vt leges pontificiæ, eademque sacrosanctæ cum auctore earum contemptui habeantur, nullatenus sunt tolerandi c. nulli fas. & c. si Romanorum. 19. dist. Grauiissime item reprehendendi, qui audent dicere, Roma. Pont. abuti sacra scriptura in suis canonibus: quod subtiliter de more refellit Thomas de Vio in. q. vlt. lib. viginti & septem quæstionũ, vt in repe. c. in Leuitico. de pœnit. dist. I not. 23. dicimus.
- 12 Alterum, quod ad materiam huius c. colligo ex prædictis verbis, est, delationem lignaminum galearum ad Sarracenos prohiberi. Quod ipsum repetitur in c. ad liberandam. infra eo. & in d. Extrauag. multa. In processu autē Cencæ domini non additur verbũ galearum: sed simpliciter prohibetur delatio lignaminum; & ideo recte ait Angel. a Clauasio. in verb. Excommunicatio. §. §. I. per illam clausulam comprehendi quæcunque ligna, per quæ naues, galeæ, aut aliæ machinæ bellicæ possent fieri ad impugmandum Christianos, vel defendendum se ab eis: non autem alia, quæ solum igni fouendo, vel alicui alij simili actioni a bellicis remotæ essent idonea. Syluester autē,
- 13 qui parum attento lectori videri potest concordare cum eo, ait, per verba huius c. comprehendi omnia lignamina, vel ligna, quæ ait Angel. contineri sub clausula dicti processus. quod tamen longe diuersum est a dicto Angel. Nam hic ponitur verbum, lignamina, cum determinatione galearum; ibi autem absolute. Quod autem Syluest. id sentiat, patet: quia non refert tenorẽ prædicti processus; sed solum huius. c. & c. ad liberandam: & licet etiam referat tenorem Extrauag. multa. vbi hoc verbum etiam ponitur absolute, sicut in d. processu: tamen illa Extrauag. est localis, & ideo ex illa non potest elici probatio quoad omnia loca, vt ille elicit. Glo. vero in Extraua. Copiosus. de Iud. Ioan. xxii. in verbo: lignamina, sentit, per illud verbum simpliciter prolatum, vt ibi fertur, solum includi ea, ex quibus galeæ, & alia nauigia fieri possunt: Caieta. autem vbi supra sentit, per verbum, lignamina, tantum prohiberi materiam galearum, & nauium præcipuam: quoniam ea sola per illud verbum prohiberi ait in d. processu. Materiam autem secundariam sci licet vela, & fartias, vt eius verbo vtar, & alia prohiberi, per verbum, alia prohibita, positum in illo processu.

- Ipse vero arbitratus aliquando, omnes hos patres fere idem dicere, omnes
- 14 probabam: nunc autem attentius rem perpendens dico primo, Angelum recte dicere, eo quod, licet nemo animaduertit, in processu simpliciter pro-

CAP. ITA QUOR.

hibentur deferri lignamina, sine vlla mentione galearum: at constat, ligna extruendis aliis machinis bellicis, quam galeis, vel nauibus esse lignamina: ergo omnia illa prohibentur. Facit, quod per detractiōem verbi, galearum, quod restringebat verbum, lignamina, videtur c. hoc ampliatum, per illum processum. Dico secundo, labi gloss. prædictâ Extrauag. copiosus. quatenus verbum, lignamina, simpliciter prolatum restringit ad ligna galearum, & nauigiorum tantum. Dico tertio, labi etiam Syluest. quatenus putauit, dispositionem huius c. tam latam esse in hoc, ac dispositionem dictâ clausulæ dicti processus; cum palam sit, verbum, lignamina, simpliciter prolatum, vt in d. clausula profertur, esse genus ad verbum, lignamina galearum in text. nostro positum: cum omnia lignamina galearum sint lignamina; non tamen contra, omnia lignamina sint lignamina galearum. Dico 4. per dispositionē huius c. comprehendi sola ligna extruendis galeis, siue nauibus longis, quas vulgari sermone *galeras* appellamus, idonea. Tum quia non omnis nauis est galea, vt hoc. c. & c. ad liberandam. infra eod. probant. Tum, quod si Concilium de lignis cuiuslibet nauis fabricandæ aptis intelligere voluisset, dixisset vtique, lignamina nauium, expresso nomine generis, quo postea infra est vsus, dum ait: *Nauium piraticarum*, arg. c. ad audientia. de præscriptio. Tū, quia postea Concilium Generale in d. c. ad liberandam. eisdē verbis est vsus. Et postea cum hanc dispositionem voluisset Clem. 5. in d. Extrauag. multa. ampliare quoad terras Aegypti, vt etiā ampliaret quoad hoc; sicut & quoad aliquot alia abstulit verbum, galearum. Tum, quia, vt prædixi, ideo voce illa barbara galearum vsus est Concilium, quod non occurrebat alia Latina, quæ omnia, & sola, quæ illa barbara significat, satis perspicue saltē exprimeret: cum tamen si omnia nauigia, vel naues comprehendere voluisset, multæ tales Latine occurrissent Tum, quod non est eadem ratio de lignaminibus, vel lignis galeis fabricandis aptis, & de aliis. Cum galeæ ad bellum nauale in mari Mediterraneo; in quo solo tempore huius Concilij Christiani cum Sarracenis pugnabant, aptiores sint, quam naues onerariæ; immo earum vsus primarius ad id tantum tendit: cū tamen aliarum primarius ad alia sit: & ideo dispositio pœnalis de vna specie non includet aliam; etiam si sub significatione larga contineretur. Tum, quod audio, Aphricanis esse quidem copiam lignorum ad fabricandas naues paruas aptorum: nō autem ad faciendas longas, & galeas. Tum denique, quod in notab. præcedenti diximus, per prohibitionem ferri non prohiberi omnem armorum materiam: sed ferream tantum. Dico 5. labi etiam Caieta. quatenus sentit, per verbum, lignamina, positum in clausula processus, solum includi lignamina galearū, & nauium; & non aliarum machinarum bellicarum ad offendendum, vel defendendum aptarum: quatenus item putat, per verbum, prohibita, positum in illa clausula processus Cenę Domini, intelligi omnem aliam galearum, & nauium secundariam materiam, scilicet vela, sartias, & c. Quoniam si talis materia

teria

teria secundaria per verbum, lignamina, simpliciter ibi positum non includitur, minus includetur per verbum, lignamina galearum, positum hic & in d.c.ad liberandam; quod est minus generale. Et si per hæc verba, lignamina galearum hic, & ibi posita, non comprehenduntur, per nulla alia horū cap.cōprehenduntur: & per consecutionem non dicuntur prohibita per hæc cap. Et cum verbum, prohibita, positum in d. clausula referatur ad prohibita in his; consequitur, quod si per verbum, lignamina galearum, non comprehenduntur, neque comprehenduntur per verbum, prohibita.

- 16 Concludo igitur sexto quod per verbū, lignamina galearum, positum hic; & in d.c.ad liberandam solum prohibentur ligna galeis fabricandis apta: per clausulam autem processus Cenæ Domini prædictam omnia ligna apta quibuscunque machinis bellicis struendis ad offendendum, vel defendendū mari, terræ: non autem aliæ materiæ armorum, galearum, vel nauium secundaria.
- 17 Ex quo infertur primo, non incidere in censuras horum capitulorū
- 18 eos, qui stupam, canapem, picē, fila, & clauiculos deferunt Sarracenis. Quia, licet ad ædificationem galearum, & nauium pertineant, & sint quedam eorū
- 19 secundaria materia: non tamen sunt lignamina. Intellego tamen hoc, nisi ea mente formali, vel virtuali deferantur, vt sint eis materia secundaria earum; quibus postea impugnent Christianos. At tunc non incident, propterea qđ prohibeantur per hæc verba, lignamina galearum: sed quia generatim hic; & in d.c.ad liberandam. statuitur, vt omnis, qui ea, quę sunt mediate, vel immediate vtilia bello faciendo contra Christianos hac mente defert Sarracenis sit excommunicatus, vt in 10. not. late dicitur. Secundo infertur ex hoc, iuriconsonantissimam fuisse declarationem illam, qua fertur Gregorius 1. x. declarasse, non incidere in censuras horum capitulorum eum, qui contenta in coroll. præced. ad Sarracenos defert, nisi malo animo contra Christianos, vel in perniciem terræ sanctæ deferret. Fuit enim mens dicere illorum delationem, sine malo animo non esse prohibitam specialiter in his capitulis; sed generaliter sic, si malo animo fieret sicut & omnium aliorum ad bellum mediate, vel immediate vtiliū delationē hoc animo formali, vel virtuali esse prohibitam in d. notab. 10. demonstrabimus. Tertio infertur, eos qui galeas deferunt Sarracenis esse excommunicatos, tam per hoc c. & d.c.ad liberandam. quam per clausulam dicti processus. Quia qui defert galeam, lignamina galeę defert, & non qualiacunque; sed lignamina ligata in galeam, & compacta; quo modo vtiliora sunt, quam soluta, & impacta. Tum; quod licet prohibito eo, quod ex aliqua materia fit, non censeatur prohibita materia: vt prohibitis armis, non censeatur prohibita armorum materia, si nihil aliud prohibitionis extēsiuum interueniat, vt per dicta in 5. & 6. notab. probatur: prohibita tamen materia rei alicuius artificialis, eo sine, ne ipsa res habeatur, censeatur res ipsa prohibita, & a fortiori: Quia propter quod nunquodque tale, & illud magis, Authen Multo magis. C. de sacrosanct. Eccl. c. cum in cun-

CAP. ITA QUOR.

Etis . de electio. & eleganter determinat Petr. ab Anch. in c. ad liberandam. infra eod. col. 1. Tum, quia qui galeam, & lignamina galeæ defert lignamina defert, argumento ab inferiori ad suum superius affirmatiue, quod validissimum est, secundum Bald. receptum in l. conuenticulum. C. de episco. & cleri. Ergo etiam erit excommunicatus, per dictam clausulam, quæ excommunicat deferentes lignamina, sine additione. Quarto inferitur, etiam deferentes naues esse excommunicatos: sed non per hoc c. sed per d. c. ad liberandam. & per d. clausulam. Per d. c. quidem, ad liberandam, quatenus vendentes naues excommunicat: & licet excommunicato deferente non videatur excommunicatus solum vendens, vt hoc c. cum illo coniunctum probat: tamen e contrario excommunicato vendente nauem Sarracenis, ne deferatur eis a fortiori videtur excommunicatus deferens, sicut in coroll. præcedenti dicebā, quod licet prohibita aliqua fabrica, ipsius materia non videatur prohibita; si aliud non interueniat: tamen prohibita materia alicuius rei, ne res ipsa habeatur, a fortiori videtur ipsa res prohibita: quod autem per dictam clausulam excommunicentur, patet. Quia illa excommunicat deferentes lignamina: at qui naues defert, lignamina quoque nauis, quibus compacta est, defert: quia ex lignis, vel lignaminibus constat illa l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig. & excommunicans deferentes materiam certæ rei, a fortiori videtur excommunicare deferentem ipsam rem ex ea factam, iuxta prædicta, & illā determinationem Petri in d. c. ad liberandam. col. 1. At clausula prædicta excommunicat deferentē lignamina; ergo. Quinto inferitur decisio illius questionis: An qui ex montibus Cantabricis inter plurima ligna trunca igni fouendo tantum apta, multas fraxinos, & corylos proceras, teretesq.; sed indolatas, vixq. dimidiatum pedem crassas, idoneas tamē igni fouendo, quam fabricandis hastis, & lanceis; non tamen nauibus, detulit Alexandriam Aegypti, incidisset in censuras huius canonis, processusq. Cenæ Domini? Respon- dendū enim est primo indubie incidisse in censuras Extra. olim. Nicolai iij. infra in notab. 10. col. 13. relatę: & in Extrauag. multa. de Iudæ. ratione omnium lignorum illorum, tam truncorum; quam aliorum. Quia illę feruntur in omnes Christianos deferentes quascunque merces, siue bellicas, siue alias in Alexandriam, & alias terras Aegypti. Dico secundo, quod si in alia loca Sultani, vel Turcæ detulisset, etiam incidisset in censuras d. Extrauag. olim. Nicolai iij. iuxta dicta in d. coroll. 13. Dico tertio, non fuisse eum incursum censuras huius canonis, & d. c. ad liberandam. si ad alia loca aliorum principum Sarracenorum detulisset, ratione lignorum truncorum, & rebus bellicis inutilium: immo neque ratione aliorum, si mens mala tam virtualis, quā formalis iuandi eos contra Christianos defuisset. Quia nõ deferebat arma, neque ferrum, neque lignamina galearum specialiter hic, & in d. c. ad liberandam prohibita, neque alia bello vitia mala mente; quod requiritur, vt dicantur generatim prohibita hic, & in d. c. ad liberandam, iuxta resolutionem notab.

tab. 10. In 4. dicto. Dico quarto, eum incidisse in censuras processus Cenae Domini, & in eadem incasurum fuisse, ad quoscumque Sarracenos delatisset, non ratione lignorum truncorum, & ad bella inutilium: sed ratione aliorum, ex quibus arma lignea effici potuerunt. Quoniam etsi non detulit ferum, neque arma, neque lignamina galearum: detulit tamen lignamina, ex quibus arma fieri poterant. & processus Cenae Domini generaliter excommunicat deferentes lignamina, sine additione galearum, ut supra dictum est, & declaratum.

OCTAVVM NOTABILE, QVI DICANTVR
subministrantes, vel deferentes prohibita Sarracenis:
& quid inter illa distet cum multis quotidianis ex eo illatis.

S V M M A R I V M.

- 1 D E F E R R E, & subministrare, an sint idem.
- 2 Arma, & necessaria subministrantium definitio, & declaratio. nu. 3.
- 4 Intellectus quatuor illius Apostoli: De his, quae foris sunt, nihil ad nos.
- 5 Infideles non continentur hic, & cur. n. 6. & quae lege, & a quo puniuntur. n. 8.
- 7 Excommunicationis solus Christianus capax.
- 9 Excommunicatur nemo lege, nisi lethaliter peccans.
- 10 Mens mala actualis, & virtualis.
- 11 Excommunicationem impedit interdū id, quod non impedit peccatū lethale.
- 12 Delatio vetitorum a delatione aliorum differt & etiam a subministracione eorundem, & a venditione, nu. 13.
- 14 Intellectus novus huius cap. & cap. ad liberandum. nu. 15.
- 16 Subministrare genus ad deferre & definitur. nu. 2. & continet vendere, n. 18. permittere extrahi de portu. nu. 20.
- 17 Agi, portari, ferri, ut differunt secundum iurisperitos.
- 19 Lex penalit de stricto significato ad large significata extenditur quando.
- 21 Deferunt qui in aliud delata tradunt etiam donando, nu. 22. & permittendo, nu. 23. & cooperando, nu. 4. non autem portando de vna terra Sarracenicā ad aliam, nisi, &c. nu. 27. neque portando Sarracenos ipsos armatos, nu. 28. nec qui deferunt, & non tradunt, nu. 29.
- 15 Ignorantia, quae excusat, & quae necessitas: nu. 20. & quae paruitas. nu. 30. & quae gratitudo, nu. 31.
- 32 Excommunicatio haec non semper reservata.
- 33 Excommunicationem hanc incurrunt transfuga, & arcem, opidum, vel speculam tradens, & se dedens, & arma perdens, quando, nu. 34.

I OCTAVO principaliter noto verbū, deferāt, ex quo duæ difficultates videntur colligi aduersus summam nostram. Altera quidem, quod est nimis ampla eo quod includit omnes subministrantes hic verita Sarracenis; cum tamen contextus huius c. solos deferentes videatur includere, qui multo pauciores sunt, quam subministrantes. Quia vendentes tantum non vident deferre, vt singulariter aprobāt. c. ad liberandam. infra eod. in versic. Eos etiā: quos tamen nemo dicat non subministrare. Altera veto, quod summa includere videtur etiam infideles deferentes; cum tamen contextus hic solos Christianos includere videatur. Tum, quia de his, qui foris sūt nihil ad nos. 1. ad Cor. 5. c. multi. 2. q. 1. cap. gaudemus. de diuort. Tum, quia illi excommunicari nequeunt, cum non sint Christiani, cap. omnis Christianus. 1. 1. q. 3. tradit Domi. receptus in cap. Romana §. final. de senten. excommunic. lib. 6. Et per hoc c. excommunicantur ei contrauenientes.

- Ad soluendas has duas difficultates, quæ prædictam nostram summam, quoad verbum subministrantes impetunt, inquiruntq; quos comprehendat; quidq; ad inter illud, & verbum, deferentes, distet, dico, nos non parum super hoc cogitasse, ac tandem multa, quæ in hoc scribebamus in hanc breuem definitionem resoluisse. s. hoc verbo contineri Christianos solos, & omnes, qui lethaliter peccant in deferendo hic speciatim verita Sarracenis; quacunque id mente faciant, vel subministrando mala mente actuali, vel virtuali, vt talia tradantur illis ad Christianos impugnandos, si timor mortis, captiuitatis, vel cruciatus eos non excusat. Dixi Christianos solos. quoniam arbitror alios etiam principibus Christianis subiectos, & inter Christianos degentes non contineri. Non quidem propter illud Apostoli. 1. ad Corinth. 5. *De his qui foris sunt, nihil ad nos*, quia id intelligendum est, quoad excommunicandum eos directe, secundum Calde. in consil. 2. de Iudæ sub. finem, quod satis sentit Tho. in d. c. 5. lectio. final. vel quoad puniendum eos alia pœna spiritali, secundum Domi. in c. multi. 2. q. 1. vel quoad compellendum eos ad susceptionem fidei Christianæ, secundum Aluar. de planct. eccl. lib. 1. art. 37. vel quoad cogendum eos seruare leges contrarias suis, quas vere, vel falso prætendunt se diuinitus accepisse, & non sunt naturalibus contrariæ, vt nobis videmur singulariter colligere ex c. gaudemus. de diuortijs, adiuncto c. final. eiusdem tit. & c. final. qui filij sint legit. Non item illa ratione, quod nõ dicantur proprie subministrare: & ita desit significatio verborū huius. c. neque ideo, quod ecclesia habeat potestatem, quoad hunc casū in infideles legibus Christianis subditos, sicut in puros laicos: sed quia deest intentio mentis Concilij eos includendi. Quod deprehenditur primum ex eo quod intentio auctoris ex præmio deprehenditur l. final. ff. de hered. instit. c. quia propter. de elect. Et præmium huius. c. indicat, Concilio non fuisse mentem comprehendendi alios, quam Christianos. Deinde, quod printa, & naturalissima pœnarum huius c. est excommunicatio, cuius non est capax nisi Christianus, iuxta d. c. omnis Christianus.

- anus. I 1. q. 3. & c. Romana. §. in vniuersitatem. vbi Domi. receptus id annotauit de senten. excommuni. lib. 6. Postremo, quod multo in hoc grauius Christiani, quam infideles peccant, vt postea dicemus: et ideo pœna contra Christianos imposita non videtur extendenda ad infideles, arg. l. interpretatione. ff. de pœn. & c. pœnæ de pœnit. dist. 1. ipsi tamen infideles subiecti Catholicis, qui hæc prohibita fecerint, poterunt puniri a Cæsare in suis terris, pœnis inductis per dictam l. 2. C. quæ res expor. non deb. & a Rege nostro, & alijs Regibus, pœnis legum suarum in suis, iuxta ea, quæ Calder. in. d. consil. 2. tangit; et Fel. in. c. 1. limit. §. de constit. & in c. Iudæi 2. infra eo. Et Roma. pontif. non solum quatenus est Rex poterit sibi subditos pœnis prædictæ l. 2. punire: sed etiam quatenus Papa est suus, & omnes omnium Regum, ratione sacrilegij, quod aduersus Christianum principatum admittunt, vt in primi oppositi solutione tangebam, arg. eorum, quæ Calder. vbi supra dicebat. Diximus, omnes, vt tam summates, quam infimates; & tam qui Asiam, vel Africam, quam qui Europam colunt, comprehenderemus. Diximus qui lethaliter peccant. Quoniam non arbitramur hic contineri, qui in hoc faciendo non peccant, vel non saltem lethaliter. Non quidem ideo, quod proprie non dicantur subministrare, & ita desit verborum huius cap. significatio; sed quia deest intentionis ad comprehendendum eos, Quod colligitur ex eo, quod nemo incidit in excommunicationem maiorem generaliter a iure latam, nisi ob peccatum lethale. c. nemo 2. I 1. q. 3. & affirmat Paludan. in. 4. d. 18. q. 1. ar. 2. Adri in. de clauib. q. 3. & nos latius tradidimus in repet. c. Inter verba. I 1. q. 3. concl. 6. coroll. 2. I. et postea in Man. Confessar. lænitæte donato. c. 27. n. 9. Et Conquæ hic inflixit excommunicationes ipso iure eis, quos comprehendere voluit. Diximus in diferendo hic verita specialiter Sarracenis, ad comprehendendum deferentes illa, quacunq; mente id faciant: & siue per seiplos, siue per alios, c. significauit. infra eo. vbi Panor. in not. 4. ab alijs receptus id annotauit; & nos latius ibi trademus: & est similis tex. in. c. Quod olim. infra eo. Diximus, vel in faciendo vt mala mente, & c. ad comprehendendum omnes, qui quoquomodo curant mala mente actuali, vel virtuali, vt aliqua vilia bello perueniant ad Sarracenos, quibus nos impugnēt, vel sese a nobis defendant, iuxta dicenda in not. 10. vbi de hac mente mala duplici opportune ageretur. Addidimus, & I 1. timore mortis, captiuitatis, vel corporis cruciatus non excusantur: eo quod arbitremur esse, qui in faciendo prædicta non excusentur a lethali peccato: a censura vero sic, arg. c. si vero. I. versic. neque ille. de senten. excommuni. secundum communem, & verum intellectum. Tamen si Fortunius noster aliter illum tex. intellexerit in lib. de vltimo fine, illat. I 1. versi. Quarto infero. de quo in coroll. 13. & in. d. c. Significauit iterum, atq; iterum dicemus.
- I 2. Ex quibus inferitur primo, grandem differantiam esse inter delationem, vetitorum specialiter ex vna parte, & inter aliam subministrationem eorundem: & delationem, vel subministrationem aliorū ex altera. Primo quidem; quia

CAP. ITA QUOR.

- quia delatio specialiter vetitorum, quacunq; mente fiat, inducit excommunicationem: delatio vero aliorum non; nisi mala mente ad impugnandos eis Christianos fiat. Secundo, quod alia subministratio, quam delatio specialiter vetitorum si mala mente actuali, vel virtuali non fiat, non inducit excommunicationem; delatio vero sic. Cuius ratio clarior in 10. notab. reddetur. Se-
- 13 cundo infertur, vedentes galeas, & naues Sarracenis, sine mente mala actuali, vel virtuali non incidere in excommunicationem per hoc c. quia non deferunt vetita specialiter hic; neque faciunt mala mente aliquid, quo ad impugnandos Christianos aliqua eis perueniant: incidere tamen, per c. ad liberandam. infra eod. quoad prohibitionem specialem huius c. scilicet delationis galearum singulariter extendit ad venditionem galearum, & nauium, vt
- 14 ibi, & in notab. 10. infra eod. tangemus. Tertio infertur, prohibitionem generalem. c. ad liberandam. infra eod. non esse generaliore, quam sit generalis huius. Quia impensio consilij, vel auxilij machinis, vel quibuslibet aliis in dispendium terræ sanctæ, quod videtur illud c. addere, sub prædicta subministratioe comprehenditur: quanuis specialis prohibitio illius. c. sit generalior, qua parte specialiter prohibet venditionem galearum, & nauium Sarracenis; cum ea hic non prohibeantur specialiter. Quarto, verum, & ger
- 15 mianum intellectum illius c. ad liberandam in vers. *Eos etiam*. esse, quod illa dictio, *etiam*, quæ ampliatiua, & implicatiua est, iuxta l. Etiam. ff. de minor. & Clemen. religiosus, de procuratorib. & Clem. 1. de testam. & vtrouique Card. nu. 1. non ampliat hoc c. quoad prohibitionem generalem: neque implicat super verbo, subministrant, huius c. sed ampliat prohibitionem specialem huius c. in illo, paulo superius, repetitam: & tantum super illa implicat. Sic enim habet: *Excommunicamus omnes deferentes arma, ferrum, & lignamina galearum,* & mox subdit: *Eos etiam, qui galeas eis vendunt, & naues.* quod refertur ad verba præcedentia illius c. quæ continent prohibitionem specialem huius, & addit ei aliam specialem prohibitionem. Quinto infer
- 16 tatur, appellatione subministrantium comprehendi non solum deferentes, balulantes, portantes, agentes, ducetes, trahentes; sed etiam quoslibet quoquomodo prædicta mala mente facientes, vt illa ad Sarracenos perueniant, argutorum; quæ Alber. ait in rubr. C. quæ res expor. non deb. non obstante dif-
- 17 ferentia, quam Iurisconsultus docuit in l. ferri. ff. de verb. signif. inter, ferri, portari, & agi. Tum, quia nimium propriam, nimiumq; subtilem eam dixit ibidem vir doctissimus Alciat. quia contextus huius. c. non solum habet, deferentes; sed etiam, subministrantes, quod est verbum valde generale, vt ex Marco Tullio, Cæsare, Quintiliano, Columella, & aliis colligi potest, & etiam ex l. 1. si feruus extero; vbi trans nummos dicitur subministrare; & facta consentiens subministrat presumptionem. c. præterea. de testibus, & qui alit aliquem, necessaria ei subministrat. c. 1. de cohabit. cleri. & c. final. de magist. & c. Episcopus. & c. cum secundum. de præben. Sexto infertur, appellatione

- 18 tione, subministrantium, comprehendi vendentes, permutantes, donantes, & quouis alio titulo ea in Sarracenos transferentes. Quoniã quicunque hæc faciunt, subministrant; & in omnibus vna est ratio: & ideo, licet late, & improprie tantum dicerentur, subministrare: tamen comprehenderentur. Quoniã tunc etiam lex pœnalis de vno casu ad alium, extenditur, secundum Ant. in c. fin. de consue. receptum a Domi. & Perus. in c. 1. de tempor. ord. lib. 6. & ab aliis alibi communiter. Septimo infertur, comprehendi sub hoc verbo etiam eos, qui permittunt subministrantes, & per consecutionem sub generali prohibitione huius c. eos qui permittunt talia de suis terris, portubus, vel ciuitatibus extrahi, vt deferantur Sarracenis. Quoniam hi mala mente actuali, vel virtuali subministrant saltem per alios: quod sufficit. c. significauit, & c. quod olim, infra eod. Facit etiam Extrauag. multa. de Iudæis æque excommunicans permittentes hæc extrahere de portubus suis, ac deferentes, & mittentes. Et defendi posset, quod licet illa Extrauag. sit quoad alia localis: non tamen est quoad hoc. Octauo recte dicere Syluest. incidere in hunc canonem, qui ad sui tuitionem defert ad Sarracenos arma, & post ea eis ob pecuniam vendit. Cui consequens est, recte quoque ex facto nos respondisse, hoc ipsum esse dicendum de his, qui aliqua hic specialiter prohibita in sui, suarumque nauium ornamentum, vel tutamentum deferunt, & postea illa, vel eorum aliqua vendunt, vel donant. quoniam negari non potest, omnes hos detulisse Sarracenis hic prohibita specialiter. Nono recte nos respondisse, etiam incidere in hanc excommunicationem Christianos, medicos, chirurgos, legatos, & alios, qui sufficienti ad id facultate muniti ad eunt Sarracenorum principes suis armis ornati; & postea vel rogati, vel aliquo munere donati ab eis, ob gratitudinem ea ipsis donant: nisi rei paruitas, & temporis, loci, vel personarum circũstantia eos a peccato lethali excusaret, vt paulo post dicemus. quia negari non potest, eos detulisse Sarracenis prohibita hic specialiter. Decimo permutantes arma, etiam pro armis incidere in hunc canonem. quia etiam id est deferre. Et non refert, quo titulo eis arma deferantur, vt eis muniantur; modo eis tradantur: nisi permutatio ita fieret pro alijs armis a rei bellicæ experto, vt certus esset, se iuxta adagium accipere. χρυσία χαλκίαν aurea pro æreis; siue meliora, & vtiliora pro peioribus, vel inutilibus; vt respondimus interrogati de specie, in qua miles prudens equũ omnino indisciplinabilem, & seffori perniciosum, pro disciplinabili, & seffori parenti, neque aliqua ex parte suo peiori permutauit. In ea item specie, in qua Christianus arma sua parum apta pro armis Sarraceni aptissimis, soluta Sarraceno pecunia pro maiore valore iusta commutauit. hoc enim non est, tam deferre, quã tollere arma Sarracenis. Undecimo incidere in hunc canonem etiam adiuuantes, & cooperantes ad deferendum, vel subministrandũ eo modo, quo deferentes, vel subministrantes: quoniam deferre, vel subministrare dici possunt; & per consecutionem etiam nautas iuuantes ad agendũ

CAP. ITA QUOR.

naues, in quibus hæc vetita specialiter, vel generaliter portantur: modo neque ignorantia, neque mali animi defectus excuset eos plus, quam deferentes, & subministrantes principales: quod videtur procedere etiam si nõ esset alia nauis, in qua nauarum illi mercedem lucrarentur. Duodecimo infertur, alios,

25 qui ignoranter talia portant, incidere in hunc canonem, & alios non. Quia fieri potest, vt alij faciant illud ignorantia facti, vt qui nesciunt, nec scire tenentur, an talia deferant, vel ad talia deferendum iuuent. aliquos etiam paruulos, vel rusticiores posset ignorantia iuris excusare: alios vero non, iuxta ea, quæ habentur in c. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & §. notandum. 1. q. 4. & l. 2. & l. cum quis. C. de iur. & fact. ignor. Et ita alij lethaliter peccarent, & per consecutionem inciderent in excommunicationem: alij vero non, iuxta secundam particulam prædictæ resolutionis. Qui tamen ignorantes talia prohibita ad Sarracenos detulerunt, & cum rescirent illa prohibita, vendiderunt, committunt in hunc canonem. Quia non tam delationem, quam traditionem eorum

26 Sarracenis prohibere voluit, vt palam est. Decimotertio infertur, eos, qui fame, vel vi adacti contra voluntatem suam, ne perirent, talia vetita tradiderunt, non esse excommunicatos: tum, quia pro redemptione captiui Christiani id licet, vt in d. c. significauit. dicam: tum, quia non videntur peccare præferentes legem naturæ de se conseruando legi humanæ, de non deferendo arma Sarracenis, quatenus humana est; immo neque quatenus naturæ. quia non tam immediata, vel propinqua primis principiis eius est, ac illa, vt in d. c. significauit. dicam. Tum, quia licet peccarent mortaliter, tamen pia mater Ecclesia non videtur, eos velle excommunicare, arg. d. c. si vero. 1. de senten. excommu. Licet grauius obstet. c. sacris. de his, quæ vi. nisi respondeatur, illud agere de his, quæ per se mala sunt, vel de communicante in his, quæ per se mala sunt. Nos autem de his, quæ non ex se: sed ob finem sunt mala; de quo paulo

27 latius in d. c. significauit. Decimoquarto infertur, portantes hic vetita de vna terra Sarracenorum ad aliam, non incidere in hunc canonem, secundum declarationem Grego. ix. in Extrauag. Postulastis. quem Angel. & Syluest. referunt. Quæ quia nihil noui inducebat; sed solum declarabat, non fuit sublata per præmium lib. 6. Ratio eius fuisse videtur, quod mens huius c. fuit impedire, ne de rebus Christianorum aduersus eos muniretur potentia Sarracenorum, per supradicta. Id tamen limitandum nobis videtur, vt procedat, quando eiusmodi translatio ita fit aduersus alios Sarracenos, vel in alios fines, quod per ea non fiant Sarraceni formidabiliores Christianis, neque munitiores: alioqui secus, vt si deportarent arma ex vna ciuitate, quæ neque Christianos impetit, neque ab eis impeditur bello ad aliam, quæ vel impetit Christianos, vel ab eis impeditur. Tunc etenim, si mala mente actuali, vel virtuali id facerent, incurrerent, etsi non tanquam deferentes hic specialiter vetita: saltem tanquam auxilium ferentes, contra c. ad liberandam. infra

28 eod. & subministrantes necessaria, contra istud. Decimoquinto infertur; idipsum

- idipsum quoque dicendum esse de his, qui portat ipsos Sarracenos cum suis armis; licet id quoque indistincte licere dixerit Syluester. Sicut etiam Angel.
- 29 vbi supra, indistincte, ac vere dixerit, non esse excommunicatos, qui arma, ac vetita detulerunt quidem ad Sarracenos: sed pœnitentia ducti ea eis non tradiderunt, immo reportarunt. Quia verba subministrations cum effectu videntur intelligenda §. hæc verba. de pœnit. d. 1 vbi late diximus. Licet contradicendum sit de his, qui ea detulerunt, vendiderunt, & tradiderunt; licet postea pœnitentia ducti ea redemissent, & reportassent. Quia hoc casu perfectum delictum ob pœnitentiam non desinit esse perfectum l. qui ea mente. ff. de furt. c. 1. de pœsumptio. cum eis annotatis. Decimosexto infertur, non incidere in hunc canonem eos, qui parum de his Sarracenis ministrant: quia, qui non peccant lethaliter, non incidunt in eum, per secundam particulam nostre resolutionis: at contrauentionem pœcepti etiam diuini excusat a lethali culpa imperfectio actus, & paruitas rei, secundum Thomam receptum. 1. 2. q. 88. art. 5. & 6. vt paruitas rei furtim sublata, secundum eundem receptum. 2. 2. q. 59. art. 4. & q. 66. art. 6. & paruitas vindictæ, secundum eundem. q. 1 § 8. art. 3. Pro quibus omnibus soleo ponderare tex. in c. vnum. §. fin. 25. dist. in
- 31 verb. ebrietas assidua. & verb. exasperauerit. Decimoséptimo legatum, redemptorem captiuorum, vel alium quempiam apud principem aliquem Sarracenorum aliquot negotia iusta gerentem, qui ei ob rem bene gestam, vnum pugionem, vnum arcum, vel aliud id genus aliquod armorum donaret, non incidere in hunc canonem, nisi forte id probabiliter pœsumeretur futurum in causa, vt alia illius generis arma, vel ibi fabricarentur, vel aliunde quærerentur; quoniam paruitas rei donatæ efficit, ne ob id damnum notabile Christiano exercitui fieret, neque notabile augmentum Sarraceno accederet: & per consecutionem, ne lethalis offensa admitteretur. Decimo octauo non incurri
- 32 excommunicationem reseruatam Papæ omni casu; in quo virtute horum duorum c. excommunicatio incurritur. Non enim in casibus, quibus ob aliam causam, quam delationis hic prohibitorum, incurritur, vt cum gloss. si. dice-
- 33 mus. Quæ est quotidiana, & consolantissima conclusio. Decimonono transfugas, qui cum suis armis ex exercitu Christianorum ad Sarracenicum transierunt, incidere in hunc canonem. Vigésimo infertur decim. illarum questionum quotidianarum, scilicet, an qui Sarracenis speculam, arcem, vel opidum munitum armis tradit, vel traditionem consulit, vel iuuat ad illud, incidat in hunc canonem? Et quid de illo, qui perdidit arma, ita vt perditio illa fuerit causa, vt ad Sarracenos ea venirent, cum arma non nisi turpiter perdantur. l. 2. ff. de capti.
- 34 Et quid de his, qui flagrantæ prælio dedunt, vel relictis armis fugiunt? Et quid de captis, & victis, qui se cum suis armis, ne occiderentur, dederunt Sarracenis? Respondendum. n. est, incidere in censuras, virtute specialis, vel generalis prohibitionis, eos omnes, qui hæc faciendo lethaliter peccarunt; nisi mortis, captiuitatis, vel cruciatus ad id iustus eos excuset, iuxta supra dicta, & dicenda.

CAP. ITA QUOR.

in d. c. significauit. inf. eod. Vigefimoprimo recte nos respondiſſe, q̄ non incidit in hanc cenſuram ille nobilitatis Luſitanæ adoleſcens, qui cum ſibi Sarra- cenum tranſodiendi lancea decidiffet e manu dextera, brachio ſagitta tranſ- fixo, debilitata, nec poſſet eam, niſi descenderet ab equo, recuperare, neque ſine periculo mortis poſſet ab eo deſcendere, propter inimicos Sarracenos infantem, eam reliquit.

NONVM NOTAB. QVOD PLUS PECCANT Chriſtiani iuuando Sarracenos, quam illi fa- ciendo, & quare, &c.

S Y M M A R I V M.

- 1 **C**HRIſTIANVS Sarracenos iuuans plus peccat, quã ipſi & quare.
- 2 **C**onſentiens quando plus, & quando minus peccat.
- 3 **E**x cõmunicatus eſt qui iuuat quandoque; licet non qui facit, & an ſemper, n. 4.

NONO Principaliter noto illa verba: pares, aut ſuperiores, ad hoc, quod non ſolum tantum: ſed etiam plus peccant Chriſtiani, qui arma Sarra- cenis ſubminiſtrant, quam ipſi Sarraceni, qui Chriſtianos impugnant. Contra qđ facit primo reſolutio gloſ. I. c. I. de offi. deleg. quatenus per illos verſic.

Conſenſus ſpernit. ſuadet, iuuat, atque tuetur.

Hic minus, hicque minus: hic equaliter, hic plus.

Reſoluere videtur, omnem quidem conſentientẽ peccanti peccare: ſed eum, qui conſentit negligendo impedire peccatum; & eum, qui conſentit ſuadendo, vt committat, minus peccare, quam qui facit: eum autem, qui conſentit iuuando, tantundem; eum vero, qui tuendo id, quod factum eſt, nõ eſſe peccatum plus: at qui Chriſtianus Sarraceno ſubminiſtrat arma ſolum videtur conſentire, præſtando opem; quod ad ſummum reducit ad ſuaſionem, vel adiutorium; & non ad tuitionem iuſtirie belli eorum contra Chriſtianos: ergo non peccant plus. Secundo facit, quod licet regulariter, qui iuuat delinquentem in ipſo actu delinquendi, æque peccet, ac qui illud facit: non tamen qui per actum remotum eum iuuat: & ideo neque eſt tantum puniendus, quantum qui facit; neque quantum qui per actum propinquum iuuat, ſecundum Bald. in l. I. C. ad l. Iul. pecul. communiter receptum. Tertio facit, quod Chriſtianus comitans, & iuuans Sarracenos bellantes contra Chriſtianos, non videtur, plus peccare, quam ipſi: at is magis videtur delinquere, quã Chriſtianus vnum, aut alterum enſem illis vendens: ergo is non videbitur plus peccare; immo neque tantum, quantum ipſi. Sed reſponderi poſſe ad primum, reſolutionem quidem illius gloſſæ veram eſſe, quãdo cetera ſunt paria: non autem quando diſparia; puta, cum, vt ait. Bart. communiter receptum in l. is,

in his, qui opem, nu. 5. ff. de furt. aliæ qualitates, propter quas augetur delictum, inueniuntur plus in iuuante, quam in faciente: Verbi gratia; Petrus filius Martini iuuat Ioannem, vt patrem suum Martinum occidat: certum est, Petrum adiutorem plus peccare, plusq. puniendum esse, quam Ioannē occidentem. Quoniam hic solum homicidium committit, & in solam legē Cornel. de Sicar. incidit: ille vero Petrus patricidium admittit, & pœna patricidij est puniendus. vt ex prædicta doctrina Bartol. in d. l. is, qui opem. ff. de furt. expresse infert Salicet. in l. 1. C. de rapt. virg. col. fin. versic. Quæro e contra. Et ita contingit in proposito. Quoniam in Christiano iuuante Sarracenum in bello contra Christianos inuenitur qualitas Christianismi, quæ eius delictum plurimum aggrauat: efficit enim, vt dicatur pugnare contra suum caput, quod est CHRISTVS, ad Eph. 1. & tradit Tho. 3. part. q. 8. art. 1. & cōtra suam matrem, quæ est ecclesia c. fin. de for. comp. c. 1. 12. d. & contra fratres membra eiusdem corporis, cuius est ipse. 1. ad Cor. 12. & c. singula. 89. d. Ad secundum nego Christianum, qui Sarracenum iuuat, contra Christianum in ipso bello, non peccare plus; quam ipsum Sarracenum, ob rationem proxime dictam. Ex quibus infertur primo, frequenter contingere, vt is, qui iuuat, incidat in excommunicationem, in quam non incidit is qui iuuatur. In casu enim huius c. Christianus adiuuans Sarracenos, deferendo eis arma, quibus Christianos impugnent, excommunicatur: cum tamen ipse Sarracenus non excommunicetur. Is item, qui scit Petrum esse clericum, & Ioannē id ignorantem adiuuat, quo Petrum percutiat, incidit in excommunicationē, quam Ioannes non incurrit, & aliis mille casibus. quod plurimum est omnibus, præsertim confessariis, & consultoribus attendendum. Ex quo secundo inferri videri potest alicui, quod quibus casibus faciens incurrit excommunicationem, eisdem quoque consentiens eandem incurrat. Quæ est quæstio; quam hic nos determinaturos nuper promisimus, cum qualdā declarationes Manuali Confessariorū, libro perucili adiuiceremus. quam tamen, ne nemiū crescat hæc relectio, ad c. significauit. infra eod. mittimus. quamque postea in præfato Manuali Latinitate donato resoluiimus, sub c. 27. nu. 51.

DECIMUM NOTABILE, QVOD
subministrans necessaria Sarracenis ad impugnandos
Christianos incidit in hoc c. & quæ sunt illa,
cum vna, & viginti illationibus.

S V M M A R I V M.

NECCESSARIA ad impugnandos Christianos subministrans Sarracenis excommunicantur, & quæ sunt illa, secundum multos, nu. 3. & qua

CAP. ITA QUOR.

- que secundum auctorem, nu. 4. & probantur nu. 11. confutantur contraria, num. 12.
- 2 Necessarium tripliciter iuris peritis sumi.
 - 3 Bellum, & praelium, vt differunt.
 - 6 Animus vere malus qui, & qui equipollenter; & quod est triplex. nu. 10.
 - 7 Scire, & scire debere paria.
 - 8 Actus expresse factus ob aliquem finem, vel tendens in illum, & lata culpa non consideratum, pares; & quid est redire in suam formam. nu. 9.
 - 13 Intellectus c. quod olim. infra eodem.
 - 14 Ratio necessario concludens lex est, nec refert, an sit immediata, vel nondum concludat. nu. 15.
 - 16 Prohibita hic duplicia, generaliter & specialiter, & definiuntur. nu. 17. & numerantur nu. 18. & quare diuerse prohibita. nu. 24. & in quo differunt. nume. 26.
 - 19 Intellectus c. Ita quorundam. & c. ad liberandam, & in quo conueniunt, & differunt intar se: & in quo ab Extrauag. Multa. nu. 20. & in quo Extrauag. Copiosus. ab illa. nu. 21. & in quo illa profuit. nu. 22. & in quo clausula processus Censæ Domini ab omnibus. nu. 23.
 - 25 Prohibita quæ præsumuntur mala mente facta, & quæ non.
 - 27 Præsumptionem, quod mala mente sint delata illa, aut illa, vel non, non esse iuris, & de iure, quæ definitur. nu. 28.
 - 29 Ferrum deferre Sarracenis sponte quando non malum.
 - 30 Prohibita alia simpliciter, alia secundum locum, alia secundum tempus: & non omnia specialiter prohibita esse simpliciter. nu. 32. & tantum prohibita simpliciter appellari prohibita. nu. 33.
 - 31 Extrauag. olim. cur creditur esse.
 - 34 Tale secundum quid, non simpliciter tale.
 - 35 Generis appellatio species omnes proprie continet.
 - 36 Prohibitorum diuisio non est analogæ. Cur ergo tantum prohibita simpliciter talia? nu. 37.
 - 38 Excommunicationem bullæ Censæ non incurrit, qui alias merces, quam bellicas Sarracenis defert, nisi mala mente. nu. 4. neque vendentes galeas, vel naues. nu. 41.
 - 39 Intellectus nouus clausulæ bullæ Censæ.
 - 42 Excommunicatus est deferens arma Sarracenis habentibus satis eorum: & tradens arcem, turrim, speculam, & quamuis aliam fabricam malo animo. nu. 43. & tradens comæatum, & ad illum pertinentia, vt talia. nu. 44.
 - 45 Et qui calcem, & lapides quando.
 - 46 Aegyptus, & alia terra Sultani, & Turcæ hodie quoad hoc exæquatæ.

I DECIMO Principaliter noto illa verba: *ad impugnandos, &c.* ad illam partem summe nostrę. s. quod subministrantes Sarracenis necessaria ad impugnandos Christianos incidunt in hunc canonem. Contra quod facit, quod per hoc videtur cap. hoc partim nimium contrahi, partim nimium extēdi. Contrahi quidem nimium, quatenus significat, non esse prohibitam subministrationem prædictorum, cum ea Sarracenis non sunt necessaria. Nimium autem extendi, quatenus significat, hanc prohibitionem extendi, ad omnia, quę bello gerendo sunt necessaria, & per consecutionem ad comneatum, & ad omnia pertinentia ad illum. s. frumentum, hordeum, carnes lignamina, & id genus alia, quę ad belli comneatum sunt necessaria: quod tamen falsum esse asserere videtur communis.

Ad hanc difficultatem dico primum, nos plurimum super hoc fluctasse, & considerasse in primis, quod neque hic neque alibi satis exacte nostra sententia, traditum est, quę sint ea, quę hoc caput prohibet. Secundo considerasse, quod necessarium ad aliquid faciendum tripliciter iuris peritis dicitur. Primo quidem id, sine quo id fieri non potest: qualis est heredis institutio respectu testamenti. §. ante. Instit. de legat. & l. final ff. de iure codicil. Qualis item est certa pars bonorum alicuius, sine qua ipse vivere non potest. quod Tho. in 2. 2. q. 3 2. art. 6. receptus. ab utroq; Cardi. in c. non satis. 86. dist. appellat necessariū vite. Altero modo id dicitur necessariū ad aliquid faciendū, sine quo res quidē fieri potest; sed nō vt oportet. qualis est institutio posthumorū, secundū Gal. cōsiliū respectu testamēti. l. Gallus. ff. de lib. & posthu. adiuncta glo. 3. & doctrina Bartol. Bald. Pau. Alexand. & Iaso. ibidē. qualis est item ea pars bonorū alicuius, sine qua vivere quidē potest; sed nō decēter. q. Tho. & utroq; Cardi. vbi supra appellant, necessariū status. Tertio modo id, quod vile est, & conueniens. l. 1. ff. solut. matri. adiuncta glo. probata per Bart. quę verbū; necessariū, exponit per vile, & l. 1. ff. de offic. præfect. prætor. adiuncta glos. quę verbum necesse exponit per vile: et c. necessaria. 12. q. 1. adiuncta glo. quę illud verb. necessaria, exponit per, vtilis, & honesta. Quibus tribus modis arbitramur capi verbū necessaria, in hoc. c. & summa nostra noua positum & ita comprehendere non solum illa, sine quibus Sarraceni non possent contra Christianos præliari: sed etiam ea, sine quibus non possent commodē id facere: immo & ea, quę ad id eis sunt, aut possunt esse vtilia. Tertio consideramus, quatuor patres omnium diligentissime hoc tractasse, scilicet Ang. in verb. Excommunicatio. 5. casu. 21. §. 4. Et Tho. de Vio illis satis consentiētem in eod. verb. cas. 20. & Syluest. in verb. Excommunicatio. 7. casu. 21. colum. 2. & iterum, col. 3. & Ioan. Tabienf. in verbo, Excommunicatio. 6. §. 4. Quorum duo posteriores sentiunt omnia illa, & sola, quę directe, vel indirecte pertinent ad bellum, esse hic prohibita. Angel. autem sentit, prohibitam esse hic omnem, & solam delationem omnium, quibus possunt Christiani impugnari: vel ipsi infideles, ne impugnentur a Christianis, maniri. Quorū tamen

CAP. ITA QUOR.

tamen resolutio non videtur sufficiens : primo quidem, quia hic non solum delatio necessariorum, vt Angel. ait, sed etiam subministratio, quæ longe latius patet, vt prædictum est, in 7. notab. prohibetur. Deinde, quod non omnia, quæ immediate ad bellum pertinent, hic prohibentur, vt Syluester, & Tabienl. aiunt. Frumentum enim, hordeum, & alia, quæ ad commeatum exercitus, vel præsidij pertinent, hic non prohibentur, secundum eisdem: & tamen immediate pertinent ad bellum : adeo quod etiam pecunia dicatur neruus belli a Veget. de re milit. Postremo, quod multa hic prohibentur, quæ immediate non pertinent ad bellum. Ferrum enim infectum, robora vasta, abietes altæ fabricandis nauibus aptæ, antequam dolentur, non pertinent immediate ad bellum, neq; prælium, quorum delatio hic expresse prohibetur,

- 4 Quarto dicimus in prælectione quadam, & cum hanc relectionem pronuntiamus, paulo exactius nos ista necessaria definiisse, partim sequuti Hostiæ. a nemine relatum in princ. c. quod olim. infra eod. quatenus sentit hic prohiberi ea, quæ suapte natura sunt ad bellum apta. Sed quia postea succurrerunt fundamenta, quibus ea definitio subuertebatur, aliam magna intentione animi scripsimus: quam tamen, quia etiam subæratam esse vidimus hodie beati Bartholomæi, cui dies hic sacer est, vt putamus nobis beneficio (licet de me male merito) ommissis omnibus illis resoluimus : quod necessaria, de quibus hic, definiiri possunt, esse : vtilia immediate, vel mediate ad prælium, vel bellum specialiter prohibita deferri Sarracenis, vel malo animo iuuandi eos contra Christianos expresso vel tacito, siue equipollenti subministrata. Diximus : vtilia, pro genere, vt includeremus necessaria trium graduum, de quibus supra, nu. 2. Diximus, ad prælium, vel bellum : quia secundum Vallam lib. 4. bellum latius patet, quam prælium ; prælium enim est certamen ipsum armorum, quod vulgus appellat, batalla: bellum autem totum tempus, quo milites in militia degunt expectantes prælium, quo vulgus appellat, guerra. Et ad bellum multa immediate sunt necessaria ; quæ non sunt ad prælium. Diximus item, bellum, vel prælium generatim : quia non refert, an ipsi nos impetant bello, an a nobis impetiti sese defendant, secundum omnes. Diximus immediate, vel mediate, ad includenda arma, equos, commeatum, & alia, quibus immediate bellantes, & præliantes vtuntur in prælio, & bello: & ad includendum ferrum, ligna, sulphur, & alia; quibus in aliam formam mutatis, in eisdem vtuntur. Addidimus, specialiter prohibita, ad includendum arma, ferrum, & lignamina galearum. Addidimus autem, vel subministrata malo animo, & c. ad excludendum ea, quæ sine vlllo malo animo subministrantur. Adiecimus tamen, vero, propter animum siue expresse, ac formaliter malum. Adiecimus, tacite, vel equipollenti, propter animum malum, non formaliter; sed tacite vel equipollenter : quia de equipollentibus idem est iudicium l. final. ff. mandat. c. dudum. 2. de electio. & mens vera, siue formalis, & æquipollens, siue virtualis exequantur, vt intentio formalis dicendi officii diuinum,

diuinum, vel consecrandi, vel absoluendi; & intentio virtualis eadem faciēdi, iuxta ea, quę late tradidimus in Enchiridio de orat. siue repet. c. quando. de consecrat. dist. 1. not. 13. nu. 12. & sequenti, & notab. 20. nu. 41. facit. c. gratū. de offic. deleg. 1. pro hærede ff. de adquir. hæredi. regul. qui tacet. lib. 6. Ani-
 6 mūti verē malum appello animum, quo quis vere, & expresse eo fine aliqua subministrat Sarracenis, vt ea sint eis vsui ad prælium, bellumve contra Chri-
 stianos: tacitum vero vel virtualem seu æquipollentem eum, quo quis verē quidem, & expresse non subministrat in hunc malum finem: sed in aliū forte bonum; sed virtualiter, siue æquipollenter sic: vt cum quis subministrat Sarracenis aliqua ob lucrum, quo se, suamq. familiam honeste sustentet, & nullatenus, vt eos adiuuet. Attamen attentis omnibus loci, temporis, rei, personarum, & aliis circūstantiis, putat, quod ipsi rebus per eum subministratis
 7 tunc, vel aliquando vtentur in bello contra Christianos, aut certe si non putat: putare tamen debet, quę paria, & æquipollentia sunt. I. quod te mihi. ff. si certum petat. vbi Ias. l. qui cum alio. ff. de regul. iur. vbi gloss. memorabilis, licet illius non meminerit ibi Decius, qui alia in hoc facientia docet. is enim, etsi non vere, certe, virtualiter, & æquipollenter ad bellandum necessaria sub-
 8 ministrat. Nam paria sunt, vt quis faciat aliquid in aliquem finem, aut quod faciat in alium: sed videat, vel videre debeat, & lata culpa videre desinat suum opus tendere in illum. Tunc enim, vt sæpe loquitur Thom. a Vio, actus redit
 9 in naturam suę formę; hoc est, perinde est malus, ac si ob finem illum malū fieret: vt cum quis detrahit sine animo lædendi famam proximi forte ex loquacitate, venialiter tantum peccat: quia non nisi materialiter detrahit, nisi videat, vel videre debeat, quod notabiliter læditur fama proximi ex ea materiali detractioe. Quia tunc redit actus in naturam suę formę, dum non curat eum faciens a tanta proximi læsione cauere, vt in verb. Detractio. dixit ille, & eruitur ex diuo Thom. 2. 2. q. 73. art. 2. & probatur per princ. 83. d. & c. pasce. 86. d. & c. quantæ. de senten. excommuni. Et latius tradidimus nos in repe. c. inter verba. 11. q. 3. cōcl. 6. in definitione detractiois, & duobus coroll. sequentibus. Neque putes nos per animum malum æquipollentem, intelligere malum præsumptum. quia hos longe inter se differre monstrabi-
 10 mus in coroll. 13. & ita triplex potest esse huiusmodi animus malus, scilicet verus, præsumptus, & æquipollens. Sicut in simili triplex dolus colligitur ex Bart. communiter recepto in l. quod Nerua. ff. de pos. scilicet dolus verus, qui latissima culpa est, secundum eundem ibidem. nu. 11. dolus præsumptus, qui est latior culpa, secundum eundem ibidem. num. 14. & dolus æquipollenter, quia lata culpa dolo æquatur, secundum eundem ibidem. nu. 20. Et ita est æquipollenter dolus; & regulariter idem de eo, ac dolo iudicatur, vt ibidem, & in locis per postillas eius citatis habetur.

Ex hac definitione inferimus, primo quod per illa verba, necessaria ad impugnandos Christianos, intelliguntur omnia specialiter iure prohibita, ne

G deferantur

CAP. ITA QUOR.

deferantur Sarracenis : & omnia, quæ mediate, vel immediate sunt vtilia ad bellum, ea mente delata, vt sint eis vtilia in bello contra Christianos gerendo . Quod probatur primo, per hoc. c. in verbis, ex quibus hoc notab. colligitur, scilicet : *Dum ad impugnandos Christianos arma, & necessaria subministrant.* Per quæ satis aperte Concilium includit omnia vtilia Sarracenis ad impugnandos Christianos, hoc sine vero, vel æquipollenti subministrata. Quoniam omnia illa sunt vtilia ad impugnandos Christianos, vt palam est: ergo, & necessaria per secundum dictum supra eod. Ponderamus item versicul. Tales: qui excommunicare videtur omnes, de quibus antea est loquutus: at antea loquutus fuit de deferentibus arma, ferrum, & lignamina galearum, & de subministrantibus naues, &c. ergo omnes illos videbitur excommunicare. Tercio facit, quod contra legem diuinam naturalem contentam in primo. 4. & 5. præceptis Decalogi facit, qui Christianus Sarracenus iniuste bellantes contra Christianos adiuuat, vt probatum fuit in 1. notab. nu. 9. at quicumque vtilia bello gerendo subministrat Sarracenis ea mente, vt sint eis vtilia contra Christianos, adiuuat eos iniuste bellantes contra nos: ergo quicumque talis contra prædicta præcepta naturalia peccat; & per consecutionem contra hoc c. quod illa tacite siue virtualiter includit. Quarto probatur per c. ad liberandam. infra eod. quod posteaquam excommunicauit deferentes Sarracenis arma, ferrum, & lignamina galearum, & vendentes eis galeas, vel naues, & gubernantes eas, subdit illam clausulam generalem: *Vel qui machinis, vel quibuslibet alijs, aliquod eis impendentes consilium, vel auxilium in dispendium terræ sanctæ:* per quam includit omnia, quibus auxilium, vel consilium datur Sarracenis contra Christianos: ergo & omnia sub nostra definitione contenta. Quinto, quod in hoc c. nulla est prohibitio expressa; & ita videtur ius antiquum continere quoad prohibitionem: licet quoad pœnam contineat nouum, secundum dicta in 1. notab. antiquum autem tangitur in ratione, quâ tangit tex. Quare male faciunt, qui arma, ferrum, & ligna deferunt Sarracenis, scilicet quod cum sint Christiani inimicos Christianissimi contra Christianos iuuant: & ius antiquum hac ratione tacitum omnia, in quæ definitio prædicta se extendit, continet. Sexto & irrefragabiliter probo per c. significauit. infra eod. quatenus præsupponit, vetitum fuisse ante illud c. ne quis durante bello Sarracenis vllas merces etiam ad bellum ineptas deferat; etiam si vadat ad eos ad captiuos Christianos redimendos, exceptis his, quæ ad articulum redemptionis sunt necessaria: at per nullum aliud ius, quam hoc id fuit tunc prohibitum: quia nondum emanarat c. ad liberandam. in Concilio Generali, cui præfuit Innocen. III. secundus a Clem. III. auctore illius. c. significauit: ergo per hoc cap. fuit prohibitum. quod gloss. 1. in princip. clare id ibi sensit. Quod tamen dici nequit, nisi dicamus hic esse saltem tacite prohibita omnia, quibus iuuantur Sarraceni in bellis cōtra Christianos, quatenus sunt talia: quod est nostrum propositum. Septimo facit, quod nisi hunc intellectum

reflectum teneamus, verbum prohibita positum in clausula bullæ Cenę Domini, superfluere videbitur, vt in coroll. 16. dicemus.

- 12 Contra tamen hanc conclusionem facit primo c. quod olim. inf. eod. quatenus probat, quod saltem tempore pacis licet Christianis ea deferre Sarracenis. Secundo extrauag. 1. de Iudæis inter communes: & etiam extrauag. 1. eiusdē tit. Ioan. xxii. per locum ab speciali: quatenus prohibentes speciatim delationem victualium in certa loca, & certo tempore permittere videntur quoad alia loca, & tempora. Tertio quod nemo scribentium hic dixit, quod omnium ad bellum necessariorum subministratio hic prohibeatur: immo Panor. in 2. nota. expresse ait; hic poni pœnam triplicem contra deferentes arma, ferrum, & lignamina Sarracenis sine vlla mentione de aliis necessariis: quod ipsum antea fecit Anton. in 3. notab. Quarto quod versiculus: Tales huius c. continens pœnas tantum ad deferentes prædicta, & gubernâtes naues Sarracenorum piraticas referri videtur. Quinto quod versiculus: Dum ad impugnandos, &c. cui nititur hæc resolutio, & nostrum summarium non continet prohibitionem, vt palam est, nec rationem prohibitionis: sed solâ rationem rationis, cur sit malum id, contra quod pœna hic inducitur. Per has rationes posset qui vellet sustinere id, quod communis sentire videtur, scilicet quod hic solum prohibeatur delatio armorum, ferri, & lignorum, nauium, & gubernatio galearum, & nauium piraticatum Sarracenorum, & nihil aliud: & quod c. ad liberandam. infra eod. addit prohibitionem venditionis galearum, & nauium; & impensionem consilij, & auxilij in dispendium terræ sanctæ. quod nos quoque dixissemus, nisi rationes præ nostro nouo intellectu, & noua summa supra proxime tactæ ad id nos vrsissent: & nisi etiam secundum vtrumque modum intelligendi oporteret dicere, omnes, qui contra in definitione prædicta faciunt, esse excommunicatos, vel per hoc c. vel per illud, vel per vtrumque: & nisi magis expedita, & absoluta esset doctrina, quæ hoc modo colligitur: et nisi facile posset ad argumenta prædicta, quæ noue nos
- 13 contra nos formauimus respondere: Ad primum quidem, cōcedendo probari per c. quod olim. infra eo quod alia, quam speciatim iure prohibita, licet videri, & deferre Sarracenis tempore pacis, ad alium finem, quam bellandi contra Christianos. Cui nostra definitio, & eius declaratio non contradicit; non tamen ad hunc finem. quod nostra definitio probat, & dictum cap. quod olim. non reprobatur. Ad secundum concedo, delationem victualium ad Sarracenos alio fine; quam iuuandi eos contra Christianos non esse prohibitam: sed sine iuuandi eos contra Christianos sic; nec nostra definitio aliud habet. Ad tertium concedo, neminem scribentium hæc ita, sicut nos explanasse, & resoluisse. Concedo etiam, quod Anton. & Panor. dixerunt, illa, quæ in argumento adducuntur: sed nego illa esse contraria nostræ resolutioni nego item, illos negaturos fuisse, excommunicatos. per hoc c. vel c. ad liberandam. infra eod. quos ex nostra definitione concludemus esse excom-

CAP. ITA QUOR.

- municatos : immo nego vllum doctum negaturum esse verum id, quod nos contendimus per hoc c. probari; licet forte censcat, id totum non probari per hoc solum : sed per hoc, & alia c. Ad quartum respondeo, versiculum; Tales . referri ad facientes omnia præcedentia : & ita ad omnes subministrantes necessaria contra Christianos, & ad alia speciatim prohibita . Ad quintum respondeo, nihil expresse prohiberi per hunc tex. vt in notab. 1. est dictum : sed solum tacite ; quatenus habet, quædam esse malefacta, & tangit rationē, cur
- 14 illa sint malefacta, & rationem non qualem qualem ; sed iuris naturalis : & non probabiliter tantum concludentem ; sed necessario : & ita constituentem ius naturale, iuxta ea, quæ late dicimus in reper. c. ad hæc. de præbend. Et nego, quod hic agatur de extendenda expressa prohibitione per rationem : sed de coniecturanda prohibitione tacita textus per rationem, quam oportet dicere tam esse extensam ; quam lata est ipsa ratio, ex qua colligitur ipsa. Nec refert, an sit immediata ratio conclusionis, an mediata, modo necessario concludat, vt ex his, quæ non indiligerter, neque triualiter diximus in c. 2. de præbend. super ratione c. statutum. de electio. lib. 6. colligi potest. Secundo infertur sola illa generaliter in hoc cap. & c. ad liberandam . infra eod. esse prohibita subministrari Sarracenis, sub censuris, & pœnis in eis cõtentis, quæ malo animo vero, vel æquipollenti iuuandi eos contra Christianos in bello deferuntur. An autem is animus in speciatim prohibitis requiratur, cum gloss. 2. tangemus : & in d. c. ad liberandam. attingemus.
- 17 Tertio infertur, prohibita ministrari Sarracenis, diuidi in prohibita speciatim, & in prohibita generatim . Speciatim prohibita definiri possunt, quæ nominibus suis specialibus expressis prohibentur ; quorum de numero sunt quatuor, quæ hoc cap. prohibet, scilicet delatio armorum, delatio ferri, & delatio lignorum, & gubernatio galearum, & nauium piraticarum Sarracenorum. Quintum, quod addit c. ad liberandam, infra eod. scilicet venditio galearum, & nauium. Sextum, quod addit extrauag. multa. de Iudæ. est delatio, missio, vel portatio equorum, victualium, & aliorum quorūcūq; mercimoniorum
- 18 in Alexandriam, vel alia loca terræ Aegypti . Septimum, quod etiam ead. extrauag. addit, est extractio vititorū, vel permissio extractionis e portubus, vt illo deferantur. Verba d. extrauag. hæc sunt. *statuimus, vt nullus arma, equos, ferrum, lignamina, victualia, & alia quacūque mercimonia in Alexandriam, vcl alia loca Sarracenorum terræ Aegypti deferre, mittere, vel portare, seu de portubus eorum, vt eisdem deferantur extrahere, vel extrahi permittere: aut eis alias auxilium, vel fauorē præstare quoquomodo præsumat.* Quod ipsum etiam esse prohibitum quoad omnes terras Sultani antea per Nic. iiii. & eius constitutionem fuisse innouatam per Bonif. viij. concedunt Syl. & Ioã. Tab. vt in coroll. 8 . tangemus. Octauum delatio equorum ad Sarracenos, Turcas, vel alios quoslibet Christiani nominis inimicos: quod solus processus Cenę Domini habet. Processus inquam antiquus. Nam nouissimus Sanctissimi

Affini D. N. Gregorij X. II. speciatim prohibet etiam deferri filum ferri, statuum, chalybem, omnia alia metallorum genera atque bellica instrumenta, canapem, funes, tam ex ipso canape quam ex quacunq; alia materia, & ipsam materiam. Et ne quis per se vel alium, seu alios: de rebus Christianæ republic. statum concernentibus isti Christianorum perniciem & damnum, ipsos Turcas & Christianæ religionis inimicos certiores faciat. Generaliter vero prohibita sunt, quæ verbis genericis, & quasi transcendentibus prohibentur. Quorum unum ponitur hic, scilicet subministratio necessariorum ad impugnandos Christianos; quatenus sunt talia; hoc est, ad hunc finem, ut per ea impugnentur Christiani. Secundum est, quatenus quæ mercium delatio ad Sarracenos durante bello, quod olim in fine eod. Tertium, auxilij, & consilij emittentis præstatio in perniciem terræ sanctæ, c. ad liberandam, inf. eod. Quartum auxilij, vel fauoris præstatio quocunq; modo Sarracenis Aegypti: d. extrauag. multa. Quintum delatio prohibitorum: quod habet clausula processu Genæ Domini transcripta in primo notab. nu. 5. Quarto inferitur, quod quasi quidquid, & quoquo modo prohibet hoc c. prohibet etiam 19. ad liberandam, inf. eod. & e contrario. Nam c. hoc prohibet speciatim quatuor, quæ supra collegi, quæ eadem fere ad verb. prohibet. d. c. ad liberandam. Prohibet præterea c. hoc generaliter subministracionem necessariorum ad impugnandos Christianos; quatenus eiusmodi sunt; hoc est, ea mente formali, aut virtuali; ut eis impugnent Christianos; quod ipsum etiam facit illud. c. ad liberandam; licet aliis verbis, iis scilicet, quibus excommunicat omnes, qui machinis, vel quibuscunq; aliis auxilium, vel consilium in perniciem terræ sanctæ impenderit. Sub his enim continentur omnes, qui necessaria ad impugnandos Christianos subministrant, cum oēs eos auxilium, vel consilium in id præstare palam sit: & in d. c. ad liberandam. monstrabimus 21. patia esse auxiliari in perniciem terræ sanctæ, vel contra Christianos, quatenus Christiani sunt. Et ita quasi, quidquid, & quomodocunq; prohibet hoc c. prohibet & illud. Diximus, quasi eo quod, iuxta dicenda in I. I. notab. gubernatiq; galearum non pisanicarum speciatim prohibetur hic, & non ibi. Et e contrario ibi prohibetur specialiter venditio nauium; & galearum, & non hic licet verumq; prohibeatur hic, & ibi generaliter, quando fit mala mente, vel equipollenti, per prædicta in 4. dicto. Quinto inferitur, quod quidquid, & quocunq; modo prohibent hoc, & illud c. ad liberandam; prohibet etiam extrauag. illa multa. de Iudæ. Clem. v. Sed alio modo. Nam hæc duo c. omnia, quæ prohibent quoad omnem locum, & tempus prohibent: illa vero extrauag. solum quoad Alexandriam, & terras Aegypti. Item illa multo plura speciatim prohibet, quæ non prohibent hæc duo c. etenim prohibet speciatim equos, & victualia, & quatenusque merces alias villo tempore ad illas terras deferri, quæ speciatim per hæc capitula non prohibentur. De extrauag. uero copiosus. Ioanni. 22. de Iudæ. non est consilium, vane quidquid

commen-

- commentari, salvo eo, quod in coroll. sequenti infero: tum, quia illa prohibebat eadem per triennium; quoad regnum Granatę, quę d. extrauag. multa; quoad regnum Aegypti, tum quod (gratia superis) regnum Granatę pridę per Catholicos reges Castellano; eidęque Christiano imperio iam pridę subiectum est. Sexto inferitur, non abs re gloss. illius extrauag. copiosus. verb. infra triennium, miratam fuisse, cur ea, quę per alia iura prohibita erant, sine temporis p̄finitione; per illam extrauag. fuerunt cum ea prohibita tantum ad triennium? Sed quicquid illa gloss. dicat, responderi potest, quod licet censuras huius c. & c. ad liberandum. infra eod. incurrisset is, qui intra illud triennium ad regnum Granatę prohibita hic attulisset: non tamen censuras extrauag. multa. quę reseruatę sunt Papę; cum tamen censura horū c. non sint, vt postea dicam: & ita ob eam reservationem fuit utilis, & formidabilior illa extrauag. quam hęc duo c. Septimo inferitur, aliquid specialiter esse prohibitum in d. c. ad liberandum. quod non est speciatim prohibitum in hoc. c. neque in clausula processus Cenę Domini, scilicet venditio galearum, & nauium. aliquid item in his duobus cap. esse specialiter prohibitum, quod in illa clausula non prohibetur, scilicet gubernatio, & regimę galearum, & nauium: & aliquid ibi specialiter esse prohibitum, quod neutro horum capitulorum specialiter prohibetur, scilicet delatio equorum. Multa item generaliter prohiberi per hęc c. quę per illam clausulam etiam generaliter non prohibentur, omnes scilicet subministraciones alię a delatione, quę sola ibi prohibetur, quę maximi effectus esse cum glo. final. dicam.
- 24 Octauo inferitur merito noue dubitari posse, cur alia speciatim prohibentur, & alia tantum generatim; cum omnia hęc cum male fiunt, non solum sint contraria legibus positiuis humanis: sed etiam naturalibus diuinis, vt in primo not. dictum extitit. Ad quam nouam dubitationem, & quę mihi videtur caput, & fons soluendi alias plurimas; & vnde penitissimum modū intelligendi hęc tex. hauriamus, dico, duas esse causas, quarum posterior ex priorē nascitur. Prior est, quod vt plurimum, speciatim prohibita aptiora sunt ad iuuandum, & maius; & potentius bellicum auxilium p̄stant Sarracenis ad nos offendendum; vel se a nobis defendendum: quam alia generatim prohibita. taliaque sunt, quod nunquam, aut quam rarissime de ferri possunt ad Sarracenos, absque mente, & intentione formali, vel virtu ali iuuandi eos, vt nos impetant, vel a nobis impetiti defeddantur, attenta vicinitate imperiorum, regnorum, & vrbium eorum, & Christianorum; & attētis bellandi, quas habemus innumeras, caussis: attento irrecōciliabili, quo in nos sunt, odio, & religionis tanta diuersitate, quanta est inter lucem, & tenebras. Quis enim Christianus sciens hęc, quę explorata, & nota sunt omnibus, potest deferre illis arma, ferrū, lignamina galearū, vel vėdere galeas, vel naues, quin formaliter, vel virtualiter velit eis contra nos fauere? Posterior causa, quę ex p̄dicta priorē nascitur est, quod speciatim prohibita vidētur habere innatam

innatam præsumptionem male mentis, saltem virtualis ipso iure, sine alia probatione: eo quod tam apta sunt ad tam magnum auxilium bellicum Sarracenis præstantium; quod præstans ea, vel scit, vel debet scire, præstare se illis auxilium contra Christianos: & ideo vel expressam, vel virtuales siue equipollentem mentem adiuuandi eos contra nos habere videtur. Generatim autem prohibita regulariter non sunt tam apta ad auxiliū bellicum tam patens, neque tam grande, vt palam est: & ideo qui ea defert non videtur virtualiter ad tam malum finem iuuandi eos deferre; sed potius ad alios. Sic culpa lata æquipollet dolo l. late culpa. ff. de verbor. sig. non autem leuis, vel leuissima, ut ex prædictis locis Bartoli in. d. l. quod Nerua colligitur. Sic sponsalia cum copula præsumere faciunt mentem contrahendi matrimoniū præfens: non autem, sine illa, etiam cum nisu ad illam c. is qui adiuucto. c. fin. de sponfal. licet post Conc. Trid. copula præfata nihil quoad præsumendum matrimoniū operetur, vt diximus in Man. confess. c. 13. nu. 144. Nono infertur exprædictis alia diuisio prohibitorū, scilicet in prohibita, quæ ipso iure præsumuntur mala mente facta; qualia sunt oīa speciatim prohibita, quæ nō præsumuntur mala mente facta, nisi probentur, vel conijciantur aliunde tali mente facta; qualia sunt omnia generatim prohibita. Nam delatio armorū, ferri, & lignorū hic prohibita: venditio item galearū & nauū vetita in. d. c. ad liberandā delatio itē equorū prohibita in processu Cenę Domini, & alia duo in extrauag. multa. supra relata, non solū censentur mala, & vetita, quando probabuntur ea mente facta, vt illis delatis impugnentur Christiani. Immo ipso facto præsumuntur ea mente facta; & ideo mala, & prohibita, censurisque infecta: quod mitius est, quam id, quod affirmat Inno. & Hostiens. quos sequuntur Panor. Anna. & Felin. scilicet quod prædictorum in hoc c. speciatim vetitorum delatio, sine vlla tali mente mala; est mala, & censuris infecta. Quos in glos. 2. limitabimus, & in d. c. significauit, cum opinione contraria conciliabimus. Delatio autem aliorum necessariorum ad impugnandum generaliter hic prohibita: impensio item auxilij; & consilij in. d. c. ad liberandam generatim vetita: & alia eodem modo in extrauag. multa. & dicto processu inhibita, non sunt mala, neque vetita, nisi cum formaliter, vel virtualiter fiunt ad adiuuandos Sarracenos contra Christianos. Neque præsumuntur mala, nisi probentur, vel ex circumstantijs conijciantur sic facta.

26 cta. Decimo infertur, inter speciatim, & generatim prohibita hoc distare, quod speciatim prohibita, non solum præsumuntur mala, & malo animo, maloque sine facta: sed vere fiunt malo animo, & sine saltem virtuali siue æquipollenti, nisi aliqua particularis causa excuset, etiamsi vere bono fine fiant. Nam fieri potest, vt quis agat aliquid bono animo vero, sed malo equi pollenti, vt si quis ex alto tecto defiliat in pavementum lapideum animo bono lætificandi spectantes, sine vilo vero se occidendi, vel debilitandi: huic certe animus uerus bonus est, & non se occidendi; sed interpretatiuus, & æquipollens

quipollens malus, & sese occidendi, vel debilitandi vel labefactandi. Quoniam in lata culpa est, non considerando id, quod omnes suæ conditionis homines considerassent. Quia igitur ecclesia ob circumstantias in octavo coroll. consideratas, interpretatur per horum delationem tam patens auxilium Sarracenis contra Christianos præstari, ut qui præstas virtualiter id velit: etiã si formaliter contrarium voluerit, qui non obstante ecclesiæ interpretatione aliud facit, malo sine saltem virtuali id efficit. Generaliter autem prohibita non præsumuntur malo animo facta; neque vere sunt malo animo effecta, si verus malus animus abest, & desit virtualis, qui aliunde, quam ob contrauentionem interpretationis iuris sit talis.

27. Undecimo infertur, quod nulla harum præsumptionum est iuris, & de iure. Primo quidem, quod contra præsumptionem iuris, & de iure nulla probatio regulariter admittitur. l. antiquæ. C. ad S. C. Velle. l. fin. C. ad S. C. Macedonia. l. si Carbit. tut. l. A Diuo Pio. §. Si pignora. ff. de re iud. c. is qui. de spõ. sal. at contra huiusmodi præsumptiones admittitur probatio. Quis enim dicat eum Christianum, qui cum triremi, vel naui lignis, aut armis plena soluit Genua, ut Vlisiponem appelet, & vi uentorum aduersorum delatus est Alexandriam; ibique naui, armis, & lignis spoliatus rediens in Italiam accusatur delationis armorum ad Sarracenos, non esse admittendum ad probandum, quod id ei inuito, & cum magno animi dolore, & fortunaram iactura contigisset, deoque absolendum? Quis item neget esse admittendam probationem contra eum, qui magnam frumenti copiam artulisse dicitur ad aliquos Sarracenos Africanos, & negat se illa artulisse ad hoc, ut esset comæatus iustus exercitui contra Christianos: ducendo? Secundo, quia
28. præsumptio iuris, & de iure est præsumptio legis de aliquo super eo tamquam sibi comperto statuentis, iuxta notata in d. c. is qui. & alibi sæpe. At neutra harum præsumptionum est huiusmodi. Nullibi enim cauetur vlla lege super aliqua illarum, tamquam super comperto quidquam statuere.

- Duodécimo, ex proxime dictis inferim^o aliud quod & si noui: arbitramur
29. tamen placiturum viris doctis, & lucem præbiturum confessarijs; nempe, eum non incurrere censuras huius c. qui prohibita in eo speciatim, traderet Sarracenis cum ijs loci, temporis, quantitatis, qualitatis, & finis circûstantiis, quibus vir prudens pro comperto habere deberet, nullum vnquam ex eis fructû bellicum habiturum. eum, cui traditur, neque vllum alium Sarracenum. Quia lex fundata in præsumptione; sicut non ligat in foro exteriori, si nõ est præsumptio iuris, & de iure; & contraria veritas ostendi potest. c. super hoc de renunciat. l. cum de indebito. ff. de probatio: ita & minus ligat in foro conscientię, & coram Deo, si veritas est illi contraria, iuxta. c. tua. de sponsal. & annotata in c. is, qui fidem. eod. tit. cum omnia nuda, & aperta sint corã eo. c. Deus omnipotens. 2. q. 1. at he prohibitiones speciales fundate sunt in præsumptione, ut præcedens coroll. habet: ergo illa cessante, non ligant. Ex quidem

dem inferri potest solutio quæstionis illius confessarij, cui pœnitens confessus fuit, se in finibus Aethiopiæ a bellis Christianorum longe remotis tradidisse ferrum parvæ quantitatis Sarraceno, vt inde clauos fingi faceret ad struendam domum, quam cœptam habebat. Quibus, & ingenio Sarraceni, ac debitis circumstantijs attentis, quilibet prudens credidisset, & credere certo debuisset, eum non esse vsurum illo ferro ad arma fabricanda: sed ad fingendos ex eo clauos domui perficiendæ necessarios. Confessario enim huiusmodi, nostra quidem sententia, salua iustiore, responderi potuit, illum pœnitentem non incidisse in censuras huius c. neque bullæ Cenę Domini: immo neque lethaliter peccasse, si aliud non interuenisset. Quin, & me iudice, etiam in foro exteriori absolueretur, si huiusmodi circumstantias probaret. Tamen si arbitror consulendum esse pœnitentibus, vt ab his caueant, quæ & si non sint mala; sunt tamen minus bona suis contrarijs: & quæ in grâdes scrupulos confessarios conijciunt: & grandibus periculis iudiciarijs in tribunalibus, præsertim iudicum non adeo doctorum sese exponunt. Decimo tertio inferitur, bonam esse illam diuisionem communem; qua prohibita subministrari Sarracenis diuiduntur in prohibita simpliciter, & absolute; hoc est, quoad omnem locum, & tempus; & in prohibita quoad omnem locum: sed non quoad omne tempus. & in prohibita quoad omne tempus, & non quoad omnem locum. Primi generis sunt omnia prohibita hic, & in d.c. Ad liberandam, & in bulla Cenę Domini. Secundi generis sunt merces aliæ, quam bellicæ, quæ ad nullum locum Sarracenorum deferri possunt tempore belli; sed tempore pacis sic, iuxta c. quod olim infra eod. Tertij generis sunt ea, quæ prohibentur in d. extrauag. multa. speciatim vltra hic prohibita, quæ quoad omne tempus prohibentur; sed non nisi quoad terras Sarracenorum Aegypti. Et quod idem sit dicendum de omnibus terris Sultani, ait Ant. 3. parte. tit. 24. c. 30. col. 3. per quandam extrauag. Nic. iiii. quæ incipit: *Olim*, quam non esse sublatam contendit Syl. contra Angel. ipsi vero eam non vidimus, neque aliam Bonif. viij. incipientē: *Contra*, quam Syl. citat. Et licet videamus Syl. decipi, quatenus putat in verbo Excommunicatio. 7. col. 3. eas nouari per. d. extrau. multa. & etiam quatenus in: 5. not. putat, delationem in terras Sultani prohiberi, per extrau. multa. Quod certe non fit; immo quatenus ibi Clemens ait, se adhærere vestigijs Nicolai & nihil, nisi de terris Aegypti exprimit, aliud videtur quoad alias Sultani statuerē. Licet item in hunc secundum errorem decidat etiam Io. Tab. in verb. Excoicatio 6. Licet item Caiet. non citet vllam talem extrauagantem aliam, quam d. extrau. multa. Quia tamen etiam Io. Tab. idem quod Anton. tenet, licet significet, se non vidisse extr. *Contra*, quam citat, non audeo discedere a Diuo Antonino, cui addo, quod cum Turca suo regno adiecerit iam Sultani imperium, oportebit idem dicere de terris omnibus Turcæ; quod ipse ait de terris Sultani. *Quia* Turca est Sultanus, immo & grauius occu-

CAP. ITA QUOR.

- pat terram sanctam, & totam Syriam, quam ille occupabat.
- 32 Decimo quarto inferitur incaute fuisse loquutum illum virum doctum, qui dixit omnia, quæ sunt speciatim prohibita, esse absolute prohibita. Nam multa in illa extra. prohibentur specialiter; quæ tamen non sunt absolute, id est, quoad omnem locum & tempus: prohibita, vt palam est. Addo item hanc diuisionem prohibitorum in prædictas tres species, de qua in coroll. præcedenti, aut non esse diuisionem generis in suas species; sed analogi in sua analogia, vel illa, de quibus analogice dicitur; aut neruosum ex ea sumi argumentum contra corollarium sequens, vt ibi dicemus.
- 33 Decimo quinto inferri videtur, quod in hac materia appellatione prohibitorum, sine alia adiectione, sola prohibita quoad omne tempus, & locum includuntur: & non alia, quæ quoad aliquod tempus tantum, vel quoad aliquem locum tantum: quod sensit ante omnes Gofred. in fine summe huius tit. & Abbas antiquus in c. significauit. infra eodem: & Pan. Cardinal. Io. ab Anna. ibidem. Vbi clarius omnibus Henricus, licet nihil tangat Felin. Idem. etiam. sentiant Io. And. Anton. Pan. & communis. in. d. c. quod olim. infra eod. Tâmetfi hoc non omnino a parte aperiunt: clarius tamen his non relatis aiunt Syluest. & Caiet. vbi supra. Pro eis facit. I 3. coroll. in quo est conclusum, sola primi generis prohibitorum, scilicet quæ sunt prohibita quoad omne tempus, & locum dici prohibita simpliciter, & absolute: cetera vero secundum quid, scilicet secundum locum, vel secundum tempus: at
- 34 quod secundum quid est tale, non dicitur simpliciter tale: Vnde, dominiũ utile non dicitur simpliciter dominiũ. l. 1. §. i. ff. si ager vectigal. vel emphyt. Nec excommunicatio minor videtur dici simpliciter excommunicatio c. penul. de sent. excõi. Quamuis alia ratione id ibi contingit, vt alias ibidem diximus. Nec homo piẽtus dicitur simpliciter homo, iuxta illud dialecticorũ: *Omne analogum per se sumptum stat pro famosiore significato*: secundum Aristol. receptum: Secundo pro eisdem facit, quod extrau. multa. de Iudæis, post illa verba: *Ferrum, equos arma, & alia vetita*, subdit nec non victualia, & mercimonia, &c. per quod significare videtur victualia, & mercimonia, non esse de prohibitis.
- 35 Contra quos tamen plurimum vrget, quod omnes species alicuius generis sub eius propria significatione continentur, iuxta singulare ac receptum dictum Bald. in. l. 2. C. de iure iur. anul. Et prohibitum quoad certum tempus, & prohibitum quoad certum locum: & prohibitum quoad omne tempus, & locum, tres species sunt prohibitorum, vt habet. I 3. coroll. Et si respon-
- 36 deas, quod illa diuisio illius coroll. est diuisio analogi in sua analogata, seu ea, de quibus analogice dicitur vt in præced. coroll. tangebamus; replicari potest, quod debitum quoad certum locum, est verè debitum, vt. ff. de eo, quod cert. loco, per totum: & debitum quoad certum tempus verè est debitum l. In diem. ff. de condit. in deb. Suspendus quoad certum actum, verè suspensus est.

37 *Ius est, iuxta gloss. Clement. cupientes. de pœnis: ergo pari ratione prohibi-
bitum quoad aliquod tempus, vel locum dici debet vere, & analogice pro-
hibitum. Quare aliter videtur respondendum, scilicet quod id non conti-
git ob defectum significationis proprię: sed ob defectum intentionis animi
disponentis: sicut in simili sæpe in rubr. de præbend. & alibi diximus, quod
caussa, quare appellatione verbi, beneficium, positi in expectatiuis, & man-
datis de providendo non comprehenditur beneficium curę animarum, non
est defectus significationis proprię; sed defectus intentionis rescribentis, c.
final. de præbend. & c. cum in illis. eodem tit. lib. 6. Et si vrgeas interrogan-
do, vnde constet intentionis Romanorum Pontificum in hac materia loquen-
tium, non esse comprehendere temporaliter, vel localiter tantum prohibita
appellatione prohibitorum, quoad leges pœnales? Respondeo, quod ex mul-
tis saltem coniunctis, scilicet, quod non est tanta ratio in his, sicut in illis;
& quod pœnæ sunt restringendę: & quod Clemens V. in dicta extrauagant.
multa. id significauit, quatenus posteaquam prohibuit ferrum, equos, arma,
ac alia, vetita subiicit: *Nec non victualia, & mercimonia*: & quod omnium
doctorum mens siue iuste, siue iniuste concepta illa videtur fuisse: & docto-
rum consilio leges Romanę, & processus Cenę Domini promulgari solent.
Quę tamen ad reuincendum contradicentem forsitan non sufficiant; ad as-
sentendum tamen opinioni Communi, & benigniori in materia pœnali sa-
tisfacere videntur: licet contra hæc sit oppositio fortissima, quam mox con-
tra corollarium sequens, quod ex hoc inferitur, formabimus.*

38 Decimo sexto inferitur ex præcedenti coroll. conclusio quotidiana, scilicet
in censuras bullę Cenę Domini non incidere eos, qui alias merces, quam
bellicas etiam tempore belli deferunt Sarracenis: immo neque qui alia, quã
equos, & alia similiter prohibita deferunt. Quoniam clausula illius huic per-
tinens solum excommunicat deferentes Sarracenis equos arma, ferrum, lig-
namina, & alia prohibita: at per coroll. præcedens appellatione prohibito-
rum non continentur, nisi simpliciter prohibita: ergo propositum.

39 Contra hanc tamen conclusionem facit primo, quod ex ea sequeretur,
quod verba illa: deferentes prohibita, posita in illa clausula nihil operaren-
tur. Quia quoad ibi expressa nihil operantur: quippe quę sine illis sub ea in-
cluduntur, & nulla alia videntur esse prohibita, in quibus verificentur. Nam
tria sola, quę in hoc c. speciatim prohibentur, scilicet arma, ferrum, & ligna-
mina, etiam ibi exprimuntur; immo adduntur equi. In c. item. ad liberan-
dam, solum additur venditio galearum, & nauium; quę non potest com-
prehendi sub illis verbis: deferentes prohibita. quia qui galeam vendit Sar-
racenis, non dicitur eam eis deferre, alioqui .d. c. ad liberandam. nihil ad-
deret huic c. excommunicando vendentes galeas, & naues, cum per hoc ex-
communicentur deferentes. Quod tamen est contra omnium mentem, &
præsertim contra Caiet. magis, quam alij affirmantem hoc coroll. Et si pro-

CAP. ITA QUOR.

terniēdo pergas dicere, quod venditio navis sit delatio; considera huic consequens esse, quod includitur, per alia verba illius clausulę anteriora, scilicet: *Deferentes arma, ferrum, & lignamina.* quoniam prohibitus deferre lignamina galearum, prohibitus quoque est deferre galeas, vt in. 6. notab. diximus: & per consequentem verbum, prohibita, quoad id nihil operatur. Secundo facit, quod illa verba: *Deferentes prohibita*, nihil operantur etiam, quoad exercentes curam; & regimen galearum, & nauium piratarum Sarracenorum qui licet excommunicentur per hoc c. non tamen excommunicantur per illam clausulam, secundum Angel. quem Syl. Caiet. & Io. Tab. vnanimiter sequuntur. Quia exercere illud regimen non est quidquam deferre; & per illam clausulam solum deferentes excommunicantur. Ad hoc difficile argumentum respondeo, quod verba illa: *Deferentes prohibita*, illius clausulę verificari possunt in omnibus vtilibus mediate, vel immediate ad bellum subministratis malo animo formali, vel virtuali, vt eis impugnent Christianos. Hęc enim omnia quoad omne tempus, & locum prohibentur, per hoc cap. & cap. ad liberandam. infra eodem, vt in. 4. dicto, & illar. prima supra eodem notab. diximus. Ad quod probandum tetigimus ibi seprimo loco hoc argumentum. Itaque verbum, prohibita, positum in illa clausula includit tantum illa, quę generaliter hic, & in. d. c. ad liberandam sunt prohibita; quę est resolutio noua, singularis, & vtilis.

- 40 Decimo septimo infertur ex coroll. præcedenti, omnes qui animo formali, vel virtuali iuandi Sarracenos contra Christianos deferunt eis aliqua vtilia bello, vel prælio mediate, vel immediate, incidere in censuras bullę Cenę Domini. quod maxime animaduertant confessarij. Quoniam hi deferunt prohibita quoad omne tempus & locum, vt dictum est in coroll. præcedente.
- 41 Infertur item vendentes solum, & non deferentes naues, vel galeas Sarracenis non incurrere; neque etiam exercentes curam, & regimen galearum, & nauium piratarum; quia nulli horum dicuntur deferre prohibita. Neque qui merces alias ab expressis in dicta clausula tempore belli ad eos deferunt: quia non deferunt prohibita simpliciter quoad omne tempus, & locum. nisi aliquo modo essent vtilia bello, & ob id ad eos deferrent: quonia eo respectu quoad omne tempus & locum fiunt prohibita, per prædicta. Infertur item aliquos incidere in censuras illius clausulę, qui non incidunt in censuras huius c. eos scilicet, qui equos, sine intentione mala formali, neque virtuali ad eos deferunt. Contra enim talem delationem nulla censura hic fertur; & ibi sic, vt palam est ex prædictis.

- Decimo octauo infertur solutio quęstionis, quam ex facto interrogabat, 42 an scilicet qui vendit arma Sarracenis habentibus plura, quam quibus egent incidat in hunc canonem. Respondendum est enim, quidquid Tabien. sentit, incidere. quia necessaria sunt eis ad prælium primo, secundo, vel tertio modo necessitatis supra eo not. nu. 2. relatis. quia; & si qui Sarraceni plura

- plura arma habeant; quam quibus in præsentia egeant: non tamen habent plura, quam quæ eis sunt vitia: neque plura, quam quibus breui tempore egere possunt prælio aliquo graui victi, & armis & militibus priuati. Decimonono
- 43 no inferitur pœnis huius canonis subiici omnes, qui subministrant arcem, turrim, vel speculas munitas, siue non munitas, vel aliam quancunque fabricam, vel machinam, ligneam, ferream, lapideam, terream, auream, argenteam, stagneam, vel mixtam, quæ mediate, vel immediate est utilis prælio, vel bello contra Christianos gerendo; & subministratur malo animo formali, vel virtuali, seu æquipollenti. Quia ea omnia necessaria sunt ad impugnandos Christianos primo, secundo, vel tertio modo, de quibus supra m. 2. & in id subministrantur, intentione, actuali, vel virtuali. Inferitur item, eum qui prædicta subministraret bona mente, sine tali mala, saltem virtuali, non incursum has
- 44 censuras. Vigesimo inferitur, eos etiam incursum esse censuras, qui subministrant Sarracenis pertinet ad comæatum belli contra Christianos, quatenus talia sunt; hoc est, ea mente, vt mediate, vel immediate spectent ad prælium; puta tuendo, & augendo vitam saltem, & vires militum, vt cum opus fuerit fortiter prælientur. Omnes item plumæ, & galeri militares, omnis pannus tinctus eo colore, quo miles vestitus fortior, & formidabilior apparet, quatenus talia sunt, hoc est ea mente subministrata, vt eorum virtus, vel effectus ad prælium perueniat. Quoniam omnibus his, conuenit definitio necessariorum ad præliandum contra Christianos, ut patet ex 4. dicto. Inferitur autem simul non incursum censuras has eum, qui hæc, sine mala mente ministraret illis. Vigesimo primo inferitur solutio illius quæstionis, quam
- 45 ex facto interrogabar, scilicet, an qui multum calcis, & lapidum ex Hispania in quoddam opidum Aphricæ, extra tamé terras Aegypti detulisset, in prædictas incidisset censuras? Respondendum enim est, incidisse, si eo animo detulit, vt ex eis arcem aliquam Sarraceni munirent, aut si antequam ea venderet, & traderet rescuisset, ea sibi a Sarracenis in eum usum emi, & ad eum usum vendidisset: immo etiam, si cum sciuisset Sarracenos ea materia egere ad faciendam, vel reficiendam arcem aliquam, in alios vsus detulisset, & vendidisset eo quod licet actu, siue actualiter non tradidisset ad præliandum: virtute tamen, siue virtualiter in id tradidit. Si autem bona fide, ac sincero pectore credebat ea in ædium ad habitandum tantum ædificationem sibi emptum iri, & nesciebat eorum necessitatem, vel voluntatem ædificandi reficiendive arcem, & ob hanc ignorantiam vendidit, & tradidit, alias id non facturum, ab his censuris liber fuisset. Dixi, extra terras Aegypti, propter d. extranag. multa. qua excommunicatus fuisset, quamquam mente ea in illas detulisset & pari ratione potuit; immo oportuit addi, extra terras Sultani, ab eo, qui sequitur opinionem Diui Ant. & communem in 13. coroll. relatam. Immo potuit, & oportuit addi, extra terras principis Turcarum, ab eo, cui placet extensio nostra noua prædicti dicti Diui Antonini, in dicto coroll. 13. scripta.

CAP. ITA QUOR.

**VNDECIMVM NOTABILE, QVOD GALEAS,
& naues piraticas Sarracenorum gubernantes incidunt
in hunc canonam, cum multis ad id
pertinentibus.**

S Y M M A R I V M.

- 1 **S**ARRACENORVM naues piraticas regentes excommunicati, & etiã galeas non piraticas. nu. 2. Quia galea ex se bellica est, nu. 4. Quid de reboribus. nu. 6. & alijs ministris, nu. 7. & nautis, nu. 8. Quid de iuuantibus, & remigibus vinculis. nu. 9. & 10.
- 3 Copulatiua & dupliciter coniungit, nam nunc orationem copulatiuam, nunc, de copulato extremo facit.
- 5 Prohibitio specialis huius c. in quo specialior, quam specialis e. ad liberandã. infra eod. noue.
- 11 Absolui an possit Christianus remex contra Christianos metu mortis remigans, & an sit excommunicatus. nu. 18. & an incidat in bullam Cenã. nu. 19.
- 12 Metus licet excuset a furto; non tamen ab occidendo non inuadentem. n. 16.
- 13 Intellectus nouus. l. vt vim. ff. de iusti. & iure.
- 14 Remex illicite remigat in Christianum.
- 15 Defendendo se, licite quis occidit inuadentem: sed an licite possit velle eum occidere, etiam tanquam medium ad suam defensionem?
- 17 Mors ne malo consentias gloriosa.

- V**NDECIMO principaliter noto versiculum: *Sunt etiam*, pro ea parte nostræ summæ, quæ habet, incidere in hunc canonem eos, qui in galeis, & piraticis Sarracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercent. Contra quod facit primo, quod verbum galeis omitteretur in c. ad liberandam. infra eodem Secundo, quod nihil de hac clausula repetitur in bulla Cenæ Domini. Tertio, quod Ioan. Andr. Anto. & Anna. in suis summarijs omnes Christianos ministrantes in nauibus Sarracenorum includunt: Panor. autem & Felin. in suis, omnes in eis nauigantes. Caiet. autem omnes in eis curam exercentes. Quidquid tamen hi patres sentiãt verus, & litteræ germanus sensus videtur esse, per hanc clausulam, eos solos, & omnes comprehendit, qui regimen, vel curam gubernationis exercent in galeis Sarracenorum, & etiam qui idem faciunt in nauibus piraticis eorundem: ita, quod illa verba faciant vnã copulatiuam compositam ex duabus prædictis orationibus. Ex quo
- 2 infertur primo, quod non oportet ad hoc galeas esse piraticas; sed naues sicutum, quia phrasis ipsa id significat, quatenus habet in galeis & piraticis nauibus.

- uibus. si enim verbum, *piraticis*, ad vtrunque referre voluisset, dixisset in piraticis galeis, & nauibus, vel in galeis, & nauibus piraticis; non autem, vt, ait
- 3 in galeis, & piraticis nauibus: tum, quia illa copulatiua, & non coniungit inter terminos eiusdem extremi; siue, vt clarius dialectici loquuntur, non facit propositionem de copulato extremo. quia si eam faceret, exigeret gubernationem in galeis, & nauibus; ita vt non sufficeret gubernatio galearum sola, neque nauium sola. Quod nemo dicit. At si inter orationes coniungit, siue, vt dialectici aiunt, facit orationem copulatiuam, sensus est, eum incidere in canonem, qui gubernationem exercet in galeis: eum item, qui eam exercet in piraticis nauibus, vt palam est; & ita sufficit gubernasse galeas, vel gubernasse naues piraticas. quod est nostrum propositum. Tum, quia galeæ suapte natura magis spectant bellum, & piraticam, quam aliæ naues onerariæ. Et ideo non est mirum, vt exigatur quod naues sint piraticæ; non autem galeæ: & constat, quod gubernatio earum, & nauium bellicarum, vel piraticarum Sarracenorum est fauor eis, & terror nostris. Secundo infertur conclusio noua, & singularis, scilicet prohibitionem huius c. specialem aliqua parte esse latiore prohibitione speciali. c. ad liberandam infra eodem; ea nempe, qua excommunicat Christianos gubernantes galeas, non piraticas, vt in IO. notab. diximus, & super eodem cap. ad liberandam. tangemus. Tertio infertur, quod nihil obstat prædictis cap. ad liberandam. & clausulæ processus Cenæ Domini: quoniam fatemur eos, qui exprimuntur hic, & tacentur ibi, non comprehendi ab eis, neque teneri vinculis illarum dispositionum.
- 6 Quarto infertur, vectores transeuntes in earum nauibus ab aliis in alias terras, ob hoc solum non incidere in hunc canonem. Quia non regunt, neque gubernant eas: & ira Pan. & Felin. incogitanter omnes nauigantes comprehendisse. Quinto non incidere in eum pueros Christianos, qui Sarracenis seruiunt in galeis, vel nauibus piraticis a poculis, a cordis, & ab aliis ministeriis a gubernatione remotis: & consequenter quod Io. And. Anton. Anna. & communis, alius alium sequuti inaduerterent comprehenderunt omnes, ministrantes. Sexto idem dicendum esse de nautis remigibus, vel aliis mercenariis, qui non gubernant; sed qui gubernantium iussa capeunt. Si autem hi adiuuarent Sarracenos contra Christianos pugnando, vel remigando, tradendo arma, quibus pugnarent, consulendo, vel animando, vel aliter quoquo modo inciderent in excommunicationem, siue quia necessaria subministrant ad impugnandos Christianos contra hunc tex. siue quia consilium, vel auxilium, quoquomodo eis contra Christianos præstant, contra c. ad liberandam. infra eodem, & contra clausulam bullæ Cenæ sanctissimi D.N.
- 10 Greg. XIII. An autem Christiani captiui in galeis ad remigandum victi, qui ne occidantur, aut percussionibus, & liuoribus morte peioribus afficiantur, remigant in galeis Sarracenorum contra Christianos, incidant in hunc canonem: & an a suis confessariis absolui queant, antequam absoluantur a censura

CAP. ITA QUOR.

- fura bullæ Cenæ Domini, & antequam proponant, se nunquam ultra Sarracenis in Christianos talem opem laturos? quæstio quotidiana est. De qua consultus ante duos annos a viris apostolicis in Aphricam, vt negotia domini nostri IESV CHRISTI agerent, translatis; respondi, si satis memini, quatuor. Primum eos peccare. Quoniam contraueniunt præcepto de nõ occidendo Decalogi. Exod. 20. relati per glo. c. quid in omnibus. 3 2. q. 7. Quia non solum contraueniunt illi præcepto, qui occidunt, vel occidere, aut iniuste pugnare volunt: sed etiam ij, qui occidenti vel iniuste pugnanti, vel id facere volenti quoquomodo opitulantur, consulunt, vel consentiunt, c. sicut dignũ. §. illi autem. & §. illi vero. & §. qui vero. & §. hi quoque, de homici. c. 1. cum ei
- 12 annotatis. de offic. deleg. c. notum. 2. q. 1. l. is qui opem. ff. de fur. cũ ei annota. Et quamuis a furando excusaret necessitas illa grauissima suam mortem euitandi, argumento annotatorum in c. si quis propter necessitatem. de furt. & c. discipulos. de consecrat. dist. 5. non tamen excusare potest a præcepto de non occidendo. Quia oportet omnia mala pœnæ pati, potiusquam malo culpæ consentire. c. itane. 3 2. q. 5. & l. palam. §. non est ignoscendam. ff. de rit. nupt. c. sacris. de his, quæ vi. l. isti quidem. ff. quod met. caus. Contra quod tamen facit primo. l. vt vim. ff. de iusti. & iur. in illis verbis: *Quod quisque ob tutelam sui corporis fecit, iure facisse videtur.* Secundo obstat. l. is damnum. §. 1. ff. de reg. iur. quæ habet: *Eius nulla culpa est, cui necesse est parere,* & decisio Petri. quem ibi Cy. Alb. & Saly. sequuntur in l. 1. C. vnde vi, scilicet qd excusatur ab homicidio famulus, qui præcepto hæri occidit vxorem adulteram, vel alium, ne ipse ab hëro præcipiente, si ei nõ paruerit, occidatur. Quod ipsum tenet Bal. in §. iniuria. colum. pen. de pace iuramẽ. firman. & Dec. in d. l. is damnum. §. 1. & Card. in c. sacris col. 2. de his quæ vi. Tertio facit, quod si conclusio supradicta teneatur confitendum est, omnes remiges Christianos, qui mille mortes, ne CHRISTVM negent, patiuntur, extra eius gratiam esse, neque in eam redire posse, nisi prius decreuerint, potius mortẽ subire; quam remigare in Christianos, quæ dura videtur conclusio.
- 13 Non obstantibus tamen his teneo id, quod ante dicebam, & ad horũ primum respondeo, legem illam, Vt vim intelligendum esse de eo, quod vim metuens facit aduersus eam inferentem, & non de eo, quod aduersus alium, vt in nostro casu contingit: & ideo quamuis hi remiges possent se defendẽdo occidere Sarracenos eos iniuste verberantes, & volentes occidere, eo quod nõ
- 14 remigant contra Christianos: non tamen possunt remigando adiuuare eos contra Christianos, ne a Sarracenis occidãtur, per dictum c. sacris. vbi Panor. colum. 2. hoc quod dicimus tenet. Et confirmatur noua ratione, eademque
- 15 neruosiſſima, scilicet quod iura omnia probantia, & doctores per ea dicentes, licere cui pro sua defensione occidere alium, non significant licere illi intendere animam in mortem alterius tamquam in finem, vel medium suę defensionis, vt singularissime videtur probare princi. c. de occidendis. 23. q. 6. §. quia

quia peccaret, si vellet occidere etiam ad finem sese defendendi; sed significat licere cui intendere animum ad se defendendum, etiam si ex sua defensione præter suam intentionem mors alterius sequatur, ut videtur sentire Thom. 2. 2. q. 64. art. 7. & fufius ibi Caieta. & fufius Abulens. in c. 5. super Matth. q. 46 at qui ne occidatur ab herō præcipiente, uxorem suam adulteram, vel aliū occidit, mortem illius accipit, ut medium sese defendendi: ergo peccat, & male facit. Posteaquam tamen hanc rationē scripsimus contra assumptum in ea tenuimus in Man. Confessariorum. c. 1 5. a nu. 2. sub finem allegādo ea, quæ in cap. olim de restitut. spoliat. scripseramus, & Sotum qui postea idem tenuit lib. 5. q. 1. art. 8. de iusti. & iure. Quod nouis rationibus munio in d. Manual. concludendo licere aggresso velle occidere aggressorem, quando est medium necessarium ad suæ vitæ defensionem. quare præcedentes rationes videntur esse hac neruosiore.

- Ad secundum respondeo negando, quod seruo, vel famulo necesse sit parere domino vel herō tam atrocem rem præcipienti contra legem naturalem, diuinam, & humanam, arg. c. si dominus. c. non semper. & c. Iulianus. II. q. 3.
- 16 Et ad decisionem Petri, & Cyni respondeo, communiter quidem esse receptam; sed mea sententia multo falsissimam; & demiror eam tot patribus antiquis, & nouis eruditissimis probati (nam neque Cagnolus, neque Ferrarius in d. l. is damnus. §. 1. recedunt a Decio:) ita gaudeo eam reprobata fuisse a Panor. in d. c. sacris. col. 2. Possit item responderi, illam decisionem tenendam esse quoad forum exterius, saltem quoad hoc, ut multo mitius puniatur, quam si absque illo timore fecisset: non tamen quoad Deum, & in foro conscientie.
- 17 Ad tertium, respondeo, durum quidem esse pati mortem, quæ omnium terribilium maximum est: at gloriosissimam esse mortem, quæ ne rei malæ consentias, subit, ut singulariter dixit gloriosus Eleazarus 2. Mach. c. 6. præmiaque maxima, quæ neque oculus vidit, neque auris audiuit, præparata esse illis, & præmonitos nos esse a duce nostro CHRISTO, ne timeremus eos, qui occidunt corpus Matth. 10. & c. nolite timere II. q. 6. 3. Hactenus de primo dicto.
- 18 Secundum, quod prædictis questionibus respondimus fuit, defendi posse prædictos remiges non esse excommunicatos. Non quidem, eo quod non peccant lethaliter: neque quia non dent, vel non faciant necessaria ad impugnandos Christianos contra hoc cap. vel quia non dent auxilium contra ead. liberandam. Sed quia non videtur intentio Sacrosanctorum Conciliorum fuisse, excommunicare eos, qui mortis necessitate adducti contra suam voluntatē adiuant.

Tertium quod esto teneremus eos esse excommunicatos. per hæc antiqua iura, cuius contrarium putamus; possit tamen dici non esse excommunicatos per præfatam clausulam bullæ Cene, quæ non videtur includere illos: &

CAP. ITA QUOR.

ita excommunicationem eorum non esse reseruatam Papæ: sed posse tolli ab ordinario. Quartum respondimus, hæc consequi, scilicet etiam a peccatis eos posse absolui, si proponant nullatenus vnquã ultra remigare contra Christianos; alioqui autem non. Quia non habent voluntatem desistendi a peccato, neque per consecutionem contritionem sufficientem ad hoc, vt possint a peccatis absolui, iuxta ea, quæ vtiliter scripsimus in cap. fratres. de pœnit. distin. 5. nu. 33.

I N G L O S S. I.

IN huius relectionis initio septem glossas viles, & nouas super septẽ glossis huius c. me facturum promisi: sed quia multo plusquam putarã illa sub prelo crescit, earum bonam partem in commentariolos quorundã aliorum huius tituli capitulum relegabo, ratus id gratius, vtiliusque cãdido lectori futurum. Tertium item notabile multis vilibus mutilauit, quibus hæc glossam primam decreueram illustrare. quæ tamen, ne veluti nimia in tertia mensa nauisem pariant, ad c. ad liberandam. inf. cod. demitto.

I N G L O S S. II.

S Y M M A R I V M.

- 1 **A** R M A ad alios hostes, quam Sarracenos deferens non incidit in hanc censuram.
- 2 *Arma non habet, si non habet ferrum mala illatio.*
- 3 *Arma sunt lapides, etiam proprie intentione assumptis.*
- 4 *Causa perempta perit res, si mater. vel. &c.*
- 5 *Causa quadruplex fin. effic. for. & mater.*
- 7 *Delatio prohibitorum sine malo animo an mala.*

EX hac glossa colligo primo ampliationem huius c. scilicet hæc, de quibus hic habetur, non solum non esse deferenda Sarracenis: sed neque aliis hostibus. Cui adde quod neque aliis barbaris, per ea, quæ in primo notab. nu. 4. diximus. Deferentes tamen ad alios hostes vel barbaros, licet male faciant puniri que possint aliis pœnis. l. 2. C. quæ res exportari. non deb. & aliarum legum regum, & principum: non tamen pœnis huius c. neque aliorum iurium Pontificiorum de hac re statuentium, per ea, quæ in primo & 4. notabili dicebamus: & quia lex pœnalis de vno casu ad aliud extendi non debet. Interpretatione. ff. de pœnis. §. pœnæ, de pœnit. dist. 1.

- 2 Secundo colligo consecutionem hanc esse bonam: Talis non habet ferrum; ergo non habet arma. Quod tamen incogitanter dictum est. Tum, quia ne
5. notab.

- 3 notab. probandum est omnium artium instrumenta esse proprie arma: quorum tamen plurima non sunt ferrea. Tum, quia, si dicas glossam intelligentiam de armis bellicis, multa sunt arma bellica, quae non sunt ferrea: puta fustes & lapides, quae, recte ipsa in glossa, sunt arma bellica, & de quibus ea loquitur. Tum, quia bombardae, & bombardulae, & sclopete ex cupreo constas te arma sunt, & non ferrea. Tertio colligo lapides, & fustes arma esse. Quae communis conclusio est, & amplianda, ut procedat capiendum verbum, arma, stricte pro armis bellicis, per dicta in d. not. §. nu. 4. & proprie sumpto verbo, arma, per dicta ibidem. nu. 5. Licet non sint arma intentione fabricatis: sed intentione assumptis, ut ibi noue & utiliter dicitur est. nu. 13.
- 4 go, hanc consecutionem esse bonam: Perempta est causa: ergo peremptus est effectus. Quod glo, significat per illum versiculum: *Causatum perimit causa perempta suum*, adiunctis illis, quae praemisit. Si enim non habent ferrum, neque arma. Facit. l. generaliter. C. de episc. & cleri. l. 2. §. final. ff. de donatio. c. cum cessante causa cesset effectus. de appellat. Sed contra hoc facit, quod haec ipsa glossa, quae hoc habet, etiam hodie durat, cum tamen eius auctor, & causa f. Bernardus iam pridem sit mortuus. Et quod multi filij viuunt, quorum parentes, qui eorum fuerunt causa, pridem obierunt, c. Raynuntius. de testamētis. c. si pater. eodem tit. lib. 6. Ad hoc respondeo quadruplicem esse causam. scilicet efficientem, finalem, formalem, & materialem, secundum Philoso. in 2. Physi. & Bart. receptum in d. l. 2. §. fin. & Cald. Panor. & omnes in proemio Gregoriano de quibus alias latius dixi, & anno insequenti, Deo annuente, dicam in rubr. de causis, possess. & proprie. Et harum duarum. scilicet formalis, & materialis ingrediuntur rei, & effectus compositionem: aliae vero duae. scilicet finalis, & efficiens non; ut per eundem Philoso. ubi supra, & haec duae appellantur causae rei fiendae: priores vero etiam essende, ut vtar verbis Mariani, in c. ad audientiam. col. 27. de homic. Et conclusio glossae nostrae procedit in causa materiali, & formali essentiali, quae ingrediuntur rei productae compositionem, & quae etiam vocantur essendi. Vnde recte sequitur: Non habet corpus, vel non habet animam rationalem; ergo non est homo. Quia causa formalis substantialis hominis est anima; & causa materialis eiusdem est corpus. c. in quadam. de celeb. miss. Et hoc sensit singulariter Bart. in l. vbiunque. ff. de interrogat. actio. dum. nu. 1. & 2. ait, quod illud dictum: Remota causa, remouetur effectus est intelligendum de causa proxima intrinseca, & essentiali; & non de causa remota extrinseca, & accidentali. An autem in causa final. valeat hoc argumentum dixi alias, & dictavi profundius, quam alij. Salmanticae super. d. c. cum cessante. de appellat. & communiter tenetur regulariter valere, quando nullae reliquiae illius causae finalis super sunt; ut resoluit Dyn. in regul. decet. de regul. iur. lib. 6. cuius additio plura citat. quae non expendo alius, quia glossa nostra de causa materiali tantum agit. Quinto colligo ex glossa. id, quod solum colligit ex ea
- 7 Panor. si poenam huius capit. locum habere contra deferentes res in eo prohibitas

CAP. IT A QUOR.

bitas, etiam si absque intentione, ut per eas impugnentur Christiani deferant. Circa quod dico primum, vix posse hoc ex hac gloss. colligi. Deinde, quod mea sententia verum est, quoad ea, quæ specialiter prohibentur in eo: puta quoad ferrum, arma, & lignamina galearum: non autem quoad alia, ut in 10. notab. nu. 38. & sequent: tangebam, & in c. significavit: infra eodem opportunius repetam.

IN GLOSS. III.

SUMMARIUM.

- C**LERICVS arma ministrans pugnantibus an, & quando irregularis.
- I**GLOSS. hæc ex tex. colligit clericum, qui arma pugnantibus ministrat, haberi pro homicida, si homicidium sequatur; & ita esse irregularem. Circa quod dico primum, id colligi vtrumque ex tex. non tamen nimium efficaciter. Colligitur enim sic: Christiani deferentes arma Sarracenis castigantur per Concilium; ergo clerici ministrantes arma pugnantibus tenentur de homicidio. quæ collectio non est nimium bona. Quoniam si esset bona colligeretur, clericum haberi pro homicida, etiam non consequto homicidio. Quia Christiani arma deferentes Sarracenis excommunicantur per hoc c. etiam si illi non vtantur eis contra Christianos, ut paulo ante infinuabam: cum tamen clericis arma pugnantibus ministrans non habeatur pro homicida non sequuto homicidio. Secundo dico gloss. comendari a Panor. & communiter probari a doctoribus hic: cuius eadem fere verba ponit Specul. tit. de legato. §. iuxta nu. 54. & eam plurimum ponderare Marian. in c. Ad audientiam. de homici. col. 31. Et gloss. quidem verã esse quoad ministrantem arma pugnantem in bello iniusto; per multa fundamenta, quæ hic scripseramus, sed maxime dubia est, ob plurima, quæ pro vtraque parte adducebamus. Quæ plane omnia, ne contra breuitatem ab initio promissam, nimis multa esset hæc relectio, ablegavi in cap. quod indubijs. de pœnis, vbi oportunitus locata, qui volet, legere poterit, quorum bona pars habetur ex causa in Manuali latino Confessar. c. 27. nu. 221. et seq.

IN GLOSS. IIII.

EX hac gloss. colligitur primo, excommunicationem huius c. ipso iure in curri, & ita hic esse vnum casum, in quo excommunicatio ipso iure incurritur, quem inter alios. 30. iuris veteris locos. 25. ponit Hosti. in summa de sent. exc. §. 3. Alios triginta inductos per iura Sexti colligit gloss. magna & sin-

& singul. c. Eos. eod. tit. lib. 6. & alios. 50. expressos, & duos tacitos Clementinarum. gloss. singul. in verbo Excommunicationis Clement. 1. eod. tit. Ea vero, quæ hic decreueram dicere de differentia pæne excommunicationis ab alijs. pœnis, etiam ipso iure incurfis quoad absolutionem a confessarijs, vel ab alijs faciendam, ne sim nimium multus mitto ad c. ad liberandam. infra eodem.

Secundo Colligo ex gloss. quod per hæc verba: *Excommunicationi subiectos esse censemus*, inducit canonem latæ sententiæ: & per consequentem, quod licet in dubio excommunicationem debeamus interpretari ferendam, & non latam, iuxta gloss. celebrem c. in pœnis. de reg. iur. lib. 6. Quando tamen fertur, per participium præteriti temporis coniunctum verbo præsentis, vel præteriti iudicanda est lata. Diximus, adiunctum verbo præsentis temporis. Quia si iungeretur verbo futuri secus esset, vt si dixisset: *Censentur suspensi*, secundum omnes: immo & si iungeretur verbo ambiguo, an esset futuri, vel præteriti: puta verbo præteriti perfecti subiunctiui modi: vt si diceret: *Nouerit se esse suspensum*, secundum Domi. in. c. 1. §. fin. col. 2. de electio. lib. 6. quem sequitur Fel. in. c. Rodolphus. nu. 30. de refr. nisi ad datur aliud verbum, quod aliud denotet, vt ibi per eum.

IN GLOSS. U.

EX hac gloss. collige, posse Papam statuere, vt laicus committens aliquod crimē fiat feruus. Pro gloss. faciūt decem & septē argumēta neruosa, quæ attulimus in rep. c. nouit. de iudic. not. 3. ad probandum, quod vtraque iurisdictione tam laica, quam ecclesiastica est pœnes Papam a nu. 1. vsque ad nu. 19. Contra tamen gloss. & hoc notab. ex ea collectam faciunt alia. 17. pro contraria parte in eadem repetitione, & eod. not. adducta, a nu. 24. vsque ad nu. 39. Sed dicendum conclusionem ex gloss. collectam veram esse; siue teneamus opinionem communem, quæ habet vtranque supremam potestatem esse penes Papam. ecclesiasticam quidem actu, & habitu; laicam vero habitu tantum: siue alteram resolutionem, quam nos noue asseruimus in. d. c. nouit. nu. 39. scilicet Romanum Pontificem, quatenus solum est Roma. Ponti. & vicarius CHRISTI summus; sed nudus ab omnibus priuilegijs, & donarijs humanis, nullam habere directe potestatem laicam, neque summam, neque mediam, neque infimam, neque actu, neque habitu: habere vero id, quod nostra conclusio affixa valuis habebat, scilicet potestatem ecclesiasticam noue a CHRISTO Salvatore nostro institutam, qualis nunquam ante illius institutionem in orbe fuit; quæque est species potestatis distincta a laica & longe nobilior ea; quæque directe solum amplectitur supernaturalia: indirecte vero eatenus naturalia, quatenus ad consequentem finis supernaturalis, ob quem est instituta, est necessarium. Ex qua vt ibi eliciui viceissimum sextum coroll.

CAP. ITA QUOR.

coroll. & alia multa post illud ad reddendam rationem, quare Papa cum non habeat supremam potestatem laicam; frequenter tamen, & in arduis caussis super laicis statuit, iusque dicit: ita nunc elicio rationē veram, quare in hoc Concilio potestas ecclesiastica super laicis, hoc statuere potuerit. Est enim illa, quod per resolutionem illam eatenus potest Papa super naturalibus statuere, quatenus est necessarium ad supernaturalia seruanda, & ad consequendam, conseruandamque salutem animæ viæ per gratiam, & salutem patriæ per gloriam: & statuta in hoc c. & similibus sunt necessaria, vt palam est, ad seruandum Christianismum purum; & mediante illo adipiscendam sine errore salutem animæ, tam viæ per gratiam; quam patriæ per gloriam: quæ sunt supernaturalia dona munificentissima Dei misericordia nobis concedenda. Amen.

I N C L O S S. P E N U L.

S Y M M A R I V M.

- 1 **S**ERUITVS an aliqua inducta iure naturæ? & quod non ea, quæ est hominis ad hominem, de qua hic. nu. 2. quæ vero est hominis, ad Deum sic. n. 4. & hominis ignari ad sapientem. nu. 5. & etiam alia certo respectu. nu. 11. & nu. 15.
- 3 Ius naturale quid noue.
- 6 Seruitus sacris litteris primum innotuit: & est contra ius naturale quoad statum innocentie vno respectu, & quoad alium altero. nu. 10.
- 7 Libertas iuris naturæ quoad statum lapsum vno respectu, quoad statum innocentie altero. nu. 8.
- 9 Malum nullius generis fuisset ante peccatum.
- 12 Seruitus est inuentum Noë, non Lacedæmoniorum nec iuris gentium licet eo sit inuentus modus inducendi aliquam. nu. 14. Sicut & alij iure civili, & Pontif. nu. 15.
- 13 Intellectus. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure.
- 16 Seruitutem de qua c. cum multa. 15. q. vlti. etiam nunc durare.
- 17 Seruus non est natus ex coniugio sacerdoti, & vxoris eius id ignorantis.
- 18 Legitimus filius coniugis ignari impeditenti alterius.
- 19 Seruus ob delictum non potest manumitti.

1 **E**X hac gloss. colligo primo, aliquam seruitutem esse inductam iure naturali; aliquam iure gentium; aliquam iure canonico per iura in ea citata. Contra quod oppono primo, quod omnis homo iure naturæ est liber, & liber nascitur. l. manumissiones. ff. de iustit. & iur. & §. ius autem gētium. instit. de iur. natur. gent. & civil. c. ius naturale. 1. dist. Et seruitus contra naturam ibi
l. liber-

Libertas. ff. de stat. homi. §. seruitus. Insti. de iur. natur. at ius naturale non est, contrarium iuri naturali. Ius item gentium, aut est ius naturale, aut certe nō illi contrarium; quia est ius ratione naturali constitutum. l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. & §. omnes populi. insti. de iur. natur. gentium, & ciuili. lex vero Pontificia, & quælibet alia humana contra legem naturæ facta non valet. c. sunt quidam. 2 §. q. 1. arg. Clemen. ne Romani. de electio: ergo nullo iure naturali gentium, aut Pontificio, regio, vel Cæsareo seruitus induci potest. Hanc difficultatem varij varie soluunt: quam lubenter pro dignitate tractassemus nisi nos multa properare, velaq; contrahere cogerent. Sed, quod satis est, breuiter, & resolute respondendo dicimus primo, nullam seruitutem hominis ad hominem, de qua gloss. loquitur, iure naturali fuisse inductam. Nam, vt in

2 repe. c. ius naturale. 1. dist. demōstrauimus ius naturale est ius per se notū, vel quod necessario sequitur ex illo. Quod satis probatur in illo c. quatenus habet, ius naturale esse, quod instinctu naturæ, & non constitutione habetur aliqua. Et in l. 1. §. ius naturale. ff. de iusti. & iur. qua parte habet, & definit illud esse, quod natura; hoc est, Deus dans esse docet: id enim, quod per se notum est, omne, & solum Deus solus naturaliter docet: at nullo tali iure constitutū est, vt vnus homo penitus sit seruus alterius hominis, ita vt alter sit dominus eius, perinde ac pecoris alicuius: ergo propositum. Diximus, hominis ad hominem: quia seruitus hominis ad Deum iure diuino naturali inducta est: &

4 diuino supernaturali probata. Diuino quidem naturali; quoniam per se notum est: aut ex se notis necessario infertur ius, quod iubet, quod vnaquæque res tenetur suo modo subesse principio suæ essentiæ, & illud diligere, iuxta gl. c. 17. Ecclesiast. quæ super illo: *Addidit illis disciplinam*, dicit disciplinā naturalem, quam dedit omni homini; vt subiiceretur suo creatori, & bonorum operum honorificentiam custodiret: Diuino autem iure approbata est, iuxta illud Ecclesiast. 2. *Accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore*: & Deuter. 6. Matt. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias*: Et in Psal. 2. scribitur: *Seruite domino in timore, &c.* Diximus, de qua gloss. loquitur:

5 Quia illa, qua homo ignorans debet sapienti subiici, & per eum gubernari etiam lege naturæ inducta est, secundum Aristotelem. 1. Politic. Itaque gloss. hæc incaute videtur dixisse, seruitutem, de qua agit. d. c. sexto die 3 §. distin. quæ est hominis ad hominem, inductam esse iure naturæ: nisi per ius naturale intelligas ius, quod fuit ante legem gratiæ euangelicam, & ante legem veterem Mosaicam: vel id, quod infra in 3. coroll. dicā. Cautius loquutus fuit Gofre. in summa huius tit. §. final. dicens, seruitutem inductam iure diuino; confirmatam iure gentium; probatam iure Pontificio: cui aliqua ex parte cō-

6 sentit etiam hic Anna. Sed verius est, seruitutem, de qua in d. c. sexto die. factis quidem litteris, Genes. 9. notam factam nobis: sed non fuisse inductam, neque illatam iure naturali, vel diuino, vel gentium, vel ciuili, vel Pontificio: sed sententia hominis, scilicet Noë castigantis filium suum Cham irreuerentem

CAP. ITA QUOR.

- tem patris, in filio eius, & nepote suo Chanaam subijciendo eum seruituti, vt palam habetur ibidem. Secundo dico, libertatem hominum non esse iuris naturæ ad hunc sensum, quod sit aliquod ius naturale, quo caueatur, vt omnes homines in quacūque conditione, & statu liberi sint, & nemo seruiat alteri: sed in eo sensu sic, quod neque natura, neque ius naturæ inducit seruitutem libertati contrariam. sicut possemus dicere, quod hominem esse nudū est de iure naturali; quia natura non dedit ei vestitum; sed ars adinuenit. Sicut & rerum possessio dicitur communis iure naturali. c. ius naturale 1. dist. quia scilicet distinctio possessionum non sit inducta a natura: sed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ adinuenta, vt pulchre de more ait
- 8 Thomas. 1. 2. q. 94. arti. 5. Immo etiā quoad hunc sensum, quod ius naturale dicitur, vt quoad statum innocentia, siue naturæ integræ, & ante peccatum, omnes homines essent liberi. quidquid dubitet Fortunius noster doctissimus in l. manumissiones. ff. de iusti. & iur. & ante ipsum Archi. & Alexandrinus in c. ius gentium. 1. dist. Nam id videtur sensisse August. 19. de Ciui. Dei. c. 25. Et confirmatur hac nouissima, & neruolissima ratione, desumpta ex ipsomet Thom. in q. de malo art. 4. col. 3. Affirmat enim ipse ibidem, traditionem fidei habere, quod nullum nocumentum potuisset creatura rationalis incurrere, neque quantum ad animam, neque quantum ad corpus, neq; quantum ad exteriora, nisi peccato præcedente, vel in persona, vel saltem in natura: at seruitus est nocumentum quoddam; immo maximum bonorum exteriorum, quæ non sunt animæ, vel corporis, arg. l. *Seruitutem mortalitati ferre comparamus.* ff. de regu. iur. cum ei annotatis: ergo ius naturæ quoad illū statum, non solum non dicitur seruitutem vllam: sed etiam dicitur, omnes homines liberos esse debere. Quippe quibus nullum nocumentum, vel animæ, vel corporis, vel aliquorum aliorū exteriorū bonorū contingere poterat.
- 10 Secundo dicimus ex hoc inferri, seruitutem quidem esse contra ius naturale proprie quoad statum innocentia; quia est contra ius naturale dictas, ne quis in eo statu esset seruus: quoad statum autem post peccatum, non esse contra ius naturale, nisi quoad hunc sensum, scilicet quod est aliquid, quod non inducit, nec dicitur ius naturale, vt vbi supra dixit Thom. immo seruitus saltem aliqua quoad statum post peccatum dici potest, secundum ius naturæ, quatenus est quædam pœna determinata iure humano, pro delicto, quod iure naturæ castigandum est. quod sensit Thom. in. 4. dist. 36. Et ita glos. hæc quatenus habet, seruitutem aliquam iure naturæ fuisse inductam, saluari posset in hoc sensu, quod seruitutis pœna imposita est iure humano, vel sententia iudicis humani, pro delicto, quod iure naturæ castigandum erat. Quinto dico, seruitutem non fuisse inuentam iure gentium, vt multi
- 12 nostrorum putant, neque iure Lacedæmoniorum, vt significat Plinius lib. 7. c. 56. sed post diluuium per Noæ sententiam. Quoniam vel ante diluuium vniuersale fuit inuenta, de quo non constat: vel fuit inuentum Noæ, qui post illud

illa d diluuium feruitatis pena puniuit Chanani ob peccatū patris sui Chā irreuerenter nuntiantis fratribus suis, Sem, & Iaphet, patrem communem Noam ob obrietatem tacere nudum verenda, Genes. 9. Hæc enim est prima post diluuium illud vniuersale seruitus litteris prodita. Hanc primam appellat Ambrosius in d. c. festo. 35. dist. Et teste Iosepho contra Apionem, antequam Lacedæmonij rerum potirentur, multi apud Hebræos fuere serui, vt etiam Polydorus lib. 2. c. 2. de inuentoribus eorum attestatur. Non obstat.

- 13 ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. quatenus habet, seruitutem introductam iure gentium. Tum, quia Hermogenes auctor illius l. fuit Paganius, qui sacras litteras omnium antiquissimas minime agnouit. Sed quia Isidorus vir Christianissimus, & in sacris litteris versatissimus idem ait, ius gentium. l. d. responderi potest, cum gloss. illius c. seruitutem non inuentam; sed approbatam iure gentium. Sed hæc expositio licet placeat Alexandrino & communi, in d. c. ius gentium. l. dist. tamen violat textus predictos clare sonantes, seruitutem iure gentium inductam. ideo tertio respondemus, leges illas loqui de seruitute, quam incurrit capiens in bello: Hæc enim iure gentium inducitur, vt illa iura probant: non tamen prima seruitus; quia illa cœpit iam inde a tempore Noæ ante gentium iura; immo & antequam gentes esse cœpissent, vt habet illud c. festo die, & testimonium irrefragabile Genes. 9. Et ita recte gloss. nostra loquitur, quatenus seruitutem aliquam; & non omnem.
- 15 seruitutem iure gentium inductam. Quinto dico, seruitutem prout est quedam determinatio pœnæ alicuius delicti esse iudicis, vel iuris Pontificij, vel ciuilis humani positiui, & naturalis. Nam, vt ait Thomas in 4. distin. 36. ius naturale dicitur, pœnam pro culpa infligendam. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aqu. At determinatio pœnæ secundum conditionem personæ, & culpæ ad iudicem, & ius positium pertinet; & ideo seruitus, prout est quedam pœna pro aliquo delicto determinata de iure positius humano est; & a naturali proficiscitur, sicut determinatum ab indeterminato. Sexto ex hoc inferri recte dicere gloss. quod aliqua seruitus inducitur iure Pontificio, hæc scilicet de qua hoc c. loquitur, quam voluit esse partem pœnæ ei, qui peccatum, de quo text. agit, peccasset. Septimo dico, eiusmodi esse etiam seruitutem
- 16 illam, quam Concilium Toletanum in. c. cum multa. l. 5. q. vlt. infligit filijs natis ex matrimonio contracto a clerico constituto in sacris: quam tamen hodie per non vsum sublatam esse ait gloss. ibidem; & Io. ab Ansa. hic. Sed cōtrarium rectius tenent Panor. in. c. 2. de treug. & pac. & c. l. de cohabi. cleri. & mulier. & c. cum sit. col. 15. de for. compet. & Cosma. in statutis Ecclesie Gallicanæ tit. de concubinar. §. qui etiam. verb. cohabitatio. Ipsi tamen
- 17 ex facto respondimus, filium sacerdotis, qui contraxit matrimonium cum aliqua eius rei ignara, non esse seruum; sed liberum; & illum rectum esse intelligendum de filio constituto in sacris, qui cum eius rei conscia contraxit matrimonium, vt plures satis, prohi dolor, nostra ætate sunt in illa olim no-

Illissima Germania. Tum, quod mater innocens non debet puniri ob culpa
 mariti, arg. c. 2. de constit. Tum, quod rex, singul. c. penul. qui filij sint legit.
 18 probat, natum ex matrimonio contracto ab habente uxorem cum aliqua
 eius rei ignara, esse omnino legitimum. In quo dixit illud singulari. Andr.
 Sicul. de prestant. Cardinal. f. part. q. 1. ubi 72. & commendantur Decius, &
 Ripa in. c. inter ceteris. de rescript. & alij alibi saepe. Tum, quod gloss. c. fin.
 5. l. de clandest. despons. verb. ambo parentes. habet; filium natum ex matri-
 monio publice contracto a duobus, quorum alter ignorabat, & alter sciebat
 impedimentum, esse omnino legitimum; quam inter alios dixit singul. Ia-
 son in. l. ex facto. col. 5. ff. de. vulg. que ramentum similem habet in c. cum in
 19 captiuitate. 34. q. 1. Octauo dico, memorabiliter Io. And. hic dixisse, quod
 qui ob delictum in seruitutem incidit, non potest manumitti. Quod omnes
 sequuntur; & commendant plurimum Panor. Anna. Felin. & Rauen. & pro-
 bat. l. 2. C. quib. ad libertat. prouoc. non lice. & l. 1. C. qui non poss. ad liber-
 perue. & ante eos dixit Specul. in hoc eod. tit. vlt. Sed nunquid. quod capi-
 piens Christianum deferentem hic prohibita, non potest, etiam si velit ma-
 numittere: sicut non posset manumittere latronem, quem princeps ob la-
 trocinium ei in seruum dedisset, per. d. l. 2. Vbi etiam Bald. singulariter dixit
 ex ea colligi, quiddam mirabile scilicet posse statui, vt bannitus fiat capientis
 seruus: licet iure communi captus ilico ad iudicem ducendus sit, per. l. quam
 vnicam appellat in. l. fin. C. de malef. & math.

IN GLOSS. VLT. M. A. N.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 **E**XCOMMUNICATIO iterum excommunicatur, nec est omnino
 extra secliam. nu. 2. ubi dicitur de re iudicata. nu. 1. ubi dicitur de
 re iudicata. nu. 1. ubi dicitur de re iudicata. nu. 1. ubi dicitur de re iudicata.
- 3 **Excommunicatio dabo efficit; imo plura. n. 7. & interdum duplicata est vna.**
 nu. 4.
- 5 **Excommunicatio finis vicia quorundam, & medij cadem.**
- 6 **Intellectus nouus. c. ad liberandam. & c. ita quorundam. de Iuda.**
- 8 **Excommunicatio etiam internam communionem tollit.**
- 9 **Excommunicatio secunda an, & quem effectum habeat ante primam sublatam;**
 & quid de absolute. nu. 10.
- 11 **Excommunicatio vna tolli potest, antequam altera: & vna sublata non cen-
 sentur alia sublata. nu. 12. licet vna absolute omnes tolli possint; & quando
 id contingit. nu. 13.**
- 14 **Absolutio ad effectum presentium a quibus absoluat in litteris Papa & a
 quibus in litteris Legati. nu. 18. & Summi Penitentiarj. nu. 19. & includit ce-
 suram Cens. Domini. nu. 20.**

Regula,

- 15 Regula de infordescens tenor, & eius declaratio. nu. 16. & virtus eius. num. 17.
- 20 Absolutus generaliter a peccatis, & censuris ab eo, qui poterat, videtur absolutus a censuris peccatorum obliuiscitur.
- 22 Absolutus ab vna excommunicatione huius. c. an absolutus ab omnibus?
- 23 Excommunicationes sex, & quot incurrit, qui huic. c. contrahit, & veritas est quod ad summum tres. nu. 25; quia multa in eodem casu lata ab eodem, vel successore eius videntur esse vna. frequenter innouata. nu. 26.
- 24 Pœna legis prioris non tollitur per pœnam posterioris; & quando quis punitur vtraque, & quando censetur eadem. nu. 29.
- 27 Excommunicatio huius. c. & Bulla Cena eadem quatenus concurrunt: & latius. nu. 38.
- 28 Papa solius, & Concilij eadem potestas, & an sit supra Concilium remissive. nu. 29.
- 31 Excommunicatio. c. ad liberandam. de Inda. & etiam. c. quod olim. eiusdem tit. & etiam extrauag. multa. eiusdem tit. esse partim veterem, & partim nouam.
- 32 Excommunicationes latas per multos Pontif. in bulla Cena vnam videri; immo eandem, qua iuris quatenus cum ea concurrat. nu. 33.
- 34 Excommunicatio episcopi in hac materia, quando alia quam iuris; & an eam tollat, qui potest tollere latam a iure. nu. 35.
- 36 Confessarius in hac materia hoc inquirat.
- 37 Excommunicatio qua reservata, & que non in hac materia.
- 39 Intellectus verbi. Excommunicamus; bulla Cena.

I EX principio glo. colligo primo, excommunicatum semel, posse iterum excommunicari. Quæ conclusio non probatur hic secundum intellectum, quem in 3. notabili ex glo. collectum sequemur: sed verissima est, secundum omnes, & est in vsu quotidiano: & vltra iura pro ea citata per glo. est casus optimus in c. cum pro causa. de senten. excommuni. & in c. ex parte. de offic. ordinar. adiunctis glossis.

Secundo colligo ex glo. tres oppositiones contra proximam conclusionem, ad quarum nullam formaliter ipsa respondet. Ad earum autem primam que fundatur in illo Apostol. *De his autem, qui foris sunt, nihil ad nos.* 1. ad Corinth. 5. & cap. Gaudemus. de diuor. & c. multi. 2. q. 1. Respondeo. illud intelligendum esse de his, qui omnino sunt foris, hoc est, extra Christianismum, & fidem catholicam, & nunquam fuerunt baptizati, quos concedo non posse excommunicari, iuxta doctrinam receptam Domi. in c. Romana. §. in vniuersitatem. de senten. excommuni. lib. 6. At nego, excommunicatum esse foris sic, & omnino extra Ecclesiam. Quia ob eam excommunicationem non desinit esse Christianus, & baptizatus, & insignitus caractere indelebili etiam per

CAP. ITA QUOR.

mortem. c. licite. 3. 2. q. 7. adiuncta gloss. memorabili. Et ideo neque ob hære-
 sim definēt esse Christianus ad hunc effectum, quod non possit excommuni-
 cari: immo omnis hæreticus, & apostata, etiā a fide ipso iure est excommu-
 nicatus. c. excommunicamus. de hæret. & eius absolutio soli Papæ reservata,
 per bullam Cene Domini. Illud autem dictum Apostoli: *De his, qui*
foris sunt, nihil ad nos: quatuor modis intelligi posse, & secundum omnes
 verum esse, alius quam alibi supra eod. in not. 8. nu. 4. attingimus: vbi non
 diximus simpliciter, nullos infideles comprehendi sub hoc c. sed nullos alios
 a Christianis. Quia heretici, & etiā apostate comprehenduntur: quia ba-
 ptizati sunt, & excommunicari possunt. Ad secundum omīsa solutione Ioa.
 3 ab Anna. sequūtus mentem gloss. & communem respondeo, concedendo
 eum, qui extra aliquem locum est, non posse ab eo vere deiici, donec ad eum
 redeat: sed retineri sic, & ita concedo, quod excommunicatus semel nō po-
 test iterum excommunicari ad effectum eiiciendi eum ab Ecclesia: sed ad ef-
 fectum retinendi eum foris extra eam alio vinculo, quam antea detinebatur,
 sic. quia excommunicatio hos duos effectus habet, vt glo. subiicit. Quare
 licet a comunione fidelium eiici nequeat: potest tamen extra eam retineri.
 Ad tertium, scilicet ad l. qui bis idem. ff. de verborum obligat. omīssis tribus
 solutionibus Ioa. ab Anna. quarto dicimus, quod illa lex agit de ligamine, qd'
 ex animo contrahentium nascitur, qui præsumuntur a iure nolle inducere in
 secunda stipulatione novam obligationem: conclusio vero gloss. agit de liga-
 mine, quod ex voluntate nascitur superioris, quæ ex eius verbis constat esse
 4 ligandi eum alio vinculo. Ex quo inferitur, excommunicationem ab eodem
 superiore, ob eandem omnino causam in eundem laram pluries, vnam solā
 esse: qualis videtur esse excommunicatio processus Cene Domini in materia
 huius cap. lata, & multis annis sepissime repetita. arg. d. l. qui bis idem. & solu-
 tionis præcedētis. quod est quotidianum, & a nemine, quod sciam, tactum.
 5 Tertio, colligimus ex gloss. id, quod ipsa præsupponit in vers. *Tu dicas.* i. excō-
 municationem, de qua loquitur finis huius c. aliam esse ab ea, quæ ab eodem
 ipso iure infligitur; quæ sententia communis videtur, quatenus omnes tran-
 seunt cum gloss. Pro qua facit, quod altera fertur ipso iure: altera mandatur
 ferri per episcopos: sed nobis contrarium videtur, vt in notab. 1. n. 2. dixi-
 mus, cum M. relato hic, per glo. & antea per Hostiens. quem sequitur Gofred.
 relatus hic, & satis probatus ab Ioa. And. Tum, quod parum decebat, Conci-
 lium œcumenicum sub Alex. iij. congregatum, iubere episcopis, vt excom-
 municarent, quos ipsum Concilium excommunicabat quadamtenus signifi-
 cans, plus verituros esse illorum sententiam, quam suam. Tum, quod Conci-
 lium generale sub Inno. iij. coactum in d. c. ad liberandam, pro verbo, pro-
 6 feratur, hic posito posuit, innouetur, singulariter nobis certe significans, in-
 tentionis Concilij non fuisse, vt episcopi novas proferrent excommunicatio-
 nes: sed vt noue denuntiarent, excommunicationem latam esse per Con-
 cilium

cilium contra huiusmodi delinquentes. Tum, quod frustra sit per plura, quod potest fieri per pauciora, saltem æque bene, secundum Philosophum; qui non latuit glo. penult. Clemen. I. de Summa Trinit. at æque bene; imo melius, & maiore cum auctoritate prouidetur per hanc solam Concilij excommunicationem, & eius crebram per ecclesias maritimarum urbium, denuntiationem; quam per hanc, & alias episcoporum proprias excommunicationes: eo quod multo plus terreat in vrbe maritima denuntiatq; quod Concilium habet eos pro excommunicatis; quam quod episcopus excommunicat ergo propositum. facit, quod nusquam in sensu eius opinionis hic text. in visu fuisse videtur. Non obstant illa verba: *Crebra excommunicatio*; quia exponi possunt per illa: *Crebra excommunicationis denuntiatio*, per c. ad liberandam, infra eod. & per rationes prædictas. Quarto colligo ex glo. excommunicationem habere duos effectus; quorum prior est eiciendi extra ecclesiam; posterior retinendi eum extra eam. & hæc glo. ad hoc appellatur magistra in sua materia; & quotidie allegatur secundum Panor. & Raue. hic, & allegatur per Deci. in c. bonæ. de appel. col. 9. & Ia. in l. de pupillo. §. si pluribus. ff. de noui oper. nunciat. Cui similis in c. final. 3. q. 4. & in c. officij. de senten. excommuni. Adde tamen illi, quod secundum Hostiens. relatum hic ad verbū per Ioan. An. Anto. Cardinal. Pan. & Ioan. ab Anna, triplex est effectus excommunicationis: quorum, quia duo coincidunt cum effectibus gloss. nostræ, solum tertium refero, scilicet quod declarat excommunicatum esse separatū a Deo; non autem separat. Quia non excommunicatio, sed peccatum lethale, propter quod illa fertur, separat ab eo. c. illud. c. nemo. 1. 1. q. 3. c. l. de re iud. lib. 6.

8 Quinto colligo, quod excommunicatio eicit quem extra ecclesiam; per quā multi vulgares, prohdolor, materialem tantum intelligunt. Alij vero paulo minus insipientes illam tantum communionem fidelium exteriorē, quæ continetur illo versiculo: *Os, orare, vale, communicio, mensa negatur*. c. cum excommunicato. c. excommunicatos. 1. 1. q. 3. Ita quod secundum hos a nulla interiore pellitur. Quorum de numero videri possunt alicui Panor. Felin. & Raue. in rubr. de senten. excommuni. & multi alij ex nostris doctoribus: qui tamen vere non sunt, vt late demonstramus per ea, quæ hic scribebamus; sed tanquam contentia nimium grande parergon, in capitulum penul. de senten. excommuni. ablegauimus. Est autem vere de numero eorum Lutherus, cum suis affectis, addens excommunicationem non esse timendam; sed amandam. Cuius opinionem falsam, & impiam esse, in parergis adiectis d.

9 c. penul. quæ propediem edentur, demonstramus. Sexto colligo ex glo. secundam excommunicationem non habere effectum, donec prior tollatur: quæ quidē conclusio in sensu proprio falsa est. Tū, quia excommunicatio absolute, sine conditione lata non potest esse in pendenti, nec potest suspendi, secundum communionem in c. ad hæc quoniam. de appellat. quanuis contrarium nos ibi ter olim tenuerimus; quod, vt aliud parergon in d. c. penul. de senten. excommuni.

CAP. ITA QUOR.

- communi, ablegamus. Tum, quia hæc secunda excommunicatio simulata fuit, produxit suum effectum retinendi foris. quoniam adiecit ei nouū vinculum, quò retinebitur, donec eo soluatur: ergo habet effectū. Sed gloss. defendi potest in sensu, quem mente concepit; licet verbis non satis expresse sit, scilicet quod secundæ excommunicationis effectus non apparet, donec prior tollatur. quia cum vinculo prioris extra ecclesiam detineatur, effectus ille vinculi posterioris licet iam producti non cognoscitur: per quòd inanis relinquatur illatio quædam super his nimium subtilis Feli. aliquid falsum præsupponentis. Septimo colligo, absolutionem a priore excommunicatione non habere effectum, donec consequatur absolutio secundæ. Sed & hoc eodem modo impugnari potest, & saluari, quo præcedens conclusio; nempe, quòd absolutio quidem siue a priore excommunicatione, siue a posteriore, simulata facta est, suum sortitur, & producit effectum. quia vinculum illud, quo excommunicatum retinet extra ecclesiam soluit, nec iam amplius eo ligatus est: sed ille effectus non apparet. Quoniam cum absolutus a vinculo vnius, alterius vinculo extra ecclesiam teneatur reuinctus, & non possit ad ecclesiam redire; non apparet illa solutio alterius vinculi. Et ad hunc modum intelligendum est c. officij. de senten. excommuni. quatenus habet, absolutionem ab excommunicatione ab vno Prælato factam non prodesse, si erat excommunicatus etiam ab alio. Omisso enim eo, quod gloss. 2. illius. c. satis inepte ait, intelligendum est, quod non prodest quoad restitutionem communionis; sed bene quoad hoc, vt censeatur absolutus ab illa, & quod propter
- I I** illam non denegetur ei communio. Octauo colligo ex gloss. posse quem absolutum a priore excommunicatione, antequam absoluat a posteriore; quod verissimum est, & in quotidiano vsu. Nec refert an sint duæ, vel centu: neque an vna maior, alia minor; vel omnes æque. quia quæcunque, & quotcunque illarum possunt tolli prius, quam alia, vel alia, secundum omnes. Quod mihi singulariter probat. c. cum pro causa. de senten. excommuni. quatenus excommunicatus duabus excommunicationibus, & absolutus ab altera, ligatus est altera; & tenetur pro illa satisfacere: Nulla differentia constituta inter priorem, vel posteriorem, maiorem, vel minorem; reseruatam, vel non reseruatam.
- I 2** Nono colligitur, eum, qui ligatus est multis excommunicationibus non censi absolutum ab omnibus: licet absolutus sit ab vna, vel pluribus ex illis: quod quidem verissimum est. Sed dubium est, an qui absoluit ab vna excommunicatione, videatur etiam ab aliis omnibus absolueri: & ommissa confusione grandi Ioan. ab Anna. qui amanuensis opera magis, quàm proprio iudicio videtur hic vsus, ex mente Panor. & Communi in c. cum pro causa. & c. officij. de senten. excommuni. & c. ex parte. de offic. ordi. dicendum est,
- I 3** quod sic, si absolueri poterat, & volebat absolueri eum ab omnibus; alioqui non. Quauis enim forte absolutio iniusta esset: tamen teneret per tex. singul. c. venerabilibus. §. vbi. de senten. excommuni. lib. 6. Videtur autem

- 17 rem velle absoluere ab omnibus, quando petitio est generalis, & absolutio ei similis, secundum Panor. communiter receptum in d. c. cum pro causa: etiã si excommunicationes illæ a diuersis Prælatiis essent latæ; quamquam contrarium nobis sensisse videatur gloss. singul. in c. sunt plures. de pœni. d. 3. licet contrarium imponat ei Feli. in d. c. cum pro causa. Tum arg. l. sub prætextu. C. de transactio. Tum, quia vna absolutio alioqui legitime impetrata sufficit ad tollendas multas excommunicationes, secundum gloss. singul. in d. c. cum
- 18 pro causa: non autem videtur velle idem, quando petitio est specialis, & absolutio generalis: quia in dubio videtur restringi ad speciem petitam, arg. l. age. & l. si de certa. C. de transactio. neque quando petitio est generalis, & concessio specialis, argumento a fortiori. Ex quibus inferitur primo, excommunicatum pluribus excommunicationibus, si absoluitur generaliter ab omnibus per eum, qui a nullis earum poterat absoluere, a nulla esse absolutum: & si ab eo, qui poterat ab omnibus; absolutum esse ab omnibus; & si ab eo, qui tantum ab aliquibus earum poterat ab illis solis tantum, a quibus poterat. Quoniam vt potestate, & voluntate concurrentibus valet actus; ita eis duabus non concurrentibus, non valet. c. cum super. de offic. deleg. l. multum
- 14 interest. C. si quis alteri, vel sibi. Secundo infero, quod impetrans aliquid a Sede Apostolica, etiam si mille excommunicationibus vinctus sit; tamen ad effectum gratiæ, quæ illi fit; consequendum censetur absolutus, per clausulam in eius gratiis inseri solitam, qua omnes impetrantes de more absoluitur ab omnibus censuris ad effectum gratiæ, quam facit, dumtaxat consequendū. Quia verba Papæ, vel Pœnitentiarij absoluentis sunt generalia, & vniuersalia; comprehendunt omnes censuras. Caue tamen (licet nemo, quem viderimus adhuc id monuerit) quod illud fallit in excommunicatione huius. c. & aliquibus aliis, si quis in eis per quatuor menses sciens mansit excommunicatus; & etiam in quibuscunque aliis, si in eis per annum inforuerint, per regulam mirabilem Cancellar. de infordescensibus, cuius tenorem hic inserere non grauabor, eo quod non est in regulis Innocen. viij. glossa donatis; sed erat in regulis Pauli iij. sub hac verborum forma concepta.
- 15 *T. E. M. ne personis pro quibus littera sua emanabunt ob generalem absolutionem a censuris ecclesiasticis, quibus ligata forent ad eandem effectum indifferenter concedi, & in litteris Apostolicis apponi solitam præstatur occasio censuras ipsas vilipendendi, & infordescendi in illis, statuit, & ordinavit huiusmodi absolutionem, & clausulam in litteris quas, in futurum cum illa concedi contingeret, non suffragari non parentibus rei iudicata, incendiariis, violatoribus ecclesiarum, falsificatoribus, & falsificari procurantibus litteras, & supplicationes Apostolicas, & illis vtentibus, receptoribus, & fautoribus eorum, ac res veritas ad infideles deferentibus, violatoribus ecclesiastica libertatis, via facti ausu temerario Apostolicis mandatis non obtemperantibus, & nuntios vel executores Apost. Sedis, & eius officialium eis commissa exequentes impediētib;*

CAP. ITA QUOR.

bus, qui propter præmissa, vel aliquod eorum excommunicati a iure, vel ab homine per quatuor menses scienter excommunicationis sententiam huiusmodi sustinuerint; & generaliter quibuscunq; aliis, qui aliquibus censuris etiam aliis, quam, ut præfertur, quomodolibet ligati in illis per annum continuum infor-
duerint.

- 16 *Haec tenor, in qua ponderandum est verbum, sciens, ne sub ea comprehendatur is, qui ignorat. Item probabiliter, arg. c. apostolica. de cleri. excom. ministran. Arbitrorq. aliquam ignorantiam esse, quæ ab incurrenda excommunicatione non excusaret: quæ tamen efficere posset ne diceretur sciens manere in excommunicatione. Tertio inferitur intellectus clausulæ solite aliquando a cautiore impetratibus poni inter clausulas derogatorias post principalem petitionem supplicationis Papæ porrectæ, scilicet: Non obstante regul. de infordecentibus. Significat enim, quod petitur a Papa, ve impetrans habeatur absolutus quoad effectum illius gratiæ consequendum, non obstante prædicta regul. licet per annum manserit in aliqua excommu-*

17 *nicatione, vel per 4. menses in certis in ea expressis. Quarto inferitur plurimis deesse ius in sacerdotiis, & beneficiis, quæ a Roma. Pontifi. impetrantur: eo quod cum, vel ob percussione alicuius clerici, vel aliam causam ipso iure excommunicationem incurrisent, parumq. de absolutione habenda curassent per annum, & amplius in illa remanserunt. Inferitur item grandis, quotidianaq. exceptio contra multos impetrantes Apostolicos. Quinto inferitur per dictam clausulam absoluendi ad effectum gratiæ consequendum in litteris Legatorum positam non absolui a censuris omnes, qui absoluerentur per eandem litteris Papæ insertam. Quia legati iure communi nõ possunt absoluere ab omnibus excommunicationibus Papæ reservatis, & omnes non habent priuilegium id faciendi. Cui consequens est, multos impetrantes a Legatis Sedis Apostolicæ inutiliter impetrare, qui si impetrassent a Rom. Pontifici. vtiliter id fecissent. Aliud tamen existimo dicendum de Summo Pœnitentiario, quam de legatis: quoniam ille ab omnibus potest absoluere, vt significat Diuus Antoni. 3. part. tit. 24. c. 30. Sexto inferitur, confessarios electos virtute bullarum Apostolicarum, quibus sit plena potestas absoluendi a censuris quibuscunq. etiam Papæ reservatis, iuxta consilium a nobis scriptum in c. 1. §. laboret. de pœnit. dist. 6. nu. 26. vt absoluant pœnitentes ad cautelam ab omni excommunicatione, quatenus possunt, eos verè esse absolutos ab omnibus; quoniam potestas, & voluntas id faciendi concurrunt. Quod est verum, etiam si per obliuionem, inaduertentiam, vel ignorantiam ad id sufficientem, pœnitens non confiteatur illud peccatum, cui censura erat annexa: adeo quidem, vt ab eo peccato postea confessio alteri confessario non habenti potestatem absoluendi a reservatis, possit absolui ab eo, iuxta singulare dictum Pauli. in 4. dist. 18. q. 5. colum. penult. quem pridem retulimus in c. 1. nu. 70. de pœnit. dist. 6. & cum aliis eum sequentibus in c. consideret. §. cautus. de pœnit.*

pœnit. dist. 5. nu. 3. vbi tamen typographorum incuria loco. 18. allegatur. 8. quo plurimos pios consolatus sum: & plurimi pij confessarij gratias egerunt ob illius dicti Paluda. tam apertam publicationem. quæ plane omnia tan-

21 quam quotidiana memoranda dūco. Septimo ex proxime dictis inferitur, quod per clausulam prædictam absolventi impetrantem a cœsuris ad effectū gratiæ; cui inferitur, consequendum absoluitur impetrans non solum ab excommunicationibus non reseruatis Sedi Apostolicæ; sed etiam a reseruatis, immo etiam a contentis in bulla Cenzæ Domini. Quoniam multæ excommunicationes in prædicta regula de infordecentibus expressse sunt de illis, quæ per bullam Cenzæ Domini feruntur, vt palam est; & tunc demum videtur non concedi absolutio illarum, cum impetrans per. 4. menses in illis inforduerit: ergo regulariter conceditur, arg. c. quoniam. de coniug. lepro. & l. quæsitum. §. denique. ff. de fund. instru. De quo sæpe, multumque ante-

22 hac dubitauimus. Octauo quod non omnis, qui absoluit excommunicatū per hunc canonem videtur eum absoluere ab omnibus excommunicationibus, quas incurrit. Quoniam si eiusmodi absolutor tantum sit episcopus, vel casus tantum episcopales habens, non videtur absoluere eum, quatenus, per bullam Cenzæ Domini est excommunicatus: licet quatenus est excommunicatus per episcopum sic; & etiam quatenus est excommunicatus per hoc c. & alia iura huius tit. & libri tenendo cōem. scilicet quod alia sit quæ fertur ab his; & alia quæ fertur per bullam Cenzæ Domini. Quoniam excommunicatio per hæc lata non est reseruata Papæ; lata vero per bullam illam sic, vt omnes concludunt in c. quod olim infra eod. Nobis tamen æquius & humanius videtur vnā esse excommunicationem, quatenus concurrunt, vt in fine

23 coroll. sequentis, & vltimi nu. 3 8. dicemus. Nono ex præcedenti corollario inferitur, incidentem in hunc canonem multas excommunicationes incurrere, in quo omnibus videtur conuenire. quæstionis tamen satis nouæ ac difficilis est, quæ, & quot sint illæ; videri enim possunt cuiuspiam esse sex, & plures. Primo quidem, quod tot saltem videntur esse, quot sunt qui eas tulerunt: at qui excommunicationes contra deferentes prohibita. Sarracenis tulerunt, sex, & plures quam sex fuerant. Primus quidem Alexander ii. in Concilio Lateranen. cuius pars est hoc c. Secundus Clemens iiij. in c. quod olim. infra eod. Tertius Innoc. iiij. in Concilio Generali. d. ad liberandam. infra eod. quorum nullus sibi reseruauit absolutionem. Quartus Clemens v. in extrauag. multa. huius tit. qui sibi reseruauit absolutionem. Quintus Martinus v. qui censuras bullæ Cenzæ Domini sibi reseruatas primo tulisse videtur: & alij omnes successores eius; qui idem fecerunt, & faciunt. Sexto loco Nicolaus iiij. & Bonifatius viij. in extrauagantibus relatis supra in 10. notab. nu. 3 10. xxiij. in extrauag. copiosus. huius tit. Multi etiam alij episcopi ciuitatum maritimarum, qui secundum intellectum communem, per hoc c. iubentur proferre. Secundo pro hoc facit quod Hostiens. in c. quod olim.

CAP. ITA QUOR.

- infra eod. cum quo transeunt omnes, expresse ait, aliam esse excommunicationem huius c. & aliam illius; & aliam eam, quam episcopus profert: & quod gloss. postrema, d. c. quod olim, quam Panor. ibi ait singularem, & probatur ab Anna, & Fel. dixit aliam esse excommunicationem, quæ in illo c. profertur, & aliam, quæ in hoc: Quod si concedas, pari ratione te oportet concedere, alias esse excommunicationes ab alijs latas, arg. l. illud. ff. ad l. Aqu. cum similibus. Tertio facit, quod ex illa gloss. Io. ab An. colligit, quod
- 24 illud Bart. in l. 1. ff. vi bonorum raptorum, scilicet punitur im a iudice pœna vnus legis prioris, vel posterioris non posse puniri pœna alterius, limitandû est, quoad pœnas, per sententiam iudicis infligendas; non quoad alias ipso iure impositas, quod colligi nequit, nisi verum esset, aliam esse excommunicationem illius c. & aliam excommunicationem huius. Quarto quod lex noua inducens vnâ pœnam non tollit alteram, per veterem impositam, secundum Bartolum, communiter receptum in d. l. 1. ff. vi bon. rapt. quod probat l. quoties. ff. de actio. & obligationi.
- 25 His tamen non obstantibus verius videtur, eum, qui huic c. contrahit, duas tantum, vel tres ad summum excommunicationes incurrere, siue non esse excommunicatum pluribus, quam duabus, vel tribus; quarum altera fertur a iure, illa scilicet quam nostrum c. infligit; altera ab homine, illa scilicet, quam bulla Cenzæ Domini continet: tertia etiam ab homine, si quis episcopus eam ferret: tum, quia eadem, quæ infligitur per hoc c. etiam infligitur per .d. c. quod olim. secundum Panor. ibidem. Pro quo facit illud .c. in verb. *Illam*. quo significatur ibi non induci nouam excommunicationem: sed hanc veterem ad casum nouum extendi. Quod tamen, quo sensu verum sit, solutio primi contrarij docebit. et pari ratione eadem erit, quæ infligitur per .c. ad liberandam. & d. extraua. multa. Tum, quia supra in not. 3. elicitio ex hac gloss. noue, & vtiliter diximus arg. l. qui bis idem. ff. de verb.
- 26 obligat. quod cum idem contra eundem ob eandem causam bis, vel ter profert excommunicationem videtur proferre eandem, & non diuersam. Tum, quod Roma. Pontifex inducens excommunicationem per suam legem in aliquo casu, non videtur velle inducere nouam quoad eos, qui eodem casu simi lem excommunicationem per legem veterem incurrerant, c. Felicis. §. presentis. de pœn. lib. 6. & Clem. 1. de pœn. in princi. vbi gloss. satis apta in verb.
- 27 predictis. Diximus autem ad summum; quia non esset difficile tenere eâ, quæ profertur per bullam Cenzæ Domini, quatenus cum hac concurrat, esse eandem, quæ hæc: sed alia qualitate, scilicet reservationis affectam per infra dicenda: & quia raro episcopi proferunt predictas excommunicationes. Nô obstant contraria supra formata. non primum; quia primo illi, qui has excommunicationes protulerunt, licet fuerint multi in personis: vnus tamen fuerunt in potestate: & ita possunt haberi pro vno, iuxta l. proponebatur. ff. de iudi. Quod autem omnes, qui eas protulerunt, exceptis ciuitatum maritimarum

marum episcopis, fuerint eiusdem potestatis, patet ex eo, quod omnes fuerunt Roma. Pontifices. Et quanuis alius in vno Concilio, alius in alio, & alij extra Concilia p suas leges eas tulerint: eadem tamen potestate eas tulerunt.

28 Quoniam eadē potestas Apostolica est in vno Roma. Pontifi. quæ in alio. c. 1. de homi. lib. 6. vt in notab. 29. repet. §. in Leuitico: de pœnit. d. 1. demonstramus; & eadem, qua ipse solus vtitur, & ea, qua cum Concilio, tam secundum eos, qui dicunt potestatem Apostolicam immediatē datam ecclesiæ, & mediātē ecclesiæ Papæ: quam secundum alios, qui affirmant, primo datā

29 Papæ, & per eum communicari ecclesiæ, & Concilio. De quibus duabus sententijs pro repetito habemus id, quod in repet. c. nouit. de iudi. not. 3. dixi. Deinde respondeo, quod cum vnus, vel multi eadem potestate fungentes contra eosdem, & ob eandem causam, per legem saltem pœnam eiusdem speciei proferunt tacitē, vel expresse, sentiunt de vna, & eadem pœna. Neque obstat, quod lata per extrauag. multa. a Clem. v. sit reseruata. quia qualitas, vel quantitas non mutat speciem, & rei substantiam. l. final. ff. de fund. instruct. Ad secundum respondeo, quod neque gloss. illius. c. quod olim. satis caute ait, excommunicationem illius. c. quod olim. esse penitus diuersam ab excommunicatione huius. Neque Pan. satis perpendit; dicens, quod est omnino eadem. Sed veritas est, quod quatenus illud. c. continet, excommunicatos esse illos, qui huic. c. contrahunt, intelligendum est de excommunicatione huius. c. quatenus autem continet excommunicatos esse, qui merces non veritas sine animo malo tempore belli ad Sarracenos deferunt, continet aliam, & propriam excommunicationem. Quæ noua & singularis concordia est: & efficaciter probatur per ea, quæ in notab. 10. supra scripsimus. Ad 3. respondeo, illam conclusionem, quam Io. ab Anna. colligit, veram quidem in se videri, & ex gloss. recte illam colligi: at non consequi ex hoc, gloss. esse veram. Quippe quod licet ex vero nequeat inferri falsum; ex falso tamen sæpe infertur verum, secundum Aristotelem. 1. Posteriorum. Ad 4. respondeo primo; illud dictum Bartol. regulariter quidem verum in diuersis legibus diuersas pœnas imponentibus: non autem in refricantibus eandem; saltem quando illæ sunt eiusdem legislatoris, vel eadem potestate fungentiū. vt sunt qui has censuras tulerunt. Nam & c. de multa. de præb. statuit, vt nactus secundum curatum perdat prius: idem refricatur in extr. execrabilis. Io. xxij. at ideo non sunt duæ priuationes diuersæ; sed vna tantum. Et per. l. penul. quæ Vlpiani est. ff. de in ius vocan. pœna. 50. aureorum est statuta contra libertum vocantem in ius sine venia patronum: & similis pœna statuitur per. l. fin. eiusdem tit. quæ Modestini est: sed non est diuersa; immo eadem secundum omnes. Et qui hominem iniuste occidit, lege euangelica, vel saltem Cæsarea regia, & statutoria iubetur regulariter occidi; attamen non est tribus mortibus, sed vna tantum occidendus. Secundo respondeo, quod aliud est per pœnam legis nouæ non tolli antiquam, quod ait Bart. aliud per

CAP. ITA QUOR.

legem nouam similem omnino pœnam pœnæ legis veteris in eodemmet casu incidentem non induci aliam ab antiqua ; quod nos dicimus .

- 31 Ex his infertur noue, quod excommunicatio c. ad liberandam. infra eod. partim est noua, partim vetus, & refiricatio antiquæ. Vetus quidem quoad eos, qui excommunicantur hic; noua vero quoad eos, qui hic non excommunicantur, scilicet vendentes naues sine malo animo, vt in not. 10. coroll. 4. diximus. Vndecimo infertur etiam noue, excommunicationem item c. quod olim. infra eod. partim esse veterem, & partim nouam. Veterem quoad eos, qui etiam hic excommunicantur: nouam autem quoad deferentes alias merces, quam bellicas, & sine animo bellico. Duodecimo etiam noue, excommunicationem extrauag. multa. huiusmet tit. veterem esse, quoad deferentes arma, ferrum, & lignamina galcarum, & etiam aliâ eor. animo, vt eis impugnentur Christiani ad terras Aegypti: veterem, inquam, sed noua qualitate, scilicet reseruatiõis affectam. Quoad eos autem, qui alia neque hic, neque in .c. significauit. neque in c. ad liberandam. infra eod. prohibita deferunt, esse nouam, idemque dicendum de extrauag. olim. supra in. 10. no. 32 tab. relata. Decimo tertio excommunicationes latas per bullam Cenæ Domini a Martino v. & post eum ab omnibus alijs, non per viam legis: sed per viam sententiæ hominis esse vnam, & non diuersas; tum per prædicta; tum, quia substantia censurarum ex mente proferentium eas nascitur, vt colligitur ex Panor. in c. 2. de testib. cogen. col. 3. & in c. P. & G. de offi. deleg. col. 4.
33. Quin & facile teneri posset, hanc excommunicationem bullæ Cenæ Domini, quatenus concurrat cum excommunicatione iuris non esse aliã ab illa, vt supra dixi: licet quatenus non concurrat cum ea sic. Non concurrat autem quoad equos, sine malo animo delatos, vt in not. 10. nu. 23. diximus.
34. Decimo quarto excommunicationes ab episcopis mariumarum ciuitatum ita latas, vt sint sue, diuersas esse a latis a iure; & per bullam Cenæ Domini: quia auctores sunt diuersi, neque eadem potestate fungentes; vt successores. & prædecessores. Dixi ita latas, vt sint sue. Quia si ferrentur, tanquam inuouationes, & publicationes a iure latarum essent eadem, per ea, que supra diximus in notab. 2. ex hac gloss. supra elicto. Decimo quinto, confelsariũ, qui eiusmodi peccatorem audit, licet habeat potestatem absoluendi, ab omnibus excommunicationibus iuris, & bullæ Cenæ Domini, non posse quem absoluere ab excommunicatione prædicta episcoporum, nisi habeat etiam aliunde legitimam potestatem, absoluendi ab eorum excommunicatione, vt colligitur ex Hostien. & ex alijs in c. quod olim. infra eod. vel nisi teneamus illud singulare Io. Imol. in .c. ex frequentibus. de insti. per illum tax. & in .c. graue. de præbend. col. 4. quem ibidem, & in c. in Lateranensi: eiusdem tit. sequebamur, post Feli. in c. pastoralis. §. 1. de offic. ordinat. scilicet excommunicatum generaliter ab homine, perinde posse absolui ac alium excommunicatum a iure, cuius absolutio nemini est reseruata. Quod etiam

36 nunc perplacet. Decimo sexto, confessarium, qui huiusmodi peccatores, de quibus loquitur hic tex, audit, inquirere debere, an præter excommunicationem iuris incurrerit etiam excommunicationem bullæ Cenz Domini, vel qualitatem reservationis per eam inductam: & an etiam excommunicationem episcoporum; vt norit, an habeat legitimam potestatem absoluendi ab vtraque, vel neutra, an tantum ab altera; quo sciat, an absoluere possit eos a suis peccatis. Quandoquidem pœnitens prius debet absolui ab excommunicatione, quam a peccatis: eo quod excommunicatus est separatus a participatione sacramentorum, & omnium diuinorum: vt contra Ange. & quosdam alios tetigimus in c. consideret. §. cautus. nu. 23. de pœnit. d. 5. & late determinauimus in c. fratres, a. nu. 38. vsque ad 44. eiusdem. d. Si tamen habet potestatem absoluendi ab excommunicationibus latis a iure, credat, se habere potestatem absoluendi etiam ab excommunicationibus latis ab homine generaliter non referuatis, per d. Io. Imol. prædictum; & ita poterit absoluere ab excommunicationibus latis per episcopos prædictos: quamuis contrarium expresse dicant Hostiens. & communis: sed hæc dicunt non aduertentes illud singulare Io. Imol. prædictum.

37 Decimo septimo inferunt, excommunicationum latarum per prædicta iura alias esse referuatas Papæ, alias non. Esse quidem referuatâ illam, quæ continetur in d. extrauagan. multa. & in processu Curie Romanæ solito fieri in die Cenz Domini; illam vero, quæ fertur in hoc c. & in dicto c. quod olim. & in c. ad liberandam. infra eodem; quatenus non concurrunt, cum reservatione bullæ Cenz Domini, vel cum dicta extrauagan. multa. non esse referuatam, quidquid Panor. in c. Quod olim. dixerit. Quoniam nullius excommunicationis a iure late absolutio referuatur Papæ, nisi ei expresse referuetur c. nuper de senten. excommuni. & attento tempore huius canonis hæc illi non fuit referuata: immo neque quoad casus, in quibus concurrunt cum latis per bullam Cenz Domini; modo non concurrat cum d. extrauag. multa. si teneamus; quod differant ab eis veluti a latis ab homine. Et quã-

38 quam alias fuerim contrariæ opinionis: nunc tamen in ea sum, vt putem verius id, quod antea dixi, facile sustentari posse, scilicet excommunicationes bullæ Cenz, quatenus concurrunt cum excommunicationibus iuris, easdem esse cum excommunicationibus iuris; & solum adijci qualitatem reservationis: & intentionis Roma. Pontif. non esse, tot excommunicationes in eodẽ casu, ob eandem causam, contra eodẽ multiplicare: sed veterem latam innouare, & reservationis armis munire. Neque obstat, quod in bulla Cenz

39 dicit Papa: *Excommunicamus.* vt patet ex tenore eius relato per Diu. Anton. 3. part. tit. 24. c. 72. & declara. per nos in Manu. cap. 27. Quoniam etiam Innoc. III. in c. ad liberandam. eodem verbo vtitur. Attamen quoad casus, in quibus concurrat cum excommunicatione huius c. non videtur nouâ censuram inducere. quod videtur sentire communis. Eodem etiam verbo

vritur

CAP. ITA QUOR.

vitur .d. extrauag. multa. quæ tamen quoad casus, in quibus concurrit cū nostro c. & c. Ad liberandam. infra eod. non videtur nouam censuram inducere: sed nouum munimentum reservationis. Et ne dicas: frustra ergo in prædictis tribus locis Roma. Pontif. vitur verbo illo: *Excommunicamus*. cum nihil aliud faciat, quam veterem excommunicationem innouare. Ne, inquam, hoc dicas; considera, quod operatur primo, vt excommunicatio hæc sustentetur per posteriora iura; licet tollerentur priora. Secundo, quod in quolibet posteriorum inducitur quoad aliquos noua excommunicatio, vt ex dictis in 10. not. coroll. 4. & alijs apparet. Et ideo plus multo operatur, quam si dixisset: *Innouamus, & reseruamus absolutionem*. Et ita verbum: *Excommunicamus*, in posterioribus dispositionibus respectu vnus accipitur, pro: *Innouamus*, & respectu alterius pro noue excommunicamus, arg. a simili c. ab excommunicato. de rescript. & c. cum dilectus. de consuetu.

- 40 Quorum vtrunque ab aliquibus putatum singulare probat idem verbum, vel eandem clausulam ad diuersos relatam diuersa operari. Sunt tamen multa alia citata per Decium in c. quoniam Abbas. de offic. deleg. idem probantia. Ad hanc opinionem tenendam me plurimum monet, quod videtur consona intentioni S. Sedis Apostolicæ: & quod vix reperias confessarium, qui eiusmodi peccatores intendat absolueri ob vnum tale delictum, nisi ab vna excommunicatione. Et graue, ac molestum est condemnare tot confessarios, & obligare tot pœnitentes ad nouas absolutiones quærendas: & quod etiam a Felice Papa, & ab Alexand. ij. sunt excommunicati hæretici c. Achatius. 2. & c. audiuius. 24. q. 1. qui postea excommunicati fuerunt per Lucium. iij. in c. ad abolendam in princip. de hæret. & postea per Innoc. iij. in Concilio Generali c. excommunicamus eod. tit. quorum nullus reseruauit sibi absolutionem. Et post Innoc. quotannis in die Cenæ Domini quilibet Roma. Pontif. qui pro tempore est; excommunicat eisdem: per verbum: *Excommu-*
- 41 *nicamus*, reseruando sibi soli absolutionem: at nemo dicit, hæreticum incurere quinque excommunicationes; immo neque duas. Immo Syluester parum cogitans de hac difficultate dixit in verb. excommunicatio. 7. casu. 2. notab. 4. quod excommunicatio contra hæreticos a iure lata, non reseruatur Papæ: & ideo ab illa quis posset absolui, arg. c. nuper. nisi reseruaretur Papæ, per annalem processum. Per quod clare sentit, excommunicationem tot iuribus, & a tot hominibus per bullam Cenæ Domini latam esse vnâ; & vna sublata omnes ceteri sublatas: ergo idē penitus dicendū est de censuris a varijs Rom. Pontif. per varia iura, & per bullâ Cenæ Domini, in huius c. materia latis. quæ æqua, noua, & quotidiana conclusio est. Vtinam omnes per baptismū nouati tanto in Cenæ dominicæ sacramentū amore feramur, tanta latria, & religione subdamur, vt laqueos oēs bullæ Cenæ Domini ita vitemus: aut ita nunquā amplius in eas casuri dissoluamus, vt tandē recta in Cenâ illam cœlestem, ad quam iam pridē inuitamur, perueniamus. Amen.

ORNATISSIMO VIRO SOCIETATIS
IESU sodali integerrimo Ioanni ab Azpilcueta,
Martinus Salvador ab Azpilcueta. S.
IN IESU CHRISTO. P.

M in gratiam insignis tui ordinis, Societatis nempe IESV, integerrime Ioannes, cuius te non indignum sodalem in ista Brasilia, tanto terræ, marisque tractu a nobis semota, in colenda vinea Domini hactenus neglecta imperio toti Lusitano exhibes; auunculus meus, idemque tuus patruus, siue potius vtriusque pater, hanc præclarissimam, & hoc sæculo pernecessariam relectionem, magna intentione animi compositam, firmaque voce pronuntiatam, edere statuisset: vt eum tanta laborum mole ceu obruptum, vel hac particula leuarem, has eius puras a corruptione margaritas veluti ad lineam vocaui; vt tibi in imbuendis sacrosancta euangelij philosophia paganis occupatissimo; quæ ex ea pio fuerint vsui, facile obuia sint: & res ipsa tota pia, variaque eruditione absoluta tuæ istæ sanctæ, doctæque animæ velut in speculo sese offerat. Accipe igitur, optatissime, ac obseruandissime Ioannes, Christiano, quo soles omnia, pectore hunc elenchum tuo nomini iure optimo dicatû: ac me vicissim pijs votis CHRISTO commenda, vt quo absentes fruimur in terris, tandem præsentem eodem perfruamur in calis. Vale.

I N D E X

Cupere quos honores licet etiam religiosis. Not. 2. n. 11
Cupiditas genus ad malam, & ad bonam; & cupiditas mala genus ad omnem inordinatam. Not. 2. nu. 1. & hic pro auaritia sumitur, ibid. nu. 2.
Cupiditas multiplex bona, qualis est et habedi tantu, quo statu mutet. Not. 2. n. 9

D

Defendendo se licite quis occidit inuadentem: sed non licite potest velle eum occidere, etiam tanquam medicum ad suam defensionem. Not. 11. n. 15
Deferre, & subministrare, an sint idem. Not. 8. n. 1
Deferunt Sarracenis, qui in aliud delata eis tradunt Not. 8. nu. 21. etiam donando, ibid. nu. 22. & permutando, ibid. nu. 23. & cooperando ibid. num. 24. non autem portando de vna terra Sarracenicam ad aliam, nisi &c. ibi. 27. neque portando Sarracenos ipsos armatos, ibid. nu. 28. nec qui deferunt, & non tradunt ibid. n. 29.
Delatio vetitorum, a delatione aliorum differt. Not. 8. nu. 12. & etiam a subministracione eorundem, & a venditione ibid. n. 13.
Delatio prohibitorum sine malo animo an mala in gloss. 2. n. 7.

E

Excommunicatio duo efficit in gloss. vlti. nu. 3. immo plura ibid. nu. 8. & interdum duplicata est vna ibid. n. 4.
Excommunicatio qua reservata, & qua non in hac materia ibid. n. 37.
Excommunicatio finis. c. ita quorundam, & medij ead. ibid. n. 5.
Excommunicatio huius c. & bullae Cenae eadem quatenus concurrunt ibi. n. 27. & latius ibid. n. 38.
Excommunicatio, etiam internam communionem tollit, ibid. n. 8.
Excommunicatio secunda, an & quem effectum habeat ante primam sublatam ibid. nu. 9. & quid de absolutione. ibid. n. 10.
Excommunicatio haec non semper reservata. Not. 8. n. 32
Excommunicatio Episcopi in hac materia, quando alia, quam iuris in gloss. vltima. n. 34. & an eam tollat, qui latam a iure tollere potest. ibid. n. 35.
Excommunicatio vna tolli potest antequam altera, ibid. nu. 11. & vna sublata non censentur aliae sublatae. ibid. nu. 12. licet vna absolutione omnes tolli possint, & quando id contingit, ibid. n. 13.
Excoicatio. c. ad liberandam de Iudae. & etiam. c. quod olim, eiusdem tit. & et extrauag. multa. eius. tit. esse partim veterem, & partim nouam. ibid. n. 31.
Excoicationem hanc incurrit transfuga, & arcem, opidum, vel speculam tradens. Not. 8. nu. 33. & se dedens, & arma perdens quando. ibid. n. 34.
Excoicatione impedit interdum id, quod non impedit peccatum mortale. Not. 8. n. 11
Excommunicationem bullae Cenae non incurrit, qui alias merces, quam bellicas Sarracenis defert. Not. 10. nu. 38. nisi mala mente. ibid. nu. 40. neque vendentes galeas vel naues. ibid. n. 41.
Excommunicationes sex, an quot incurrit, qui huic cap. contrauenit in gloss.

I N D E X

vlti. nu. 23. & verius est quod ad summum tres, *ibid.* nu. 25. quia multa in eodem casu lata ab eodem, vel successore eius videntur esse vna frequenter inuolata, *ibid.* nu. 26.

Excommunicationes latas per multos Pontifices in bulla Cenæ Domini vnâ videri, *ibid.* nu. 32. immo eandem quæ iuris, quatenus cū ea concurrat. *ibi.* 33

Excommunicationis solus Christianus capax. Not. 8. n. 7

Excommunicatur nemo lege, nisi lethaliter peccans. Not. 8. n. 9

Excōicatus est, q̄ iuuat quādoq; licet nō sit qui facit, & an v̄ per *ibi.* Not. 9. n. 4

Excōicatus est deserens arma Sarracenis habentibus satis eorū. Not. 10. n. 42

& tradens arcem, turrim, speculam, & quamuis aliam fabricam malo animo, *ibid.* nu. 43. & tradens com meatum, & ad illum pertinentia, vt talia. *ibid.* nu. 44. & qui calcem, & lapides quando. *ibi.* nu. 45.

Excommunicatus iterum excommunicatur in gloss. vlt. nu. 1
nec est omnino extra ecclesiam. *ibid.* nu. 2.

Extravagans, Olim, cur creditur esse. Not. 10. n. 31

F

Ferri delatio ad Sarracenos prohibita. Not. 6. nu. 1. tam infecti, quam facti. *ibid.* nu. 2. Et quid infectum contra Syluest. *ibid.* n. 3. Sed ob hoc alia armorum materia non. *ibid.* nu. 5. nec clauiculi, gladioli, &c. *ibid.* nu. 12. nisi, &c. *ibid.* nu. 13.

Ferri delatio peior, quam alterius materia. Not. 6. n. 8

Ferrum deferre Sarracenis sponte, quando non malum. Not. 10. n. 29

Francisco Regi Galliarum fauens, an violarit hæc. c. Not. 4. n. 27

G

Galea pro specie nauis barbarum, & fuisse triremes, quinqueres. Not. 7. nu. 5. Immo & ordinum. 12. 20. 30. & 50. *ibid.* n. 6. & galeas ad bellum aptiores, ubi, & quare. *ibid.* nu. 15.

Galearum materiam omnem, neque hic, neq; in processu Cenæ Domini prohiberi Not. 7. n. 16. & ita nec stupam, picem, &c. *ibid.* n. 17. nisi &c. *ibid.* nu. 18. galeas autem sic hic, & *ibi.* *ibid.* nu. 20. & naues in processu & in c. ad liberandam. *infra eod.* *ibid.* 22

Generis appellatio species omnes proprie continet. Not. 10. n. 35

Gloriari se nomine Christiano liceret. No. 3. nu. 1. & quando, & quatenus necesse *ibid.* nu. 2.

H

Heresis infidelitatum pessima. Not. 4. n. 20
Hæreticus an semel, an ter excommunicatus in gloss. vlti. nu. 41

I

Ignorantia, quæ excusat. Not. 8. nu. 25. & quæ necessitas *ibid.* n. 26. & quæ paruitas *ibid.* nu. 30. & quæ gratitudo, *ibid.* nu. 31.

Impugnare non debet quis id, quo fruitur. Not. 1. n. 3
Infideles

I. N. D. E. X.

- I**nfideles non Continētur hic Not. 8. nu. 5. & cur ibid. nu. 6. & qua lege, & a quo puniuntur. ibid. nu. 8.
- I**nleſtus nouus. l. armorum. ff. de verb. ſignif. Not. 5. n. 12
- I**nleſtus. l. 1. & ibi Bart. ff. ad legem Iuliam de vi publi. & ſ. final. Auth. de armis. Not. 5. n. 18
- I**nleſtus declarationis Grego. ix. nouus. Not. 7. n. 19
- I**nleſtus quatuor illius Apoſtol. De hiſ; q̄ ſōis ſunt, nihil ad nos. Not. 8. n. 4
- I**nleſtus nouus huius cap. Not. 8. n. 14. & cap. ad liberandam, ibid. nu. 14. & in gloſſ. vlti. nu. 6.
- I**nleſtus cap. quod olim. Not. 10. n. 39
- I**nleſtus nouus clauſula bullæ Cenæ Domini. Not. 10. n. 26
- I**nleſtus cap. ita quorundam, & c. ad liberandam, & in quo conueniunt, & differunt inter ſe, Not. 10. n. 19. & quoad extrauag. multa ibid. nu. 20. & in quo extrauag. Copioſus. ab illa ibid. nu. 21. & in quo illa proſuit ibi. nu. 22. & in quo clauſula proceſſus Cenæ Domini ab omnibus ibi. nu. 23
- I**nleſtus nouus l. vt vim. ff. de iuſti. & iur. Not. 11. n. 13
- I**nleſtus l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur. in gloſſ. pen. nu. 13
- I**nleſtus verbis Excommunicamus, bullæ Cenæ Domini in gloſſ. vlt. nu. 39
- I**us naturale quid noue in gloſſ. penul. nu. 3
- L
- L**egem hanc quatenus Papa eſt, ſolus Papa; quatenus alterius Monarchæ ſolus ille. quatenus Dei, nemo alius ab eo tollit. Not. 1. n. 13
- Et an, & quando licentia ducum excuſet ibid. nu. 13. & exemptus ab ea, etiam iniuſte per Papam tutus ibid. nu. 15.
- L**egi non ſolum Pontificiæ, Regiæ, & Cæſaræ: ſed etiam naturali diuina cõtraria eſſe hic vetita. Not. 2. n. 8
- L**egitimus filius coniugis ignari impedimenti alterius in gloſſ. penul. nu. 17
- L**ex pœnalis de ſtriſſe ſignificato ad large ſignificata extenditur quando. Not. 8. n. 19
- L**ex pœnalis de vno frequenti ad aliud rarum extenditur. Not. 6. n. 6
- cum eſt eadem ratio, alias non ibid. nu. 7.
- L**ex Decalogi, lex naturæ. Not. 1. n. 10
- L**ibertas iuris naturæ quoad ſtatum lapſum vno reſpectu in gloſſ. penul. nu. 7
- & quoad ſtatum innocentia altero. ibid. nu. 7
- L**igna fraxinea, & corylea oblonga, & ſimilia, & alia trunca, vbi & ad quẽ locum, & per quã iura prohibita. Not. 7. n. 23
- L**ignamen pro ligno, barbarum, Not. 7. nu. 2. Et pro lignamina male noue repositum, ligamina. ibid. nu. 3. & impudenter. ibid. nu. 4.
- L**ignaminum latior prohibitio in bulla Cænæ, quam hic & circa eis contenta doctores longe varios eſſe. ibi. nu. 12. Licet parum attento idem ſentiant. ibid. nu. 13. & reſolutio per plura dicta. ibidem. nu. 14
- Luſitanus

I N D E X.

*Lusitanus quis vendens Goæ equos Sarracenis vitat has cēsuras. Nota. 4. n. 23
 ut Castellanus qui nuper cum Armenijs iuuit regem Persarū contra Tur
 cam. ibid. nu. 24. & Gallus qui Aeneobarbo a se vocato fauit, si saltem,
 &c. ibid. n. 25.*

M

Magnanimitatis, & humilitatis munera. Not. 2. n. 9
 Malum nullius generis fuisse ante peccatum in gloss. penul. n. 9
 Materia vetita, vetatur factum ex ea, non contra. Not. 7. n. 21
 Mens mala actualis, & virtualis. Not. 8. n. 10
 Metus licet excusaret a furto. Not. 11. nu. 12. non tamen ab occidendo non
 inuadentem. ibid. n. 16.
 Mors, ne malo consentias gloriosa. Not. 11. n. 17

N

Necessaria ad impugnandos Christianos subministrans Sarracenis ex-
 communicatur. Not. 10. nu. 1. & quæ sunt illa secundum multos ibi.
 nu. 3. et quæ secundum auctorem. ibid. nu. 4. & probantur. ibid. num. 11. &
 confutantur contraria. ibid. n. 12.
 Necessarium tripliciter iuris peritis sumi. Not. 10. n. 2

P

Papa solius, & Concilij eadem potestas, in gloss. vlti. nu. 28. & an sit supra
 Concilium remissive. ibid. n. 29.
 Pœna legis prioris non tollitur per pœnam posterioris in gloss. vlti. nu. 24. &
 quando quis punitur vtraque, & quando censetur eadem. ibid. n. 30.
 Postliminio in armis locum non esse. Not. 5. n. 23
 Præsumptionē, quod mala mente sint delata illa, aut illa. vel non: non esse iu-
 ris, & de iure, Not. 10. n. 27 quæ definitur. ibid. n. 28.
 Prohibita hic duplicia generaliter, & specialiter. Not. 10. n. 16
 & definiuntur. ibid. nu. 17. & numerantur. ibid. nu. 18. & quare diuerse
 prohibita, ibid. nu. 24. & in quo differunt. ibid. n. 26.
 Prohibita quæ præsumuntur mala mente facta, & quæ non. ibid. n. 25.
 Prohibita alia simpliciter, alia secundum locum, alia secundum tempus.
 ibid. nu. 30. & non omnia specialiter prohibita esse simpliciter, ibid. n. 32.
 Et tantum prohibita simpliciter appellari prohibita, ibid. n. 33.
 Prohibitio specialis huius capit. in quo specialior, quam specialis cap. ad libe-
 randam. infra eod. noue. Not. 11. n. 5
 Prohibitorum diuisio, non est analog. Not. 10. nu. 36. Cur ergo tantum pro-
 hibita simpliciter alla. ibid. n. 37.

R

Ratio necessario concludens lex est. Not. 10. nu. 14. nec refert an sit imme-
 diata, vel non, dum concludat. ibid. n. 15.
 Regem in dubio præsumendum bene agere. Not. 4. n. 28
Regula

I N D E X

Regula de infordeſcentibus tenor in gloſſ. vlti. nu. 15. & eius declaratio ibid. nu. 16. & virtus eius ibid. nu. 17.

Remex illicite remigat in Chriſtianum.

Not. 11. n. 14

S

S*arracenorum naues piraticas regentes excommunicati. Not. 11. n. 1*
 & etiam galeas non piraticas ibid. nu. 2. quia galca ex ſe bellica eſt ibi.
 nu. 2. quid de veltoribus ibid. nu. 6. & alijs miniſtris ibid. nu. 7. & nautis
 ibid. nu. 8. & quid de iuuantibus, & remigibus vinctis ibid. nu. 9.

*Sarraccnorum appellatione, an omnes infideles contineantur, tres opinioniones
 referuntur & relinquuntur. Not. 5. nu. 2. quarta ponitur ibid. nu. 7. conti-
 nentur fautores ibid. nu. 8. & Turca ibid. nu. 9. & Sarraceni ſolo Chriſti
 odio pugnantes ibid. nu. 10. & quidam apoſtata ibid. nu. 11. & quidam
 Chriſtiani ibid. nu. 12. non autem Sarraceni iuſte bellantes ibid. nu. 13.
 niſi & c. nec Chriſtianiſ ſubiecti, niſi & c. ibid. nu. 14. nec Sarraceni nos
 iuuantes ibid. nu. 15. nec hi, quibus cum non eſt cauſſa bellandi, niſi & c.
 ibi. nu. 16. nec iuda. Iudæi nu. 17. nec hæretici ibid. nu. 19. nec pagani ibid.
 nu. 21. niſi & c. ibi. nu. 22.*

Sarracenorum defectionis ab imperio Romano occaſio. Not. 4. n. 4
 & eorū proſper ſucceſſus ibid. nu. 5. & cades nobiliſſima ibid. nu. 6.

*Sarracenus, verbum originarie populos poſt Nabathæos Arabiſ ſignifi-
 cat.*

Not. 4. n. 3

Scire, & ſcire debere paria.

Not. 10. n. 7

*Seruitus an aliqua inducta iure natura in gloſſ. penul. nu. 1. & quod non ea,
 quæ eſt hominis ad hominem de qua hic ibid. num. 2. quæ vero eſt hominis
 ad Deum ſic ibid. nu. 4. & hominis ignari ad ſapientem ibid. nu. 5. & etiã
 alia certo reſpectu. ibid. nu. 11.*

*Seruitus ſacris litteris primum innotuit ibid. num. 9. eſt contra ius naturale
 quoad ſtatum innocentie vno reſpectu, & quoad alium altero ibid. nu. 10.*

*Seruitus eſt inuentum Noæ, non Lacedæmoniorum ibid. nu. 12. nec iuriſgen-
 tium: licet eo ſit inuentus modus inducendi aliquam ibid. nu. 14. ſicut et
 alij iure civili, et Pontificio ibid. nu. 15.*

Seruitutem, de qua c. cum multa. 15. q. vlti. etiam nunc durare ibid. nu. 16.

Seruus nõ eſt natus ex cõiugio ſacerdotis, et vxoris eius id ignorantis ibi. n. 17

Seruus ob delictum non poteſt manumitti ibid. nu. 204.

*Subminiſtrare genus ad deferre. Not. 8. nu. 16. et deſinitur ibid. n. 2. et conti-
 net vendere ibid. nu. 18. et permittere extrahi de portu. ibid. nu. 20.*

*Summarium quod aptum. Not. 1. nu. 2. et huius cap. ſummarium non proba-
 tur, niſi duobus ex octo pro eo adductis. ibid. nu. 4. et alijs.*

T*ale ſecundum quid, non ſimpliciter tale.*

T

Not. 10. n. 4

Verbum

I N D E X.

V

Verbum, beneficium, cur non semper curata includit. Not. 5. n. 8
 Verbum, idem ad diversa relatum verum in gloss. vlt. nu. 40

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Fol.	Pag.	Verf.
7.	1.	Vlt. <i>canum turba tam.</i>
11.	2.	9. <i>eiufdem.</i>
14.	2.	28. <i>intellige.</i>
14.	1.	29. <i>Caietanus.</i>
17.	2.	18. <i>vsum.</i>
19.	2.	16. <i>quid quid inter illud deleto ad.</i>
20.	1.	25. <i>deferendo.</i>
23.	2.	8. <i>contra.</i>
28.	2.	20. <i>fortunarum.</i>
25.	1.	13. <i>Sarracenos.</i>
28.	2.	vlt. <i>Ex quo quidem.</i>
30.	2.	3. <i>canonem.</i>
32.	2.	19. <i>secisse.</i>

